פרשת **תרומה** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקל"ה שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם

שבור ורצוץ התהלך לו העני לבשו בלויי סחבות כשמקלו ותרמילו בידו אחרי יום עבודה קשה ומפרכת ולא עלתה בידו לקבץ אפילו שוה פרוטה, שקוע בהרהורים נדד כשדאגה מכרסמת בלבו איך ובמה יוכל להביא טרף לביתו לחם לפי הטף לכלכל את בניו הרעבים גם צמאים.

לפתע נצנצה רעיון במוחו, הלא יש לו מלבוש יקר שנפלה לו בירושה מזקינו, ועל אף שלעולם הי' הדבר חביב ויקר בעיניו ולא רצה למשכנו לאחרים אפילו בצוק העתים, מכל מקום החליט כי עתה כאשר כבר באו מים עד נפש מוכרח הוא למשכנו אצל מלוה למען הציל את משפחתו מחרפת רעב.

חדשיים ימים חלפו עברו מאז, והנה המלוה רואה שאין הלוה בא לפדות את משכונו, ובראות המלוה שגם אחרי שכבר הזכיר לו הימנה מספר פעמים הלוה אינו שם אל לבו כי הוא חייב לשלם לו את הכסף, קרא אליו חייט אומן כדי שיתקן את הבגד ויתאימו למידתו.

כשנודע הדבר להלוה העני, התאמץ להשיג מעות ורץ תיכף לבית המלוה כדי לפדות את המלבוש, המלוה הביט עליו בתמהון ושאלו: מדוע התאמצת והזדרזת לפדותו כעת אחרי שכבר מונח אצלי זמן כה רב, ולמה לא מיהרת לפדותו עד הנה.

השיב לו העני: ההסבר פשוט הוא, המלבוש שהפקדתי אצלך כמשכון, מתוקן ומדוד הוא לפי מידתי, כל זמן שהוא היה עדיין מתוקן במידה זו, הייתי סמוך ובטוח שבבוא היום אוכל לפדותו וללובשו, אולם כעת לאחר שהחלטת להתאימו למידותיך ולקלקל את מידתו הקודמת, ידעתי שאם לא אפדנו מיד שוב לא תהיה לי תקוה לפדותו והוא כבר לא יחזור אלי לעולמים.

והנמשל מובן, דהנה איתא במדרש על הפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד, וביאור הדבר כך הוא דאף שמפני חטאינו גלינו מארצינו ושני המקדשות נתמשכנו בשביל עוונותיהם של ישראל מ"מ לא בטלה סיפא דקרא "ושכנתי בתוכם" ואף בהיות ישראל בגלות בשפל המדריגה עדיין נשאר מלבוש יקר זה בשלימותו, וקיבלו בזה הבטחה שהשכינה תשוב ותשכון בתוכם בעת שיבא לציון גואל.

אולם בראותינו את אורך גלותינו ויותר מכך כאשר אנו רואים שמרוב הצרות ותלאות וטירדת הזמן אנו יורדים ברוחניות, עד שקיים חשש שחלילה לא נהיה ראויים להשראת השכינה, בשעה זו מחוייבים אנו לזעוק לה' שישוב במהרה וירחמנו שנזכה במהרה לפדות המשכון בביאת גוא"צ בב"א.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... ב
עורה ותעלה ..... ג
דגש תלוים - לקיטת תלתים ..... ד
קדוש י"י"ר ..... ו
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ט
שבח"י רפבן ..... י
פיתוחי קרת ..... יב
חוקים להורותם ..... יח
פשיגן כהלכה ..... כ
צדקה כהלכתה ..... כא
הילולא רבא ..... כג
נועם שמחת ..... ל
פשולחן מלכים ..... לו

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | Tel. 845.774.4040

וְקִדַּשְׁתָּ הַיּוֹם וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה

בס"ד

במקהלות אלפי אנשי שלומינו,
חברי קהלתינו הק', יתאספו יחד
זקנים עם נערים ברוב עם הדרת מלך,
כולם נקבצו באו לך להתעלם באהבים
בשמחה של מצוה, אצל

סעודת פורים קטן

עריכת שולחן הטהור

לשמחה בשמחה של מצוה לכבוד היום, וברא"ש מלכינו

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

שיתקיים בעזה"ח בזמן קהילה לכל

ביום ה' תצוה

אור ליום י"ד אדר א'

ליל פורים קטן

בהיכלי בית מדרשינו הגדול

בשעה 7:30

בכבוד רב
הנהלת הקהלה

ללמוד ק"ו לעבודת ה' מגודל ההשתדלות לעניני עוה"ז

'ויקחו לי תרומה' שילמדו איך לרומם לי, **'מאת כל איש אשר ידבנו לבו'**, פירוש, מאת אותם שהולכים אחר תאוות לבם, מה שלבם מתאווה כמה התאמצות עושה ואיך מוסר נפשו בשביל תאוותו, **מכל שכן איך לעשות התאמצות לעבודתו ית"ש.**

זרע קודש

ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. 'תרומה' לשון הפרשה. ואמר הכתוב: 'ויקחו לי **תרומה'** כשיקחו ישראל את עצמם שיהיו מופרשים לי, **'מאת כל איש אשר ידבנו לבו'**, מן כל איש אשר לבו יתאוה ויחשוק לאיזה דבר, **'תקחו את תרומתי'**, מזה תלמדו עד כמה צריכים להיות מופרשים לי, כגון מי שמתאוה לממון, לצבור הון ועושר, לא ינוח ולא ישקוט יומם ולילה מלעסוק במו"מ ומלאכה, ולעבור ימים ונהרות, ומכנים את עצמו בסכנות נפשות, כדי להשיג תאותו המדומה, שאינה אלא לשעה וכחלום יעוף, **כפרט עבודתי צריכה להיות בחשק גדול, שלא יבטל אתכם שום מניעה בעולם מעבודתי במסירות נפש ממש.**

דברי יחזקאל

גודל כח דיבור אחד להמשיך קדושה בפנימיות, וק"ו כששר זמירות ותשבחות להש"י שעושה רושם כביר

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. דקדקו המפרשים אמאי לא כתיב 'ושכנתי בתוכו'. וי"ל דקאי על עיקר השראת השכינה שהיה על פנימיות נדבת לבם של כל אחד ואחד בדיבורו, **שהיו מקדישים נדבותם לצורכי המשכן והיו ממשיכים אז בדיבורם הקדושה, והיתה השכינה שורה על פנימיות הלב של כל אחד ואחד בשעת דיבורו וחקדשו.** ומפני זה כתיב 'ושכנתי **בתוכם**' ר"ל בתוך הפנימיות לבבם של המתנדבים. **ומזה יש ללמוד כמה גדול כח הדיבור של בני ישראל הלא אנו רואים בחמה שהיתה חולין, אם מקריבה בעזרה היא נפסלת משום חולין שנשחטו בעזרה, ואחר שהוציא עליה הדיבור לקדשה, הוא לחיפך אם שחטה בחוץ חייב כרת.** וכן חפץ, אחר הקדישו אם נהנה בו, מעל. וכל זה הוא מחמת דיבורו. **"מכל שכן אם האדם משבח ומפאר ומהלל בדיבורו ליוצרו עושה רושם וכחו גדול מאד לעשות נחת רוח להבורא ב"ה בדיבורו".**

תפארת שלמה

לימוד התורה בכחה להעלות כל אדם למעלת כהן גדול

ועשו ארון עצי שטים וגו'. ובמדרש (שמו"ר לד, ב): מפני מה בכל הכלים האלה כתיב 'ועשית' ובארון כתיב 'ועשו ארון', א"ר יהודה ב"ר שלום, אמר להם הקב"ה יבואו הכל ויעסקו בארון, כדי שיזכו כולם לתורה. יש לפרש הכוונה, דהנה איתא בקדמונים (עי' ראשית חכמה בהקדמה אות כב; שלה"ק ב"עשרה מאמרות" מאמר ששי, ועוד) שאמנם "גבולות חלק הקב"ה בעולמו" (עי' רש"י קרח טז, ה) ומי שהוא ישראל אינו רשאי ליכנס בבית המקדש יותר מלעזרת ישראל, וכהן הדיוט יכול להכנס גם להיכל, וכהן גדול גם לקודש הקדשים ביוהכ"פ, אך כל זה הוא רק בפועל ממש, **אמנם על ידי לימוד התורה יכול כל אחד לזכות לכל הקדושות.** וזהו **"בארון כתיב 'ועשו' א"ל הקב"ה יבואו הכל ויעסקו בארון, כדי שיזכו כולם לתורה", והיינו שבא לרמז בזה, שאמנם מקום הארון הוא בקודש הקדשים, אבל ע"י לימוד התורה יכול כל אחד לזכות אפילו לקדושת כהן גדול הנכנס לפני ולפנים".**

הרח"ק מהר"י מבעלזא זי"ע

חיזוק גדול רמזו לנו להאיר לנו בחשכת גלותינו

ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו' וכן תעשו. ופירש"י ז"ל: "וכן תעשו לדורות". יש לומר בדרך רמז, **כי כל אחד ואחד צריך לדעת שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו** (סוכה נב:) וכל מעשה האדם הכל הוא רק בעזר הקב"ה, וכעין שלשה דברים שנתקשה משה, ומנורה אחד מהם, ואמר לו הקב"ה: הטל זהב לתוך האש ויעשה המנורה מאליה (תנחומא פר' שמיני אות ח') היינו שרק בכחי נעשה הכל, ואם תדעו ותודיעו כן לכל באי עולם, **ממילא יוכלו גם הדורות הבאים, אף ח"ו כשיחרב הבית, ויעשו בהם ובעצמם משכן, וחזמן וחדורות יהיו ח"ו בחשכות, ולא ידעו איך ומה לעשות בעצמם כסא להשראת שכינתו ית', וידעו כי גם במקדש לא חיה בכח האנושי ובפעולתם לעשות הכל, רק בכח ובעזר הש"י נעשה הכל, כן גם אנחנו אף אם בעינינו לא נראה, אולם בעזרתו הגדולה שמאיר לנו תמיד אף בעת החשך, ואני ה' לא שניתי** [(מלאכי ג, ו), נדר"ל דעי"ז 'ואתם בני יעקב לא כליתם'] **ובכחו והארתו נוכל גם אנחנו ההולכים בחושך לראות אור גדול.**

ישמח ישראל

מפניני או"ר החיי"ם הקדוש

ועשו ארון טעם שבארון שינה ה' את דברו הטוב מכל הכלים, שבכולם אמר ועשית שולחן, ועשית מנורת וגו', ואת המשכן תעשה, ועשית את המזבח עצי וגו', וגם בפרטי הארון עצמו כתיב וצפית אותו, ויצקת לו, ועשית בדי וגו', אולי שרמז שאין גופה של תורה יכול להתקיים אלא בכללות כל ישראל, ואין מציאות בעולם יכול עשות כל עקרי התורה וזה לך האות אם הוא כהן הרי זה אינו מקיים נתינת כ"ד מתנות כהונה ופדיון בכור וכו', ואם הוא ישראל הרי אינו יכול לקיים מצות עשה שבהקרבת הקרבנות ודיניהם, אשר רבו מצות עשה שבהם, וכן לוי, ובכללות כל ישראל יקיימו כללות עקרי התורה, לזה אמר ועשו לשון רבים, ובשאר פרטי הארון אמר לשון יחיד, כי לתקן כלי התורה שהם לומדיה ועמליה והכנותיה יכולין להתקיים מאדם אחד.

זהרורי צורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בכוחות עליונים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

ע"י עסק התורה"ק – הקב"ה ממש כביכול שוכן באדם

ויקחו לי תרומה ופירש רש"י **לי לשמי**. על דרך הידוע קוב"ה הוא ושמו אחד, לא כבשר ודם כי שמו בפני עצמו והוא בפני עצמו ועיין באור החיים על פסוק ושמי ה' לא נודעתי להם וכן שמעתי מן אא"ז זללה"ה בשם החכם בעל חובות הלבבות וצוה [ועשו לי מקדש ושכנתי] **'בתוכם' ממש, אך איך אפשר ליקח הקב"ה כביכול שישרה אצל האדם והיינו על ידי התורה שהיא שמותיו של הקב"ה והוא הקב"ה ממש** כנ"ל שהוא ושמו אחד וגם בזוהר הקדוש איתא **קודשא בריך הוא ואורייתא כולה חד וכשלומד תורה לשם הקב"ה והוא לקיים מצותיו ולשמור הלא תעשה ומזכיר אותיות התורה שהן שמותיו של הקב"ה בזה הוא לוקח להקב"ה ממש** כנ"ל **ושורה עליו השכינה כביכול**, כמו שכתוב 'בכל מקום אשר אזכיר את שמי' כשיזכיר שם של הקב"ה שהוא התורה הקדושה שכולה שמותיו אז 'אבא אליך וברכתיך' **נמצא בעוסקו בלימוד תורה לשמה בזה הוא לוקח להשם כביכול וממשיך עליו השראת השכינה הקדושה** וזה יש לומר שמרומז בפסוק 'ויקחו לי' היינו שיקחו **'שמי' וממילא יהיו לוקחים אותי** כי אני ושמי אחד (עיעו"ש).

דגל מחנה אפרים

לימוד התורה בכחה להעלות כל אדם למעלת כהן גדול

ועשו ארון עצי שטים וגו'. ובמדרש (שמו"ר לה, ב): מפני מה בכל הכלים האלה כתיב **'ועשית'** ובארון כתיב **'ועשו ארון'**, א"ר יהודה ב"ר שלום, אמר להם הקב"ה יבואו הכל ויעסקו בארון, כדי שיזכו כולם לתורה. יש לפרש הכוונה, דהנה איתא בקדמונים (עי' ראשית חכמה בהקדמה אות כב; שלה"ק ב"עשרה מאמרות" מאמר ששי, ועוד) **שאמנם** "גבולות חלק הקב"ה בעולמו" (עי' רש"י קרח טז, ה) ומי שהוא ישראל אינו רשאי ליכנס בבית המקדש יותר מלעזרת ישראל, וכהן הדיוט יכול להכנס גם להיכל, וכהן גדול גם לקודש הקדשים ביוהכ"פ, אך כל זה הוא רק בפועל ממש, **אמנם על ידי לימוד התורה יכול כל אחד לזכות לכל הקדושות.** וזהו **"בארון כתיב 'ועשו' א"ל הקב"ה יבואו הכל ויעסקו בארון, כדי שיזכו כולם לתורה", והיינו שבא לרמז בזה, שאמנם מקום הארון הוא בקודש הקדשים, אבל ע"י לימוד התורה יכול כל אחד לזכות אפילו לקדושת כהן גדול הנכנס לפני ולפנים".**

הרח"ק מהר"י מבעלזא זי"ע

תפילה

ע"י התפילה ותורה ביראה ודביקות מייחד עולמות ונשמות באלהות וממשיך אורו והשפעתו ית' לעולם

ויקחו לי תרומה כו'. [עיי"ש ראשית המאמר שמבאר דרצה הקב"ה שנדמה אליו ית' כב"י וכמו שבריאת העולם היה ע"י דיבור כן המשכת השפע תהיה על ידינו בדיבורי התורה ותפילה] **דהאדם קודם שידבר דבור בתורה או תפלה צריך לכוין דהרי הקב"ה ואורייתא כלא חד** (זוה"ק ח"ב פה:, ח"ג, ע') **אם כן התיבות אלו שאומר בהן גנוז אור אלוהות, והוא הנשמה לכל העולם כו'** ועל ידי דיבור בקדושה כו' מעורר **תיקון ויחוד בכל חלקי עולמות ונשמות עד שמתייחדים באלוהות. וז"ש ויקחו לי פרש"י לשמי, פירוש שילמדו תורה לשמה, להמשיך אותי לשמי, שהיא התורה שכולה שמותיו של הקב"ה** (זוה"ק) ומהו שמי תרומה, תורה מ' (תיקו"ז לא:) פירוש התורה שניתנה במ"ם יום (שהש"ר ה, ה) שנאמר למעלה (כד, יח) ויהי משה בהר מ' יום ומ' לילה. ועל כן נקרא 'קורא בתורה' שקורא להקב"ה, כמו שקורא אדם לאביו בשמו. והנה משל למה הדבר דומה לבן מלך שהוא בצער, וקורא לאביו בכמה כינויין, אבי, אדוני, מלכי, רבי כו' עד שנכמרין רחמי האב על הבן, ומתקשר האב בבן. וכן בקורא בתורה בכוונה עצומה, שכל תיבותיה של תורה הם כינויין להשם יתברך כו', **על ידי גודל המורא והדביקות ממשיך אותו יתברך לשמותיו, שהם תיבות ומלות התורה והתפלה ונכמרין רחמי השם יתברך עליו.**

אור הגנוז (להרח"ק בעל כתר נחורא ז"ל)

גודל כח דיבור אחד להמשיך קדושה בפנימיות, וק"ו כשאומר שירות ותשבחות לה"ש שעושה רושם כביר

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. דקדקו המפרשים אמאי לא כתיב 'ושכנתי בתוכו'. וי"ל דקאי על עיקר השראת השכינה שהיה על פנימיות נדבת לבם של כל אחד ואחד בדיבורו, **שהיו מקדישים נדבותם לצורכי המשכן והיו ממשיכים אז בדיבורם הקדושה, והיתה השכינה שורה על פנימיות הלב של כל אחד ואחד בשעת דיבורו והקדשו.** ומפני זה כתיב **'ושכנתי בתוכם'** ר"ל בתוך הפנימיות לבבם של המתנדבים. **ומזה יש ללמוד כמה גדול כח הדיבור של בני ישראל הלא אנו רואים בחמה שהיתה חולין, אם מקריבה בעזרה היא נפסלת משום חולין שנשחטו בעזרה, ואחר שהוציא עליה הדיבור לקדשה, הוא להיפך אם שחטה בחוץ חייב כרת.** וכן הפין, אחר הקדשו אם נהנה בו, מעל. וכל זה הוא מחמת דיבורו. **"מכל שכן אם האדם משבח ומפאר ומהלל בדיבורו ליוצרו עושה רושם וכחו גדול מאד לעשות נחת רוח להבורא ב"ה בדיבורו".**

תפארת שלמה

ויקחו לי תרומה. במדרש אי' ההי"ד תורה ציוה לנו משה וגו', וי"ל עפ"י המדרש כל מה שישראל אוכלין בעוה"ז אין אוכלין אלא בזכות אמונה דהנה אמרו חז"ל היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ולא שיך בזה משום ביומו תתן שכרו משום שהיה ע"י שליח, אך האמונה דהיינו אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענו ולא הוי שליח א"כ שכרו בעוה"ז, והנה שורש הצדקה היא האמונה כמ"ש והאמין בהי ויחשבה לו צדקה ולכך כתיב ויתנו ולא ויקחו דע"י הנתינה הם לוקחים את שכרם בעוה"ז, ולכאורה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, לזה אמר המדרש ההי"ד תורה"ה ציוה לנו משה שרק כמנין תורה"ה ציוה לנו משה, שהם תרי"ג מצוות, ושני דברות הראשונות מפי הגבורה שמענו ולא היה ע"י שליח, ובזה נאמר ביומו תתן שכר, ולכן על מצות צדקה שהיא שורש האמונה מקבלים שכר בהאי עלמא.

(ישמח משה)

☆

ויקחו לי תרומה. ופרש"י לי לשמי. ונראה עפי"מ שפירשתי מאמה"כ וירא את ישראל שוכן לשבטיו, ופרש"י ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה, ואמרתי בדרך צחות כי כשבאין לגבות מעות לצדקה אז הדרך הישר שיתן כל אחד לפי נדבת לבו ולא ישית עיניו ולבו אל מול רעהו לאמר אם הוא נותן סכום כזה אני נותן סכום כזה וכדו', כי אין זה רק קנאת איש מרעהו, אבל הנותן לשי"ש מה לו אם רעהו רע עין או לא, הוא יהי' טוב עין ויבורך, כמ"ש פתוח תפתח את ידך וגו' כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו', וז"ש ראה שאין פתחיהן של ידיהם, [כלשון פתוח תפתח] מכוונים זה כנגד זה, שאין מסתכלים כמה נתנו חבריהם, כי אם כל אחד נדבת לבו כהוגן, והנה דבר זה לא יוכל לדעת כי אם החוקר לבבות בוחן כליות אשר לפניו נגלו מי הנותן לשמו ומי אינו נותן רק מחמת קנאת איש מרעהו, אבל הגבאי צדקה לא יוכל לחקור מחשבות האדם ותחבולותיו אם כוונתו לשמים זכה וברורה או לא, אמנם המופת לזה שגם הגבאי יבין כוונת הנותן, אם הלה נותן כפי נדבת לבו ואינו חוקר ודורש כמה נתן זה או זה ואינו מעריך נדבתו אל מול רעהו אז בידוע שכוונתו לשמים וההיפך בהיפך. וז"ש "ויקחו" לי לשמי שהלוקחים ידעו שהלה נתן לשמי, והמופת לזה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו דייקא ולא זה כנגד זה כי"א מנדבת לבו הטוב, אז תקחו את תרומתי דמוכחא מילתא שכוונתו רצויה לשמים.

(ייטב לב)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

בית נאמן בישראל הוא מדור לשכינת כבודו ית'

ידוע הטעם שפי' הרה"ק מראפשיץ זללה"ה מה שאנו מברכים בעת אמירת וברכת לחיים על הזיווג 'דער זיווג זאל עולה יפה זיין', הכוונה בזה היא כי יפ"ה בגי צ"ה, ושני שמות הקדושים, שם אדנ"י ושם הוי"ה ב"ה גם כן בגימטריא כמספר צ"ה. ופעם אחת בעת סעודת תנאים הוסיף רבינו זללה"ה לפרש בדרך אחר עוד טעם בזה, דהנה ידוע מפי ספרי היראה וספרי החסידות, כי בבית יהודי אשר הבית נוהג הכל על פי דרכי התורה והיראה, אז יש שם השראת השכינה, (איתא בשם הקדוש מבארדיטשוב זי"ע, ועי' דברי יואל שמות שנת תשכ"ח, מה שפי' בזה רבינו את הפסוק איש 'וביתו' באו). ואיתא בספה"ק לפרש על פי זה את דברי הפסוק (שמות כה, ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', **והיינו אם תעשה לי מקום מקדש, והיינו הבית שלך יהיה מקודש, אז ושכנתי בתוכם גם אני אדור את משכני שמה בתוככם.** והנה הרמב"ם במנין המצות מונה בין מצות עשה, את מה שצותה התורה שבשעה שבאו לארץ ישראל שצריך לבנות הבית המקדש, כמה שאמר הכתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' **וזהו המצוה צ"ט שמונה שם הרמב"ם. ובזה י"ל שזהו כוונת הברכה שאנו מברכים את הזיווג שיעלה יפ"ה והיינו שיהיה להם בית כזה שישרה שם השכינה, וזהו יפ"ה מנין הצ"ט של הרמב"ם במנין המצות שלו, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.**

זכר צדיק לברכה

קפידת רביה"ק שלא להניח הבית על ה'של יד', עפ"י הפסוק בפרשתן

סיפר אדמו"ר הה"ק מהר"י זצ"ל מפשעווארסק שאדמו"ר הרה"ק מסאקמיר זצ"ל הקפיד שלא להניח הבית'ל של יד על התפילין, ואולי על פי מה שכתוב בשו"ע (סי' ל"ב) דאם צפה הבתים בזהב פסולים, ומדכתוב (בפ' תרומה) 'מבית ומבחוץ תצפנו' משמע דאף אם אינו מחובר נקרא גם כן ציפוי ואסור, ומטעם זה לכאורה הקפיד הה"ק מלכסות התפילין בעת התפלה בתיק שלה. ושמעתי שפעם אמר הרה"ק בעצמו טעם זה וכן כתוב בשו"ת ערוגה"ב (או"ח סי' ז').

מפיהם ומפי כתבם (ח"א עמ' רס"ג אות ע"ז)

ויקחו לי תרומה. איתא במד"ר הה"ד עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, ואפ"ל בהקדם דברי הישמח משה שנתן טעם על מה צווה ה' ככה לבנות משכן לשמו יתי ולא שלח משכן ממרום בלי נדבות ישראל, משום שרצה הקב"ה לזכות את ישראל שיהיי לכל אחד ואחד חלק בבית מקדשו, והנה אמרו חז"ל שיעקב ועשו חלקו בנחלת שני עולמות יעקב נטל עוה"ב ועשו נטל עוהי"ז, ומעתה נמצא דאם יש לבני ישראל איזה רכוש והון גזל היא בידם מחלקו של עשו, אכן ידוע מה שכתבו המפוי דהרי כתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובכח התורה איכא קיום לעולם, וא"כ גם מה שביד בני עשו אינו אלא בשביל ישראל ובני ישראל זכו בדין מציל מזוטו של ים דהרי הוא שלו, וזהו שנרמז בתיבת תרומה תורה מי דהיינו התורה שניתנה למי יום דכל מה שצותה התוה"ק אשר יתנו תרומה למען יהיי לכל אחד חלק במשכן וזהו דייקא כאשר מקיימים את התורה שאז מה שנותנין הוא משלהם אבל אם אינו מקיים התורה אז מה שיש לו אינו שלו וגזל הוא מעשו, וזשי"ה עלית למרום שבית שבי, היינו התורה שנשבה מיד המלאכים, ולכן לקחת מתנות באדם לצורך המשכן, כי הוא שלהם כדין מציל מן הנהר, אבל זולת התורה לא יוכל ליקח מתנות מישראל מפני שהונם שבידם הוי גזילה מבני עשו.

(קדושת יו"ט)

☆

ויקחו לי תרומה. איתא במד"ר הה"ד עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, ויבואר עפי"מ דאיתא בבני ישששכר דטענת המלאכים תנה הודך על השמים הי' מכח דינא דבר מצרא אך אי' בגמרא (בבא מציעא קח.) דבמקום פסידא דמוכר לית בה משום דינא דבר מצרא, נמצא דטענת המלאכים שיקבלו את התורה בטילה שהרי איכא פסידא דמוכר שאין להם יצר הרע ואינם יכולים לקיים מצות התורה ורק פנימיות התורה שייכי בגוויהו, משא"כ בישראל המקיימים המצוות בפועל, עכ"ד, אכן איתא במדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יצר הרע מלבם, וא"כ שוב יש לחוש לטענת המלאכים תנה הודך על השמים דשייכא טענת בר מצרא שהרי ליכא פסידא למוכר דגם בני ישראל לא יקיימו רק פנימיות התורה לפי שבטל מהם כח היצה"ר, וכדי לבטל טענת המלאכים ציוה הקב"ה מיד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וישרה שכינתו בתוכנו ובטלה טענת המלאכים כי בנ"י הם מצרנים, וז"ש הה"ד עלית למרום שבית שבי, כי כאשר עלה משה למרום עדיין היתה למלאכים טענת בר מצרא, אבל משה רבינו נצחם וביטל טענתם ע"י שלקחת מתנות באדם שלקח מהם נדבת המשכן ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ובזה הוי ליה לישראל דין בר מצרא וזכו ישראל בדין. **(דברי יואל)**

☆

ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו. ונראה בהקדם לפרש הכתוב בפרשתן ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכו ואת תבנית כל כליו וכן תעשו ופרש"י לדורות, ויי"ל הכוונה לפי מש"כ בזרע קודש לפרש הכתוב כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, דהנה אנו אומרים ובנה אותה בקרוב בימינו, כי הקב"ה בונה ירושלים בימיניי, על ידי הימים שלנו שבכל יום כשאדם אותו ית"ש הכל לפי מעשיו בונה את ירושלים ובית המקדש, יש בונה ביום אחד שורה שלימה ויש מניח למשל לבינה אחת, וז"ש כי תבנה בית חדש, היינו כשהאדם בונה הבית המקדש שיתחדש לעתיד לבוא, ועשית מעקה לגגך, שתעשה מעקה וגדר סביב בעבודתך זאת שלא יתראה עבודתך ותסתיר מעשיך, רק עבודתך יהיה בפנימיות לבך והצנע לכת עם הי' אלוקיך עכ"ד, ומעתה יי"ל כי מצות ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם נוהג בכל הדורות שע"י עבודת בני ישראל יבנו בית המקדש של מעלה, ולזה סיים הכתוב וכן תעשו ופרש"י לדורות, שבכל הדורות קיים ציווי זה לבנות המקדש, ועל זה הזהיר הכתוב מאת כל איש אשר ידבנו לב"ו שתהא עבודה זו בהסתר ובפנימיות כאמור.

(ברך משה)

☆

ויקחו לי תרומה. במדרש אי בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, ויתבאר עפי"מ דאיתא בגמי אמר ליה האי מינא לר"א אלוקיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה, כי קבריה למשה במאי טביל, וכתבו בתוסי שם דלא קשיא ליה האיך נטמא, כיון דישראל נקראו בנים למקום, והקשו המפוי דאם יתואר הקב"ה בשם כהן על כרחך לומר דכהן גדול הוא, והרי כהן גדול אינו מטמא לבנו, והאיך נטמא הקב"ה למשה, ותי' בכסף נבחר בפרשתן עפי"מ דאיתא במדרש אשה יראת הי' היא תתהלל זה משה, ואם כן היה לו כדין אשה לגבי בעלה ורשאי לטמא, ועדיפא מכן דלגבי היתר דאשת כהן כתיב לה יטמא ודרשו חז"ל לה יטמא מצוה, וא"כ הוי מצות עשה, ועשה דוחה לא תעשה וע"כ היה הקב"ה רשאי ליטמא עצמו לקבורת משה רבינו, עכ"ד, והנה כתב בפתח האהל לבאר מה שהקדימו נעשה לנשמע דידוע מה שפיי המהרשי"א דנעשה קאי על העשין ונשמע על הלאוין, ולכך כתיב בתחילה נעשה משום שמצות עשה עדיף ועשה דוחה לא תעשה, וזהו שדרשו חז"ל בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, ומטעם זה עשה דוחה לא תעשה, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, שהוא כהן, ולא יוקשה אם הקב"ה כהן הוא האיך נטמא למשה רבינו, כי מאחר דעשה דוחה לא תעשה, על כן עשה דלה יטמא דוחה לא תעשה דטומאה.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

קדוש יאמ"ר

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. ה' צוה לבנות משכן ולא שלמו כשהוא בנוי ממרוס, לפי שרצה לזכות את ישראל, שיהיה לכל אחד חלק בבית המקדש (ישמח משה). והנה ילמדנו (פנחס ו): כל מה שברא ה' לא ברא אלא לכבודו, כדי שישמרו תורתו ומצותיו וידעו כי ממנו הכל, והברכה שמברך על המאכל הוא לומר כי מקבל עליו מלכות ה', ובזאת השלים מכלית כוונת הבריאה שלכך נברא, ועל ידי ברכתו והלימודה שמלמין כי הכל מאת ה', בזה יעשה חזקת קנין שיקרע על שמו. והנה כוונת ה' בנתינת התורה, כדי שלא יקשה הע לה' הארץ ומלואה, ואם כן לפילו אם יתנו לגבוה סלקא, על כן בא הציווי **דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה,** קיימה לקרי קנין (קידושין ב.), שמקודש יעשו בני ישראל בעצמם קנין בתרומה, ואין יפעלו הקנין, על ידי **מאת כל איש אשר ידבנו לבו'** דייקא, שיבדקם לבם לקיים ציווי ה', אשר לתכלית זה היה בריאת העולם, דין גרמא שיהיה להם קנין בנכסים, ושוב יתנו לו משלהם, כי נקרע על שמם, ויהיה לכל אחד חלק במשכן. (דברי יואל)

ויקחו לי תרומה. הקרע מיירי מאותם שנפשם משתוקקת לתת, ואין לגל ידם לתת כאשר עם לבבם, כלכתיב **אשר ידבנו לבו** (קדושת יום טוב). וזהו מה שנקט לשון **ויקחו,** להורות שאף שנתינתם מועטת, אבל כיון שנפשם חושקת לתת יותר, תשתלם ברכה בנדבתם, ומרבתה יותר ממה שנתנו, דה' הבוחן לבות וכליות רואה את גודל ההשתוקקות הבוערת בלבם, ומשכ מחשבתם הטובה כמעשה ממש, דמחשבה טובה ה' מצרפה למעשה (קידושין מ.), ונמצא שלקחו הגזברים יותר ממה שנתנו. (דברי יואל)

ויקחו לי תרומה. כשבונים בשותפות דבר שבקדושה, הנוטל לעשי מעות הרי הוא כמותם, ומחשב לכל אחד כאילו עשה בעצמו כל המצוה (מכות ה:). וכן בהקמת המשכן, כיון שכל אחד היתה לו השתוקקות להקים את המשכן בעצמו, אלא כיון שהיה זה למעלה מיכלתו, ונתן חלקו לבנין המשכן, מעלה עליו כאילו בנאו כולו בעצמו. ובזה מיושב לשון **ויקחו,** ולא כתיב 'ויתנו', כי יותר ממה שנתנו לבנין המשכן לקחו, כי קבלו כל אחד חלק כל ישראל הנותנים, כי נחשב לכל אחד כאילו בנה בעצמו את כל המשכן. ועל כן כתיב **ויקחו** בתוספת ו' המוסיף, על דרך (שמ"ר נראשית ס): ויתן לך, ויתן ויחזור ויתן; שבמקום שע"ג לדרוש ו' מוסיף על ענין ראשון, דורשים אותו להוסיף בתוכו ענין עצמו, כמו כן דרשינן **ויקחו,** ויחזרו ויקחו לקיחות הרבה של כל ישראל הנותנים, כי מעלה הכתוב על כל אחד מהם כאילו בנה את המשכן מנדבתו בלבד. (דברי יואל)

ויקחו לי תרומה. ניותר לריכין לעוות את האדם על הדבר הקשה עליו ניותר לקיימו, ובעמת קשה להאדם להוציא מכיסו ממונו וליתנו לאחרים, מכל מקום אצל איש הנלבב קשה ניותר הלקיחה, לדרוש ולתבוע ממון מישראל. ולזה כשרצה ה' לצוות על נדבת המשכן, היה צורך ניותר להזהיר את הגזברים על דבר הלקיחה, ממה שהוצרכו לצוות את ישראל על הנתינה, ועל כן נאמר **ויקחו,** דמשמע שהציווי הוא אל הגזברים. (דרשות)

ויקחו לי תרומה. לי לשמי (שם"ר). ה' צוה **ויקחו לי תרומה,** לא שהנותנים יבחינו בעצמם אם הם רואים ליתן, אלא שימנו לוקחים ושם יבחינו, דאם תתן לכל אחד בידו שיעור בנפשו אם ראוי הוא לתת, יפוק מניה מורעא, כי יבואו גם אנשים אשר אין ראויים ליתן תרומת ה', ולאידך גיסא יש לחוש, כי הצדיקים אשר זכו להשראת השכינה ימנעו לתת, כי לא יחזיקו את עצמם ראויים לתת לנדבת המשכן. לאמת תנאי יש בדבר, שיהיו הלוקחים להבחין מי הוא אשר זכה לחזות בנועם ה', אם תהיה כוונתם בלקיחה לשמה בלי שום תערובות מחשבה זרה, כי אם תתערב בלקיחה מחשבת פסול, לא יוכלו להבחין בין עובד אלהים נאמת ללא עבדו, כי הם משוחדים מאותה פניה

ומשפחה זרה, כי השוחד יעור עיני חכמים. לכן הזהיר ה' **ויקחו לי לשמי**, שכוונת הלוקחים תהיה זכה וברורה לה'. (דברי יואל)

ויקחו לי תרומה. שלא מצות נגטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה, ומיני יודע מיזה מהן תחלה, כשהוא אומר (דברים יג): והנית לכם מכל אויביכם וגו', והיה המקום אשר יבחר ה', הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה (סנהדרין כ:). והרמב"ם (בית הבחירה ו) כתב: המצוה לבנות לו בית המקדש הוא משום שנאמר (שמות כה): ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם; ופסוק זה נאמר בפרשת תרומת המשכן. אבל הלא מקודם צריך שיהיה מציית עמלק, וזהו **ויקחו לי תרומה**, כי לצורך בנין הבית המקדש צריך שיהיה מקודם **לי לשמי**, שיהיה שמי שלם וכסאי שלם, שימחה זרעו של עמלק. (טיב לבב פורים נח)

ויקחו לי תרומה. עתידין בתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל (מגילה כט.). ופירש זה **המהרש"ל**: שמחתי בתומרים לי בית ה' גלך, עומדות היו רגליו בשעריך ירושלים, ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו (תהלים קכב), והוא על פי מה שאמרו (ילקוט ישעיה תקנ): לעתיד יהיה בית המקדש גדול כירושלים שבעולם הזה, ועל זה אמר מה טעם יהיה בית המקדש לעתיד כל כך גדול, לפי שירושלים הבנויה לעתיד יהיה שוברה לה יחדיו, כל מקומות של בתי כנסיות שהיו בעולם הזה, ומצא עתה בגלות שבבית הכנסת שהי עומד, הרי הוא מקום המקדש גופיה לעתיד; וזהו מה שבא לרמז כאן בתוספת ו' של **ויקחו**, שגם בתוך הבתיה לצורך בנין בתי מדרשות בונין חלק מן המקדש, שהרי עתידין הן להקבע במקום המקדש, וזהו גם **ויקחו לי לשמי**, להורות כי גם את התרומה לצורך בנין בתי מדרשות צריכים לתת לשם שמים, שהרי קופה להקבע במקום המקדש, ובבית המקדש בהכרח הוא שיהיה הכל לשמה. (דברי יואל)

ויקחו לי תרומה. תרומת המשכן באה לכפר על מעשה העגל (ירושלמי שקלים ו). הנה אמרו (ויקרא רבה כח): שמיקון החטא צריך להיות מדה כנגד מדה, ובאותו אבר שחטא צריך לעשות בו מצות; והנה מעשי המחלת החטא הוא תמדת הלב, כדאמרו (תענית ג): עין רואה ולב חומד; כמו כן זה לעומת זה צריך להיות המשובה על חטא זה גם כן בתמדת הלב, שצריך להיות לבו משתוקק להתדבק בתורה ובמצות. וזהו **ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו**, שקודם כל דבר הוא כוונת הלב, לכפר בזה על הרהורי הלב, על ידי שיהיה להם התשוקות רבה עוד טרם הנתינה, ועיקר הכוונה יהיה **לי לשמי**, לטהר הלב לה'. (תשיר)

ויקחו לי תרומה. כל דבר שאמר ה' בתורה 'לי', יאמו בעולם הזה ובעולם הבא (מדרש). כי תיבת **לי** לרמוז בא, כי ה' תולה לאחו הדבר בו יתברך, וכשם שהוא קיים לעולם, כך מה שנאמר בו **לי** קיים לעולם. ועל כן אף אם אי אפשר בנו עתה לקיים המצוה של **ויקחו 'לי' תרומה** בפועל ממש, לכל הפחות יהיה **ידבנו לבו**, שיהיה בנו התשוקות לזה, כי כל זה הוא נחמיות ויתקיים עוד, ועד אז צריכין להתאמץ לעשות רצון ה' **לי לשמי**, לייחד את הלב לה'. (תשיר)

ויקחו לי תרומה. מעיקרא אמר 'ויקחו', שמשמע אפילו אם לא יתנו ברצון, יקחו מהם בעל כרחם, ואיך אמר 'אשר ידבנו לבו', שמשמע מרצון טוב בלא כפייה (מאור ושמש). ונראה להקשות (תוספות שבת פח.): למה כפה עליהם את ההר, הלא כבר הקדימו נעשה לנשמע; **נקדושת לוי** (לקוטים) תירץ: מה שאמרו נעשה ונשמע, זהו שיעשו בעת שמשפתם מהיה גלולה, ובהשראת השכינה עליהם, ולאחר שהיה רצון ה' שיעשו מצוותיו אפילו כשיפלו ממדריגתם למשפה עפה וגפה, ולא ישובו מעשתם את התורה, על כן כפה עליהם את ההר, שלא על פי כן יקבלו עול מלכותו עליהם; והנה נאמת בכל פעם אשר יתעורר לב האדם לעשות איזה מצוה, אפילו מעשתו, יכוין שעושה זאת בשביל ייחוי ה', שעל ידי זה יחזיק במצוה ולא ירף ידו ממנה, אפילו בעת שלבו בל עמו, ואז יתעורר מאתת שהוא גזירת המלך. וזהו **ויקחו לי תרומה, לי לשמי**, מאתת הלייחוי שלומי, ולף **מאת כל איש אשר ידבנו לבו**, שידבנו לבו מעשתו, לף על פי כן **תקחו את תרומתי**, מאתת פקודת ה'. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גליון הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

ויקחו לי תרומה - לי לשמי

אחרי הסתלקותו של הרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין זי"ע, יצאו שנים מחסידיו הגדולים לחפש להם רבי ומורה דרך חדש, והיות ששמע גדולתו וקדושתו של הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע הגיע גם לאזנם, החליטו ללכת אליו לבחון אם כדאי להם הדבר לקבלו כמנהיג ומורה דרך, כשהגיעו אליו ראו איך שאשה עומדת לפניו, והרה"ק ר' מאיר משחק עם כסף בידו, ומעביר את הכסף מיד ימינו ליד שמאלו, ואח"כ הניח את הכסף על השולחן והאשה לקחה את הכסף והלכה לה, כן ראו וכן תמהו על המחזה התמוה הלזה, והרהרו בינם לבין עצמם: איך יתכן כזאת שאיש קדוש ישחק עם כסף בפני אשה, והחליטו שמקומם אינו בפרעמישלאן, הרה"ק ר' מאיר שהרגיש ברוח קדשו בהרהורי לבם, פנה אליהם ואמר: חסידי סטרעטין, בוודאי תלמידי חכמים הנכם, אז במטותא אשאל מכם שאלה: המשנה אומרת (קידושין פב.) כל שעסקיו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים, ולכאורה תמוה, וכי איך יעלה על הדעת שמי שיש לו עסק עם הנשים רשאי להתייחד עמהן, ומאי קמ"ל מתניתין, החסידים לא ידעו לענות, והמשיך הרה"ק בלשון קדשו ואמר להם: אלא ביאור הדבר כך הוא, דהנה מבואר בכתבי האריז"ל שבעת נתינת צדקה צריך לייחד ד' אותיות של שם הוי"ה ב"ה באופן זה: צורת המטבע העגולה היא כצורת י', ה' אצבעותיו של הנותן הם כנגד אות ה' ראשונה, זרועו הפשוטה של הנותן היא כצורת אות ו', וה' אצבעותיו של המקבל כנגד אות ה' שניה, הרי ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה, והנה התינח כשנותנים צדקה לאיש, אז אפשר לתת את הכסף לידו של המקבל צדקה, ועי"ז מתייחד ד' אותיות של שם הוי"ה ב"ה, כי ה' אצבעותיו של המקבל משלימות את השם, אך מה יעשה מאיר"ל שצריך לתת צדקה ולפרנס הרבה אלמנות שבורות ורצוצות שאין להם לחם לאכול, הלא אסור לתת כסף מידו לידה, ואיך אפשר לייחד ד' אותיות השם באופן זה, אך מאיר"ל נתן לעצמו עצה לעשות היחוד בינו לבין עצמו, על ידי שיתן את הכסף מיד ימין ליד שמאל, ונמצא שהפרוטה עם ה' אצבעות יד ימין והזרוע הפשוטה הם אותיות יה"ו, וה' אצבעות יד שמאל הן ה' שניה המשלימות לד' אותיות השם, וזהו שרמז לנו רבינו הקדוש במשנה זו: "כל שעסקיו עם הנשים", שהוא צריך לפרנסם ולתת להם צדקה, "לא יתייחד עם הנשים", לא יעשה היחוד עם של צדקה עם הנשים, כיון שאסור לתת כסף מידו לידה, אלא יעשה היחוד בעצמו, וכנ"ל, והוסיף לפרש: ובזה נראה לפרש גם כן הפסוק בתהלים (יז, טו) "אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך", דהנה כשהאדם נותן פרוטה לעני ועושה את היחוד הנ"ל אזי בזה הוא ממשיך עליו חסדים ורחמים, ע"י שם הוי"ה שהוא שם הרחמים, וזאת דווקא כשסדר אותיותיו הן כסדרן, דהיינו שהיהודי מתחיל בנתינת צדקה טרם הפשטת יד העני, דשם הוי"ה כסדרן הוא שם הרחמים, לא כן כשהעני מתחיל בפשיטת ידו לבקש, דאז אין יחוד אותיות אותיות השם כסדרן, כי הוקדם אות ה' האחרונה, וזשה"כ "אני בצדק" כשממנו מתחיל הצדקה, אז "אחזה פניך" אני גורם יחוד שמו ית', וגורם לאור פנים של רחמים, אולם כש"אשבעה בהקיץ" כשהעני מקיץ ומעורר אותי בפשיטת ידו ליתן לו צדקה, "תמונתך" אין זה אלא תמונת ד' האותיות, אך לא בחי' פנים בפנים, וזהו גם כן כוונת הכתוב בפרשתן "ויקחו לי" ופי' רש"י "לי לשמי", דהיינו שיקחו בעצמם להפריש מממונם ולא ע"י התעוררות המקבל, כדי שיהא "לי לשמי" שיתעורר השם כסדרן, ויהא "תרומה" לשון התרוממות שיתרומם ע"י הארת השם שמאיר כסדרן, ואימתי הוא "מאת כל איש אשר ידבנו לבו" אם הוא מנדיבת לבו, מרצונו הטוב, ולא ע"י התעוררות העני, אז הוא מרומם ומאיר את השם ע"י שגורם את מידת הרחמים, שני חסידים אלו בראותם אית שפס מחשבתם ובשעם דברים אלו נתפעלו מאוד וקיבלו את מרותו של הרה"ק מפרעמישלאן זי"ע.

(דברי מאיר)

ועשו ארון עצי שטים

הרה"ק ר' ארון מקראקא (כך הי' נקרא בפי כל ר' ארון ולא ר' אהרן) בנו של המאור ושמש זצוק"ל, הי' מתלמידי התפארת שלמה והי' דבוק בו מאוד, פע"א כשאמר הרה"ק מרדאמסק תורה וכל החסידים דחקו א"ע כדי להתקרב ולשמוע דברי אלוקים חיים היוצאים מפיו בקדושה ובטהרה, וראה הצדיק שר' ארון עומד בקרן זוית ואינו דוחק א"ע כלל בין החסידים, לאחר שכילה הצדיק את דבריו אמר, חז"ל אמרו (יומא כ"א.) "מקום ארון אינו מן המידה" שכל הכלים שהיו בביהמ"ק תפסו מקום והארון לא תפס מקום ובכל זאת היו הלוחות מונחים דווקא בארון, וכמו"כ בר' ארון שלנו שהוא לא דוחק את עצמו ולא תופס מקום ומ"מ הוא יודע את כל התורה שאמרתי יותר מן האחרים. **(סיפורי קודש)**

ועשית מנורת זהב טהור

חתנו של הרה"ק בעל חידושי הרי"מ זצ"ל נחלה ל"ע ונפל למשכב, ומצבו הי' בכי רע, כשבא החידושי הרי"מ לבקרו שאל את הרופא לשלום חתנו החולה, השיב לו הרופא משל למה הדבר דומה למלך גדול שהיתה לו אבן טובה גנוזה באוצרותיו אשר ערכה לא סולא בפז אך הי' בו כתם קטן וכל המומחים אשר נתבקשו להסיר את הכתם מן האבן לא רצו לקבל על עצמם את האחריות כי חששו שמא תיבקע האבן ותינזק על ידם, מה עשה המלך, מסר את האבן לבעל מלאכה פשוט אשר לא ידע למי שייכת האבן ועשה את מלאכתו בלי כל חשש ומורא והצליח להסיר את הכתם לשביעת רצון המלך, המשיך הרופא ואמר, כבר הי' דברים מעולם ואכן מורגל אני בכגון דא מימים ימימה, אך כיון שנודע לי כי החולה הוא חתנו של כבודו אז תאחזמו רעד ותכבד העבודה שבעתיים והעצה הוא כנ"ל לקחת רופא שלא ידע מי טובו של חולה זה ואז בנקל יוכל לרפאותו, כששמע הרה"ק הנ"ל את דברי הרופא נענה ואמר מעולם נתקשיתי להבין דברי המדרש בפרשתן שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש ואעפ"כ נתקשה משה א"ל הקב"ה לך אל בצלאל והוא יעשה אותה ואמר לבצלאל ומיד עשאה (ב"ר ט"ו ז') ולכאורה קשה היתכן שמשה אדון הנביאים התקשה בעשיית מנורה ואילו בצלאל עשאה מיד, אך לפי דברי הרופא נתחוור לי הכל על נכון דבאמת הבין משה רבינו ע"ה וידע יותר מכל אדם את עמקי סודותי' וגודל קדושתה של המנורה ומשום הכי הי' קשה לו לעשות את המנורה בכל פרטי' ודקדוקי' ולכן נתקשה בעשייתה אמנם בצלאל אשר עדיין לא הגיע למדריגתו של משה על כן לא נתקשה בה ועשאה מיד. **(ליקוטי יהודה)**

ויקחו לי תרומה, וברש"י לי לשמי, ונל"פ עפי"מ דאיתא בגמ' (פסחים נ.) אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באדנ"י, (ובשו"ע או"ח אי' דצריך לכוון שם הוי' במחשבתו, ורק בקריאתו נקרא באדנ"י), ובגמ' (סוטה ל"ת.) **איתא דבמקדש היו קורין השם** ככתיבתו, ומתרומה זו נבנתה המקדש כמאמה"כ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וז"ש לי לשמי' ר"ל שע"י התרומה תוכלו לקרות שמי ככתיבתו.

(כתנות אור)

☆

במדרש איתא בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, וצ"ב, ונל"פ ונדקדק עוד על מה דבפרשתן כתיב ויקחו ל"י תרומ"ה ובפר' ויקהל כתיב להיפוך תרומ"ה לה'; אמנם י"ל עפי"מ שאמרו חז"ל (נדרים י.) שלא יאמר אדם לה' עולה דכתיב אדם כי יקריב מכם קרבן לה'; וכתב הרא"ש הטעם דשמא אחרי שיזכיר ש"ש ימלך ויחזור בו ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה, ובשלה"ק פי' הטעם דשמא קודם גמר דבריו ימות ונמצא שהוציא ש"ש לבטלה. ויש להביא ראיה לפי' השלה"ק מן המקרא הזה שאמר הכתוב ויקח ל"י תרומ"ה, ופרש"י לי לשמ"י דמשמע שיאמר לה' תרומה, דלכאורה הוא נוגד לדברי הגמ' הנ"ל אך אם טעמו של דבר הוא כפי' השלה"ק א"ש דטעם זה לא שייך כאן דאמרו חז"ל (שבת פ"ח.) בשעה שאמו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו, ואיתא במדרש דמטעם זה אמר הקב"ה למלאך המות שאין לו רשות לשלוט בישראל אלא יהיו חיים וקיימים כמלאכי השרת, וכיון דבאותו זמן שאמרו ישראל נעשה ונשמע נאמרה פר' תרומה אין קפידא אם יקדימו להקדים את ה' תחילה ויאמרו לה' תרומה כי בעת ההוא לא היה פחד ואימת מות בהיות כולם כבני עליון חיים וקיימים. וז"ש המדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מי"ד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה שדייקא באותו שעה אמר להם הקב"ה ויקחו ל"י תרומ"ה דהיינו לה' תרומה כנ"ל, אבל בפר' ויקהל אחרי רדת משה מן ההר שכבר חבלו מעשיהם ויצא דבר מלכות מלפני מלכו של עולם ית"ש אבן כאדם תמותון אז לא הותר להם להזכיר ה' תחילה שמא ימותו בינתיים ולכן שינה משה רבינו ע"ה את הסדר ואמר קחו מאתכם תרומ"ה לה' שיקדימו תרומה קודם הזכרת ה'.

(בנין אריאל)

☆

ועורות תחשים, ופירש"י מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונים היה לה לכך מתרגם ססגונא לפי ששש ומתפאר בגוונים שלו, ויל"ד מניין לו לרשיז"ל שתיבת ססגונא הוא פי' על תיבת תחש דילמא כך שמו בלשון ארמי, ונראה דהנה ידוע דלכל הבהמות והחיות היה אדם הראשון קורא להם שמות, וכל נפש חיה אשר יקרא לו אדם שם הוא שמו לעולם, ואח"כ בדור הפלגה נתחדשו הרבה לשונות ולשון ארמי גם כן נתחדש באותו זמן, והנה רשיז"ל כתב כאן דהתחש לא היתה אלא לשעה זו לצורך בניית המשכן, נמצא שבשעת דור הפלגה לא היה כלל תחש בעולם, ואם כן היה קשה ליה לרשיז"ל למה קרא אותו התרגום ססגונא ומניין לו לחדש שם זה על התחש הרי לא היה בעולם בשעה שנתחדש לשון ארמי, והו"ל לכתוב כלשון המקרא, ומשו"ה כתב רשיז"ל לכך מתרגם ססגונא לפי שמתפאר וכו', אבל באמת אין זה השם של התחש בלשון ארמי כיון שלא היה בזמן שנתחדש לשון ארמי.

(דרוש שמואל)

דורש טוב

ואל הארון תתן את העדת אשר אתן אליך, כתב רש"י דבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפורת יתן תחילה לוחות העדות לתוכו, ואח"כ ישים הכפורת עליו. והרמב"ן חולק דיותר משמע שיתן אחר שכבר מונח הכפורת עליו, דארון נקרא בשלימותו עם הכפורת. **ויש להבין למה נטה הרמב"ן לומר שהניח הלוחות בתוך הארון שכבר היה הכפורת עליו, שלכאורה רחוק הדבר לעשות כן במציאות.**

וי"ל דהנה גם משה רבינו עשה ארון בעלותו להר כדכתיב בפרשת עקב, וגם אותו ארון היה עשוי עצי שיטים עם כפורת עליו, **והנה כתב במג"א** (סי' שט"ו סק"ה) דתיבה שעליה כפורת אסור להניחה עליה בשבת דעושה אוהל. **וכיון שמשה ירד מן ההר ביוהכ"פ, הרי בעל כרחך שכבר היתה מונחת הכפורת על הארון מאתמול והניחוה פתוחה מעט, ובאותה פתיחה שלשל משה את הלוחות לתוך הארון.**

ויתכן דמשם הכריח הרמב"ן שגם בארון שעשה בצלאל היה הציווי לשום הלוחות בהארון אחר שכבר מונח הכפורת על רובו, **דמהיכי תיתי לחלק** בין הציווי 'ושמתם בארון' שבפרשת עקב, להציווי של 'ואל הארון תתן את העדות' שבפרשתן, **וילפינן הכא מהתם במה מצינו.**

חתם סופר

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי: (פרק כה פסוק ב)

כתב רבי משה הכהן שעל פנים בפני עצמה הסברות, ומה חותם על ידי משה קלת מלות שהם כמו מצות למלותיה של תורה, כלומר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתיהד (יבמות מז:), ויקרחל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצוה על ידו של משה, וכת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם למלהים כלומר התנה עמהם מתחלה ועתה הם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם לת בריתי והייתם לי סגולה (לעיל יט ה), ולומר ולחם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם יט ו), והנה הם קדושים רלוים שיהיה בהם מקדש להשכות שכינתו ביניהם. ולכן מה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה לת בני יקרחל:

והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא המרון[א], כמו שלמר (להלן פה כב) ונועדתי לך שם ודברתי לתך מעל הכפרת, על כן הקדיש המרון והכפרת בכלן כי הוא מוקדש במעלה, ושמך למרון השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו, ויורו על ענין המשכן שבעבורם נעשה. מכל מקום הקדיש בפרשת ויקהל לת המשכן לת מהלו ולת מכסהו (להלן לה יח), וכן עשה בצלחל (להלן לו ח), לפי שהוא הרלוי לקדם במעשה[ב]:

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וְכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: (פרק כה פסוק ג)

מעשה חש"ב

א

רבינו מפרש הטעם שנצטוה משה כאן על מלאכת המשכן, משום שאחר שהגיד ה' לישראל את עשרת הדברות, וציוה אותם על מעט מצוות שהן כאבות לשאר התורה, וכרת ברית עם ישראל, נהיו לו לעם קדוש והוא להם לאלהים, היו ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן ציוה ה' למשה תחילה על דבר המשכן. וכפי מה שכתב רבינו לקמן (לה א) שמכיון שבתוך כך חטאו ישראל בעגל, לא היו ראויים למשכן לכן לא ציוה את בני ישראל בנדבת המשכן, ורק משנתרצה ה' למשה לאחר החטא וחזרו ישראל לקדמותם, הקהיל משה את ישראל למחרת רדתו מן ההר, וציוה אותם בעשיית המשכן שנצטוו בה מתחילה.

ג

והנה רבינו לשיטתו שכל התורה כסדרן נכתבו. גם פרשה זו כסדרן נכתבו, שאע"פ שהציוי לבני ישראל על נדבת המשכן היה אחר חטא העגל, מ"מ משה נצטווה על זה לפני חטא העגל, בתוך ארבעים יום בעלייתו הראשונה לאחר מתן תורה. משא"כ רש"י הסובר שאמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה, סובר שחטא העגל היה לפני הציוי למלאכת המשכן. והציוי למלאכת המשכן היה בארבעים יום האחרונים, ולמחרת יום הכפורים התחילו בנדבת המשכן, ואע"פ שנכתבו כאן לפני חטא העגל, משום שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

ב

הנה בפרשתן סדר ציוי מלאכת המשכן הוא הארון, השלחן, המנורה, ואח"כ המשכן, אמנם להלן בפרשת ויקהל המבואר העשיה של המשכן וכליו הקדים הכתוב תחילה את המשכן ואח"כ הכלים ומבואר ברש"י (להלן לח כב) כי משה צוה לבצלאל לעשות תחילה הכלים ואח"כ המשכן כפי המבואר בפרשתן, אמר לו בצלאל, מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, אמר לו, כך שמעתי מפי הקב"ה, אמר לו משה 'בצל אל' היית, כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה, וכן עשה המשכן תחלה ואח"כ עשו את הכלים.

אמנם רבינו מפרש שבפרשה זו סידר הכתוב את חלקי המשכן לפי מעלתם, הארון תחילה משום היותו תכלית כל המשכן ועבורו הוצרכו לעשותו, וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמותו וגם עבורם נעשו המשכן, ולאחר מכן ציוה על עשיית בנין המשכן אשר הוא אחרון במעלה. אבל בפרשת ויקהל הקדים משה את המשכן להכלים, לפי שכן הוא הדבר הראוי במעשה וכדרך העולם. נמצא שלפי פירוש רבינו גם משה סבר שראוי לבנות המשכן תחילה, ולא היה בזה שום ויכוח בין משה לבצלאל.

בנדבת המשכן נקט תחילה זהב, ואח"כ כסף. ואילו בפרשת בא, (פרק יב פסוק לה) כתוב 'וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות' נקט תחילה כלי כסף, ואח"כ כלי זהב.

ואפשר לומר ע"פ מש"כ רבינו (פרשת ויקהל פרק לה פסוק כב) לפרש הכתוב 'וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה', שלכן תרומת זהב נקראת תנופה, **"כי המביא זהב ינופף ידו לחשיבות הנדבה, או הלוקחים יניפו הזהב להראותו לשבח המביא על נדבתו"**. הרי לנו שזהב הוא המין החשוב ביותר.

ולפי"ז אפשר לומר דבנדבת המשכן התחיל עם מין החשוב ביותר. ולכן מתחיל עם הזהב. משא"כ בפסוק שמיירי שבני ישראל שאלו ממצרים, התחיל קודם עם מין הפחות, והמאוחר בקרא חשוב יותר, דהיינו כלי כסף, ואח"כ כלי זהב, ואח"כ שמלות שהיה להם חשוב יותר מן הכסף וזהב, כדמבואר ברש"י שם. והטעם, שלמדה תורה דרך ארץ, שהשואל מחבירו בתחילה יבקש חפץ זול, ואם משאילו שוב שואל דבר יקר יותר. אבל אין להתחיל לשאול דבר יקר ואח"כ דבר פשוט יותר.

והנה אצל אליעזר כתוב (בראשית פרק כד פסוק עג) 'ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה', שנקט קודם כלי כסף ואח"כ כלי זהב, הטעם, משום שלמדה התורה שהנותן מתנה יתן קודם החפץ הזול, ואח"כ יתן היקר יותר.

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם: (פרק כה פסוק ח)

(כה) ... וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד למטה כמו שהי סיני עליו בענן. וכמו שנאמר שם ושכן כבוד ה' על הר סיני (לעיל כד טז), וכתיב הן הראנו ה' אלהינו את כבדו ואת גדלו (דברים ה כא), כן כתוב במשכן. וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד – לה). והזכיר במשכן שני פעמים, וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד את כבודו ואת גדלו (דברים ה כא). והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני[א] וכו'.

כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: (פרק כה פסוק ט)

וכן תעשו. לדורות. אם ימצא אחד מן הכלים, או כשתעשו כלי בית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות תעשה שלמה, כתבנית אלו תעשו אותם. ואם לא יהיה המקרא מחודר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו, אלא כן תעשו, והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו. לפון רש"י[ב]. ואלו ידעתי שיהיה זה אמת, שיתחייב שלמה לעשות כלי בית עולמים כתבנית אלו, ומזה הגחתם עשה שלמה עשריס אמה מלך ועשריס לחב (להי"ב ד ו)[ג]: וכי מצרפים אמר וכן תעשו הכלים, כי בתפלה אמר ועשו לי מקדש[ד]: ועל לך הפשט אין צורך לכל זה, אבל גם הכפל לחזוק וזכור, אמר ועשו לי מקדש, בית וכלים כמקדש מלך ובית ממלכה (עמוס ז יג), ושכנתי בתוכם, בנית ובכשה הכבוד אשר יעשו לי שם, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן הזה ואת תבנית שמשכון בו בתוכם, ואת תבנית כל כליו. וכפל וכן תעשו כולכם בזריזות וחרימות, והוא כהכפל ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו (להלן לט לב)[ה], כי מפני שהיו צווחה אמר וכן תעשו[ו]:

מעשה חש"ב

א מבואר בדברי רבינו שמטרת הקמת המשכן היתה, שיהיה השראת השכינה במשכן תמיד כמו שהיתה על הר סיני.

ב והנה ברש"י עה"כ 'ועשו לי מקדש', כתב 'ועשו לשמי וכו'. וצ"ב למה דווקא בנדבת המשכן צריך להיות כבר מתחילה לשמה. והרי בלימוד תורה אמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וסגי בזה שיהיה לשמה בסוף. ואפשר לומר בהקדם דברי האלשי"ך הקדוש שמדייק למה נאמר 'ויקחו' לי תרומה, הרי היה צריך לכתוב 'ויתנו', שהרי המצוה ליתן נדבת המשכן, ולא לקחת. ומתרץ דהרי הדין שהאיש המקדש את אשתו צריך לתת לה כסף קידושין, אמנם אם המקדש הוא אדם חשוב, מהני שהאשה נותן לו כסף קידושין, דבההוא הנאה שהוא לקח ממנה, נחשבת לה כאילו הוא נתן לה. וכש"כ כשנותנים להקב"ה למלאכת המשכן, בוודאי נחשב כמו שאנחנו 'מקבלים' מהקב"ה. ולכן א"ש למה כתיב 'ויקחו'.

ג והנה הר"ן (ב"מ מז.) מחדש דרק בהנאה חשובה, דהיינו במתנה חשובה, אז אמרינן דבזה שהאדם חשוב לקח ממנו נחשב כאילו הוא קיבל. [ובזה מבאר דעת רב (שם) שבקנין סודר צריך להיות בכליו של קונה, ולא מהני בכליו של מקנה, אפילו באופן שהקונה הוא אדם חשוב. מכיון שאחר הקנין מחזירים הסודר לבעה"ב, לכן אינו נחשב למתנה חשובה, ולכן אי אפשר לקנות לרב בכליו של מקנה אפילו באדם חשוב]. ובזה מפרש השב שמעתתא דברי רש"י (בריש הפרשה) 'ויקחו לי תרומה. לי לשמי', דלכן הוכרחו לתת נדבת המשכן לשמה. דכדאי שיחשב מה שבני ישראל נותנים נדבת המשכן, שהם מקבלים מהקב"ה, [ויקחו], צריך לתת מתנה חשובה, והרי אצל הקב"ה נאמר לי הכסף ולי הזהב, וא"כ למה נחשב נדבת המשכן כמתנה חשובה, אע"כ זה שמפרישים נדבת המשכן לשמה, בלתי לה' לבדו. זה נחשב להנאה חשובה להקב"ה. ובזה א"ש למה במלאכת המשכן הוצרך להיות מתחילה לשמה. דאל"כ אינה נחשב למתנה חשובה. עכתו"ד השב שמעתתא בהקדמה.

ד ולפי"ז אפשר לפרש הכתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', – דהיינו ועשו לי – לשמי, דהיינו שיתנו נדבות המשכן לשמה דייקא, שאז נחשב למתנה חשובה כנ"ל. ואז נחשב כמו שאנו מקבלים מהקב"ה, ומה מקבלים מהקב"ה 'ושכנתי בתוכם'. שיהיה השראת השכינה במשכן תמיד.

ה פירוש בפסוק הקודם כתיב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. והפסוק הזה ממשיך 'ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו', וצ"ב למה חזר ואמר 'וכן תעשו'. ואין ליישב ולומר שפסוק זה אינו מחובר לפסוק שלמעלה 'ועשו לי מקדש', אלא היא תחילת ענין, ובא לומר ככל שאני מראה אותך כן תעשו. ואז אינו מיותר. דאם כן היה צריך לכתוב 'כן תעשו', בלא וא"ו, משום שהוא המשך של תחילת הפסוק, ואינו ציוי חדשה. ולכן מפרש רש"י שכוונת הכתוב 'וכן תעשו' היינו לדורות. ולפי"ז א"ש למה נאמר 'וכן תעשו' עם וא"ו.

ו רבינו מקשה על פירוש רש"י ש'וכן תעשו' היינו לדורות', שלא ידעתי שיהיה זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי בית עולמים כתבנית אלו. וראיה לזה, שהרי מצאנו במזבח הנחושת שינה שלמה, ועשה עשרים אמה על עשרים אמה. ואילו מזבח הנחשת שבמשכן, היה חמש על חמש אמות. הרי לנו שליבא חיוב לדורות לעשות כתבנית הזה.

ז האבן עזרא מפרש שכל הכתוב נאמר לשעתו. ותחילה ציוה 'ועשו לי מקדש' היינו על עשיית המקדש, ואח"כ הזכיר הכלים, הוסיף לצוות 'וכן תעשו', על עשיית הכלים.

ח רבינו מפרש 'ועשו לי מקדש' כולל המקדש והכלים. ולכן חזר ואמר 'וכן תעשו', להורות על החיזוק והזריזות הנצרכים מלאכת המשכן. והביא ראיה לזה מהכתוב הנאמר 'ויעשו בני ישראל וגו' כן עשו, שגם שם נכפל העשיה. להורות שבאמת נזדרזו בעשיית המשכן וכליו.

	רש"י	אבן עזרא	רבינו
ועשו לי מקדש	המקדש והכלים	המקדש	המקדש והכלים
וכן תעשו	לדורות	הכלים [לשעתו]	זירוז [לשעתו]

מאמר המשך

ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך (ב)

(שמות כג, יג)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בפרשת שבוע העבר פ' משפטים מצינו נאמר (שמות כג, יג) את מה שצוה השי"ת לבני ישראל אחר מעמד הר סיני "ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך", ובמס' סנהדרין (סג:) ביאור הגמ' דהיינו שלא יאמר אדם שמור לי בצד עבודה זרה פלונית עי"ש. ויסוד האיסור הוא דאסור להזכיר שם של ע"ז, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד קמ"ז סעי' א') דאסור להזכיר בשמה בין לצורך ובין שלא לצורך, עי"ש.

וכעת נבאר שיטת רביה"ק ז"ל בזה, הנה בשו"ת 'דברי יואל' (או"ח סימן ט"ו) מצינו מכתב להגה"צ מלאפיש זצ"ל בדבר השאלה ששאל מרבינו ז"ל אמאי לא כותב במכתב יום א' או ב' ויקיים בזה מצות זכור את יום השבת וגו', ובכתיבת הפרשה מקיים תורה מן השמים, ובפרט השנה מעידין על בריאת שמים וארץ, מרן ז"ל האריך שם בתשובתו בדברי הרמב"ן בפרשת יתרו במצות זכור את יום השבת לקדשו, ובפרשת בא במצות החודש הזה לכם דמצוה עשה למנות החדשים במספר א' וב' ליציאת מצרים, ולאחר שיצאו מבבל החליפו למנות שמות חדשים לזכור דיצאנו מגלות פרס, ובא"ד כתב שם בזה"ל: "ועכ"פ מה שהביא החת"ס מדברי הרמב"ן האלו תוכחת מוסר לכתוב בהמכתבים חודש א' וב' להעיד על יצ"מ, זה תמוה מאד כאשר נתבאר דאף לדעת הרמב"ן ז"ל בע"כ שנתבטל זה אחר גלות בבל, והחת"ס בעצמו בכל תשובותיו כתב החדשים בשם המיוחד ולא הזכיר כלל ראשון ושני והאיך כתב כאן להיפך, ובמ"ש ליזהר בימים למנות ראשון ושני, זה מבואר יותר בדברי המכילתא והרמב"ן שבפ' יתרו, אבל לפענ"ד כמו שאנו רואין בתשובותיו שלא הי' נזהר בחדשים כנז"ל, כמ"כ נראה ברור שגם בימים א"א לומר שהיה נזהר לקוראן ראשון ושני ולא בשם המיוחד כדברי הרמב"ן והמכילתא, שהרי כל המדינה מלאה מתלמידיו ותלמידי תלמידיו ושמעתתי' מבדרין בפומיהו כל יומא, והכרנו הרבה מישישים וזקנים שנתגדלו על ברכיו שספרו כל צעדיו ודבריו כדברי אלקים חיים, גם נדפסו המנהגים מתלמידיו שכתבו כל תנועותיו ז"ל, והאיך אפשר שלא זכרו כולם דבר מפליא כזה שהוא נגד מנהג כל העולם, וקריאת הימים הוא דבר הרגיל ושכיח טובא ברוב דיבוריו של האדם וכבר כתבו הפוסקים (עיין רמ"א חו"מ סימן ל"ז סעיף כ"ב, וש"ך שם ס"ק ל"ד) דבדבר הרגיל ושכיח אף לא ראינו הוי ראי' ומכש"כ דברים הנשמעים לכמה אלפים מתלמידיו וצאצאיו ויוצ"ח זצ"ל האיך אפשר שתיכף אחריו נעלם כ"כ באופן שלא יזכר ולא יפקד.

והעיקר נראה שהחת"ס ז"ל לא נחית בכאן לבאר הלכה זו שבדברי המכילתא והרמב"ן, אלא לקח משם סמך ותוכחת מוסר שעכ"פ לא יכתבו כמספרי האוה"ע, וזה ודאי אמת ויציב שאסור לכו"ע גם מהרבה טעמים אחרים, והמהר"ם שיק

בתשובה יו"ד סימן קע"א ביאר שהסופרים למספר אוה"ע שהוא למספר הנוצרי עוברים בזה על לאו דאורייתא של ושם אלהים אחרים לא תזכירו, וחשב עוד שם כמה איסורים חמורים שעוברים במספר אוה"ע יעיין עליהם, ובלא"ה לא עדיפי משאר מנהגי הגוים שעוברים על ובחקותיהם לא תלכו וגם הוא בכלל שמם ולשונם, ובחת"ס דרשות הנדפס מחדש בדרוש לז' באב (דף שטו), שם דבר בקדשו בענין זה, וז"ל: ולא כאותן חדשים מקרוב המונים שכותבים בריש מגילתא מנין לידת משיח הנוצרים וכותב וחותם עצמו שאין לו חלק באלקי ישראל אוי להם כי גמלו לנפשם רעה בתורת השם מאסו וחכמת מה להם, עכלה"ק, הנך רואה עד היכן הרעיש ומחמיר בדבר.

ולדינא הנה ג' חלוקים: שלספור במספרי האוה"ע זה אסור לכו"ע וכבר הצטערו ע"ז מאוד בדורות שלפנינו והזהירו הרבה ע"ז, ובעוה"ר עכשיו עוד נפרץ בפרצה יתירה כמו שאר פירצות הדור בעו"ה, וכל אשר עינים לו יתן לב ליזהר בדבר וה' ירחם. חלוקה הב' לספור הימים בשם שאנו רגילין לדבר אך לא במספר ראשון ושני, בדברי המכילתא והרמב"ן מבואר שגם זה אסור, וכן ראיתי כעת שהפמ"ג בהקדמה לס' נוטריקון שלו כתב, וז"ל: במנין הימים ימי השבוע אין להס שם כ"א יום השבת לבד, והשאר נמשכים אחריו אחד בשבת שני בשבת זכרון לשבת כמו"ש הרמב"ן, והגוים יש להם שם לימים כמו זאנטאג מאנטאג ולא יאמר כן בישראל עכ"ל, אבל ראינו מנהג גדולים וקדושים שלא נזהרו בזה והוא מעשה רב, וכבר ביארתי בדברים של טעם ליישב דבריהם להלכה, וכעין זה כתב גם המהר"ש יפה ז"ל, ובכיו"ב אמרו חכז"ל (ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ב) **הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג, ומכש"כ מנהג גדולים וקדושים", עי"ש שהאריך בזה.**

אולם באמת תמהו ע"ז האחרונים, שראינו כמה מהם שהזכירו במכתבם מנין השנים כהגוים, עי' בשו"ת 'חוות יאיר' סי' קפ"ד שכותב שמצא דפוס וינציאה שנת אלף תכ"ח למספרם והוא לחשבונינו לב"ע שנת קפ"ח לאלף הששי, וכן ב'שו"ת הרמ"א' תשובה נ"א שמעתיק שם כל התשו' ממהר"ם פדוואה שכותב במכתב כמה פעמים התאריך הנוצרי, וכן מביאים ראיה ממכתב ששלח השייך למלכות בתאריך הנוצרי, וביותר שאף החת"ס שהחמיר מאד בזה כמו שהארכנו בשבוע העבר, אעפ"כ מצינו שהזכיר בספרו לפעמים התאריך הלועזי, עי' ב'שו"ת חת"ס' (אבה"ע סימן מ"ג), וכן בח"ב בדרשות דף של"ד כ' בפירוש אלף ותתמ"ח למספרם, וכן שם דף שצ"ו בדרשתו לכבוד המלך כ' י"ב פעברו' אלף תתכ"ח למספרם, ולכן היו שרצו להוכיח מזה שחזר מדבריו.

ועי' בשו"ת 'באר משה' (ח"ח סימן י"ט) שיצא בחריפות נגד האומרים כנ"ל, דאיך אפשר לומר שהחת"ס חזר מזה כשכתב מקודם כ"כ לשונות חריפים, ואח"ז כ' וז"ל: "כתב בעל ספר הנ"ל שהח"ס בעצמו בח"ב בדרשותיו דף של"ד כתב בפירוש אלף תתמ"ח למספרם, במזיד דיבר כמזייף דעיינתי בכל דף של"ד ולא מצאתי מאומה, וגם א"א שהח"ס זכי"ע יכתוב אלף תתמ"ח כי קמוח"ז מרן הח"ס זכי"ע כבר הי' אז בעולם האמת לערך שמונה שנים, כי נסתלק מן העולם בה' אלפים ת"ר כ"ה תשרי לאור באור החיים זכי"ע, והוא לערך בשנת אלף תת"מ למספרם. שוב עיינתי בדרשות ח"ס שם בדף של"ד טור ד' בהגה שתחת השורה, ושם נמצא שהגה"צ מהרי"נ שטערן זצ"ל חתן הרהג"צ ר' שלמה אלכסנדרי סופר בנו של הגה"ק מהר"ש סופר זצוקללה"ה אב"ד קראקא כותב כן אלף תתמ"ח למספרם, וראה אחיזת עינים של בעל ספר הנ"ל שאין משם שום ראיה כלל, לא מהח"ס שלא כתב מספר הנ"ל, אלא גם לא מהגה"צ מהרי"נ שטערן זצ"ל כלל, דזה לשונו שם: "כבוד מו"ח הרב מהור"ר שלמה אלכסנדרי סופר זי"ל כתב ב'שיר חדש' לאביו הגה"ק מהורש"ס זי"ע מקראקא וז"ל שם: שמעתי מפה קדשו שנודע לו (כשישב בועד המחוקקים ממלכת אוסטריא סיפר לו אחד מהקרובי' למלכות כן אמר לנו מו"ח הרב ז"ל) שבשנת אלף למספרם הי' נגמר ונחרץ בבית המלך פערדינאנד גירוש גמור על יהודי אסטרייך, ולא הי' נודע לחוץ עד שבא המהומה הרעוואלוציאן, ולא עשה ה' רק בשביל ישראל ולא יצאה הגזרה

מכח אל הפועל, וזהו לעושה נפלאות גדולות לבדו, ואין ישראל יודעים כמה צריך להודות לה' שבכל יום ויום יש נפלאות כאלו נסתרים מאתנו, אך האו"ה יודעים כמה פעמים הקב"ה מפיר עצתן ולעתיד יאמרו עלינו שאנחנו היינו כחולמים ולא ידענו מאומה מהחסדים, לו הי' עשה ה' להם חסדים כאלו היו יודעים להודות, וזהו הגדיל ה' וגו' הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים, אך ישראל לא ידעו לשמוח כי לא ידעו כמה פעמים הי' מדה"ד מתוח עליהם, ואמר הכוונה למה רגשו גוים וגו', ומלת למה נמשך אל יתר הפסוקים ואין פתרון על השעלה. ואמר השאלה הוא קושיא עצומה בשביל הגה א' של ריק והבל בין שני לאומים יעשו לפעמים מלחמה ואבדן כמה רבבות נפשות דבר שאין הדעת סובל הלא המלכים בעלי דעה המה, וע"ז בא התירוץ יתיצבו מלכי ארץ אם יעמדו במנוחה, אז ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ע"כ שולח בהם מהומה ויגרה בהם הנית וכידון נגד דעת האנושי ויושב בשמים ילעג למו ודו"ק עכ"ל שם, עי"ש. ואינני מבין איך לא בוש להביא מכאן ראיה שהח"ס (אפילו אם הי' הח"ס כתב כל זה) חזר מדבריו בענין חומר איסור כתיבת תאריך הנוצרים, חדא דהלא הגאוה"צ מהרי"נ שטערן זצ"ל כתב למספרם ולא סתם שזה שנת אלף תתמ"ח ח"ו לדידן, אלא לדידהו לנוצרים ולנוצרים למספרם שאין לנו עמהם שום שייכות, והא דהשתמש במספרם אם אין לנו שום שייכות עמהם, עשה כן לפי שענין זה נעשה בבית הרשע המלך פערדינאנד ונחתם הכתב בשנת אלף תתמ"ח למספרם ואח"כ בא המהומה הרעוואלאציע ונתבטל הגזרה רעה שחתם אותו רשע לגרש היהודים, והוכרח לכתוב למספרם כדי לדעת שע"י הראוואלאציאן נתבטל (כי הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל) הכתב גזרה שנעשה זמן מה לפני הרעוואלאציאן, ופשוט שהראוואלאציאן נתפרסם ונודע בכל העולם למספרם והוא דבר פשוט וברור נער יכתבם", עי"ש עוד שהאריך לדחות שאר ראיות.

וממשיך שם: "ומה שמביא ראיה לדבריו מתשו' ח"ס חאה"ע ח"א סי' מ"ג בראיה זו ממש ליצנות ושחוק עושה עמנו, והלא שם איירי בענין עגונה דאיתתא להתירה, והח"ס העתיק מכתב שקיבלו משרי החיילים שבו מודיעים ממיתת בן חייל יהודי מת כ"ט אקטובר 1810, ושוב כ' שבמכתב אחר כתבו שמת כ"ט אקטובר 1809, ומרן הח"ס זכי"ע האריך בהיתר איתתא עגונה זו נוראות עיי"ש, ובכה"ג בודאי ובודאי מן ההכרח אשר לא יגונה ולא ישובח לכתוב מספר השנה שכתבו בה'טאטשיין' (תעודת מיתה) כאשר כותב הח"ס, ובודאי מן ההכרח לכתוב מספר השנים כאשר נכתב בתעודת מיתה (טאטנעשיין כלשון הח"ס)" וכו', עי"ש.

ומסיק להלכה: "ודע דבודאי במחאה טשעק שכל אדם כותב, צריכין להיות מאוד נזהר לכתב למשל חודש נאוועמבער יום ג' או ד' וכיוצ"ב, אבל לא לכתוב תחת בחודש נאוועמבער חודש 'הי"א' כי החודש הי"א הוא שבט ולא נאוועמבער, וכן לכתוב דעצעמבער ולא חודש י"ב, דחודש י"ב הוא אדר ולא דעצעמבער, וכשכותבים השנה בטשעק בודאי יהי' נזהר לכתוב למשל בשנת אלף ותשע מאות ושמונים רק לכתוב 980 או80, ומעיד אני על עצמי שתמיד כתבתי רק 80 או 980, ושום טשעק לא חזר אם הי' מעות בהבאנק, ותהלה לא' לכל מי שאמרתי לעשות כן קבלו בסבר פנים יפות והבטיחו אותי לכתוב כן, ופעם לתמהתי הגדולה קבלתי מישיבה אחת בארצינו הקדושה קבלה על המעות ששלחתי, והי' כתוב תאריך הנוצרי וגם החודש ,תחת אקטאבער החודש העשירי והחזרתי המכתב וכתבתי להם להראות להגאון הראש הישיבה שליט"א, ומאז כותבים הכל לפי השנה והחודש שלנו ולא ח"ו שלהם כי מה לנו עמהם, וממש כלפני שבוע הי' אברך אחד בביתי וכ' טשעק וכ' על חודש דזאנואר חודש הראשון בלשון הנכרים, ואמרתי לו היתכן לכתוב כדבר הזה והלא חודש הראשון הוא ניסן ולא דזשאנואר, הודה ולא בוש שטעה עד ומעתה יכתב שמות החדשים הנכרים על הטשעק ולא חודש א' או ב', וגם הבטיחני שיעורר גם חבריו לעשות כדברי כדת וכהלכה" וכו', עי"ש ובסימן י"ט שהאריך.

תּוֹלַעַת שָׁנִי, מהו?

מאת: הרב ברוך שטערן, כולל תורה ויראה וומסב"ג יצ"ו

בפרשתינו כשהתורה הקדושה מונה התרומות שהביאו בני ישראל לנדבת המשכן מונה וסופר (שמות כה, ד) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים. והנה הרבה דיו נשפכו והרבה קולמוסים נשתברו בביאור הדברים מהו התכלת ולא נאריך כאן בזה, דידוע דעת רבותיה"ק דבעת הגאולה השלימה יתגלה לעין כל מהו התכלת האמיתי, אולם מהו תולעת שני" איזה גוון וצבע? ומהו מהותו? ומהו הפירוש המילים של תולעת שני? ומתי נוגע להלכה פירוש הדברים?, הרבה פעמים מצינו תולעת שני בתורה לבד מתרומה להקמת המשכן, בבגדי כהונה, בטהרת המצורע, בהכנת אפר פרה אדומה, גם כשקשרו הלשון של זהורית בראש השעיר המשתלח, היתה רצועה צמר צבועה בשני.

ונתחיל בדברי הראשונים בפירושן של דברים, וז"ל ה'רשב"ם': "ותולעת שני, צמר הצבוע בצבע אדום קרוי תולעת, והצבע קרוי שני כדכתיב (נח' ב, ד) אנשי חיל מתולעים מלובשים בגדים צבועים, וכן (איכה ד , ה) האמונים עלי תולע בד צבוע, וכן מוכיח (ישעיהו א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו, השני והשלג סם של צבעים זה אדום וזה לבן אבל התולע והצמר שניהם צמר אלא שהתולע צמר צבוע והצמר הוא לבן בלא צבע", עכ"ל.

הרי לנו דדעת הרשב"ם הוא דפירושו של תולעת היינו צמר הצבוע בצמר שני שהוא אדום, וכן הוא שיטת הרלב"ג ועוד כמה משיטות הראשונים, ובמה נעשית הצבע יתבאר להלן.

אולם ה'אברבנאל' הולק עליו, ומחדש שהתולעת שני וכן השאר היו ממשי, וז"ל: "הרלב"ג כתב שהיה כל זה צמר צבוע במראות והצבעים ההם, ואינו נכון כי הצמר קרא אותו הכתוב עזים, אבל התכלת והארגמן ותולעת שני הם כולם משי, והתכלת היא המשי הצבוע בצבע הדומה לים, והארגמן הוא המשי הצבוע אדום, והתולעת שני הוא המשי שהוא נאה כפי תולדתו ואין לו צבע אחר", עכ"ל. הרי לנו דדעתו שהתולעת שני הם, כידוע שמשי הוא נעשית מהליחות של המרוק של שרץ, וזהו שנקרא תולעת שני מרוק של התולע.

וכן הוא בדברי ה'אבן עזרא' שכ' בא"ד, וז"ל: "ותולעת שני, גם היא עין, והוא גרגר, ושרשו תולעת. ויתכן היות פירוש שני, השני לעין הלובן, כי זאת העין היא כמו אמצעית בין הלובן והשחרות. והקרוב אל הדעת, כי עין תכלת, בפשתים, ויש אומרים: בצמר גפן, והארגמן, בצמר. ותולעת שני, במשי", עי"ש.

אולם ה'רבינו בחיי' חולק על דברי הראשונים הנ"ל, וביאור טעמו הנוגע לנו, וז"ל: "הזכיר שלשה מיני מתכות ושלשה מיני צמר, ולא מצינו משי בנדבת המשכן, לפי שהוא יוצא מגוף השרץ שהוא התולעת, ולא הוכשר למלאכת שמים אלא דבר טהור, וכעין שאמרו (שבת דף כח) בתחש, וצבע התולעת שני אינו מגוף התולעת אלא מתוך הגרגרים שהתולעת בתוכו, עי"ש. הרי דבריו בהורים שדעתו הוא שלא נעשה כל צרכי המשכן וכליו רק מדברים טהורים. ומה שהשתמשו בצבע שנראית שהיתה נעשית מתולעת לא כן הוא, אלא שהם מגרגרים שהיו תולעת בתוכם, אבל עיקר הצבע הם מהגרגרים.

ובאמת מצינו כן בדברי הרמב"ם בהלכות פרה אדומה (פ"ג ה"ב) זול והתולעת הוא הגרגרים האדומים ביותר הדומים לגרעני החרובים, והן כמו האוג ותולעת, כמו יתוש יש בכל גרגיר.

וב'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר מועד מביא בשם הרמב"ם (פיהמ"ש פרה פ"ג) [כדי לציין שבין דבריו גופא לא נמצא] חידוש בפירוש תולעת שני, שגוונו הוא גוון שצריך לצבוע ב' פעמים על מנת שיהיה זוהר, ומביא דכן הוא ביוונית נקרא 'דיבא פן שמשעו' צבוע פעמיים.

ובאמת ראוי לבאר מהו גוונו של תולעת שני.

הנה מצינו אם יהיה חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו, וכן כחוט השני שפתותים, הרי משמע מזה דצבעו הוא אדום. אולם ב'פסיקתא' (מתן תורה פרשה כ) משמע דגוונו הוא אינו אדום ממש, וז"ל: "אמר לפניו רבונו של עולם איני יודע דמות ארבע צבעונים, אמר לו החזור לימינך, חזר וראה גדוד מלאכים שלובשים לבוש דומה לים, אמר לו זו היא תכלת, אמר לו חזור לשמאלך, חזר וראה אנשים לובשים לבוש אדום ,אמר לו מה אתה רואה, אמר לו אנשים לובשים לבוש אדום, אמר לו זו היא ארגמן, חזר לאחוריו וראה גדוד שהם לובשים לבושים לא אדום ולא ירוק, אמר לו זו היא תולעת שני, חזר לפניו וראה לפניו גדודים שהם לבושים לבוש לבן, זו היא שש משזר.

ובאמת בדין זה אי דבר טמא השתמשו במקדש, נחלקו בו רבותינו ויוצא לרבותא גם להלכה, דהנה בשבת (כח) נסתפקו בתחש אם היה מין טהור או מין טמא, והוכיחו ממה דתניא "לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד", ותירצו דלא אמרו כן אלא לגבי צורות התפילין, שוב שאלו מאי הוי עלה דתחש, ופשטו דמין טהור היה, ונחלקו הראשונים:

הרשב"א כ' דמבואר דבאמת אין במקדש דין שצריך להיות ממין טהור, דהא מן המותר בפיך נאמר בתפילין עצמן, והא דלא הוכשרו למלאכת שמים מיירי ברצועות התפילין, אלא שממקום אחר מוכיחות דתחש מין טהור היה, והר"ן מסתפק בדבר אי למידין מתחש וממילא נשאר בספק אם צריך גם בשופר שיהא מין טהור.

אך מדברי הרבינו בחיי שהזכרנו, מבואר מהא משי דנקט למסקנא דתחש מין טהור היה, באמת צריך גם במשכן מין טהור ולכן לא היה משי במשכן כמבואר.

והנה המאור הגדול מרן החתם סופר ז"ל (שו"ת או"ח סי' לט) הקשה דלפי דברי הרבינו בחיי, שהמשי נאסר למשכן מחמת שאינו טהור, א"כ לפי מה שפסק הרמ"א (או"ח קנג, כא) שכשם שנאסר אתנן לבית המקדש נאסר אף לצרכי בית הכנסת, א"כ מה שצריך למקדש דוקא מה שמותר בפיך הוא הדין גם לבית המדרש, וא"כ היאך מצינו ידינו ורגלינו בכל צרכי ביהכ"נ שאנו עושין ממשי והיא מתולעת שטווה מרוק חוטין כמו קורי עכביש, והרי כתב ה'רבינו בחיי' שמשי הוא דבר היוצא מגוף הטמא, וא"כ איך נקח אותו לצרכי ביהכ"נ ומעילי הס"ת וכדו', ואחר אריכות מתרץ שם דכיוון שנשתנה המשי ועשו ממנו אריג ובגד, פנים חדשות באו לכאן, לכן מותר.

והנה בשו"ת נודע ביהודא (תניינא סי' ג) נשאל שאלה בענין רצועות של תפילין שמושחים העורות בשומן דגים טמאים הנקרא פישטראן, אם יש חשש שצריך להיות מן המותר שבפיך, ומטייל באריכות בעצם השאלה ובא"ד כתוב שם, וז"ל: "אך יש להביא ראיה מתולעת שני דהרמב"ם כתב בפ"ח מהל' כלי המקדש (הי"ג) וז"ל: תולעת שני הוא צמר הצבוע מתולעת, ולכאו' נראה שהוא תולעת ממש שכידוע גם אצלנו צבע אדום חשוב שהוא תולעת ממש, ונקרא קוטשאנעלי, ואחר האריכות מסיק דלא כהרבינו בחיי, וז"ל: ועכ"פ דבר שיש בו תשמיש קדושה צריך להיות מן המותר בפיך, א"כ ממילא מוכח מתולעת שני דכל דלחזותא אין בו ממש" עי"ש האריכות בזה.

לסיומא דמילתא ראוי להביא דברי המדרש 'ילקוט מעם לועז' בפירושו מהוא תולעת שני, וז"ל: "יש אילנות שאינם עושים פירות ומה שגדל בהם הם פירות קטנים כעדשים, בכל אחד מהם יש כמאה תולעים קטנים המלאים דם, והם להוצים מאד זה על גבי זה, ואינם זזים ממקומם, וכשמבקעים עדשה זו כשהיא טריה, מתמלאת היד מתמצית הדם שנוזל מקליפותיהם הקטנות, ואם מוחצים התולעים הקטנים האלו נעשה כמו מרק של תותים שחורים, והסוחרים קונים אותם העדשים ומניחים אותם להתייבש בשמש בתמוז ובאב, ומחמיות השמש מתים התולעים האלו ומתייבשים העדשים ואוספים אותם ומוכרים אותם, ושורים עדשים אלו במים ונעשים אדומים כמו דם, וזה שקוראים האנשים 'קירמיז', ובו צובעים בגדים וחפצים, וכן שמים ה'קירמיז' במרקחות ובסוכר פרחים כדי שיתקבל צבע נאה, וכן הקירמז הוא צבע המשמח את הלב, ואין איסור בזה אע"פ שנעשה מתולעים כיון שמתייבשים ונעשים כמו עפר. ויש אומרים שיש שני מיני תולעת שני, הא' נקרא 'גאראנה' והב' 'קירמיז', ע"כ

<u>וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, איתא בתנא דבי אליהו (רבא פי"ז) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה.</u>

ויש לומר בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' וירא) בטעם שהתפלה צריכה להיות בדיבור ולא במחשבה לבד, על פי המבואר בגמרא (שבת יב: וברש"י שם) שמלאכי השרת הם מעלין את התפלות לפני ה', והנה המלאכים אינם יודעים את המחשבה, ועל כן צריך להתפלל בדיבור, אבל כשהשכינה עמו סגי במחשבה לחוד, ומה שמצינו (שבת יב:) דרבי אלעזר הלך לבקר את החולה והתפלל אצלו בדיבור ואמר רחמנא ידכרינך לשלם, אף דאמרינן התם בגמרא שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, היינו בשביל להודיע להחולה שמתפלל עליו, דקי"ל (שבת י:) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, עכ"ד.

והנה על לעתיד לבא מצינו (ירושלמי שבת פ"ו ה"ט) עתידין צדיקים שיהיו מחיצתם לפנים ממלאכי השרת, כדכתיב (במדבר כג, כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, נמצא כי לעתיד יהיו בני ישראל במדריגה גבוה, שהם יכניסו תפלת המלאכים לפני ולפנים. (ועיין בייטב לב פ' וישלח עמוד רצ). אך יש לומר שגם אז יהא צורך שתהיה התפלה בדיבור פה דוקא, ולא סגי במחשבה, כדי להודיע להמלאכים הזמן שאנו מתפללים, כדי שהם יוכללו ויתקשרו עמנו בשעת תפלתינו, כדי שתהיה תפלתם עולות על ידינו.

ובזה יבואר כוונת התנא דבי אליהו, בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, והטעם שהקדימו עשיה לשמיעה, מפני שאז בעמדם לפני הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו.), וכבר ידעו והשיגו כל התורה כולה כמ"ש בקדושת לוי (קדושה ראשונה לפורים), ואם כן בעת ההוא היו גדולים ממלאכי השרת, ולא הוצרכו עוד שהמלאכים יכניסו את תפלותיהם, וזה שאמר בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, והיינו נעשה אף בלי הבנה, ואחר כך ונשמע, מלשון הבנה, כי הם קבלו על עצמם לקיים התורה והמצות אף על פי שאינם מבינים, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, וכתב באמרי נועם (פ' תרומה) תרומ"ה בגימטריא קו"ל תפל"ה, להורות שעדיין הוצרכו להתפלל בקול, משום ויקחו, כדי שיקחו עמהם תפלות מלאכי השרת שנתעלו על ידי בני ישראל.

◆◆◆

עוד יתבאר על פי מה שכתב הרה"ק מקאזניץ זללה"ה בשארית ישראל (מגילת אסתר) על מה דאיתא במדרש (אסת"ר פתיחתא ס"ה) ושועתי לפניו תבא באזניו (תהלים יח ז), במלכות אדום. כי בגלות זה עיקר התיקון לתקן אודנין דמלכא, על כן צריכים להזהר מאד במצות התלויות בשמיעה, כמו שמיעת ספר תורה, ודברי תורה, ושמיעת קול שופר, וזהו עיקר התיקון לביאת משיח צדקינו, וזהו תבא באזניו במלכות אדום, עכ"ד.

ובדרך זה כתב בעבודת ישראל (פ' תבא) לפרש המדרש (דב"ר פ"ו ס"ב) אשרי אדם שומע לי, אמר הקב"ה אשריו לאדם בשעה ששמועותיו לי, כי בכל ענין ותנועה צריך להיות האדם מרכבה לקדושה, למשל כשמסתכל לשם מצוה יתכוין שיפקחו עיני דמלכא, וכשפותח פיו בדברי תורה, גורם לעילא להתיר פה בגזירות טובות, וכשנוטה אוזן לשמוע תורה, גורם שיפתחו אודנין דמלכא לקבל צלותא דישראל. וזה שאמר אשריו לאדם ששמועותיו לי, דהיינו שכוונתו בקדושתו חוש השמיעה להתעורר למעלה שמיעת האוזן אודנין דמלכא, להקשיב תפלתך, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר כי בני ישראל הקדימו לומר נעשה, אף שטרם קבלו התורה, דנודע מה שפירשו המפרשים (קדושת לוי לפורים) אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי בעמדינו לפני הר סיני פסקה זוהמתן והשיגו כל התורה כולה. אך עם כל זה מחמת חביבות התורה אמרו ונשמע, שרוצים לשמוע התורה מפי הקב"ה. ועל כן בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, וכתב באמרי נועם (פ' תרומה) תרומ"ה בגימטריא קו"ל תפל"ה. כי מכח השמיעה היו מעוררים למעלה מדת הקב"ה של אוזן שומעת, שישמע הקב"ה ויקבל תפלות בני ישראל.

◆◆◆

עוד נראה על פי מה שכתב באגרא דכלה (פ' תרומה) בשם תלמידי הבעש"ט הקדוש זצלה"ה דכל מלאכת המשכן הם נגד מעשה בראשית, ומכוון נגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם (אבות פ"ה מ"א), ומלאכת המנורה נגד המאמר הראשון, עכ"ד. והאריך בזה בבני יששכר (כסלו טבת מאמר ד אות מט). ואיתא בזוה"ק (ויקרא דף יב.) שהעשרה מאמרות והעשרת הדברות מכוונים זה כנגד זה.

ולכן כאשר אמרו ישראל נעשה ונשמע ובקשו לשמוע מפי הקב"ה עשרת הדברות בהר סיני שהם מכוונים נגד עשרה מאמרות, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, כי מלאכת המשכן וכלי הקודש הם נגד עשרה מאמרות ובהם נכלל אור העשרת הדברות.

◆◆◆

עוד יש לומר על פי מה דאיתא במדרש (שמו"ר פ"ל ס"ב) אמר לו עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל, אמר לו לאומה זו אתה מבקש כמה בזיתי אותה כמה הרגתי אותה, לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר, אמר לו הקטן שבהם יודע האיך ברא הקב"ה את העולם ומה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה יש משנברא העולם ועל מה העולם עומד ותורתן אמת, אמר לו לך ולמד תורתן ואל תמול, אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל.

ובזה יתבאר התנדב"א בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, וביארו המפרשים שאמרו נעשה על קיום המצות ונשמע על לימוד התורה, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה מאת כל איש, וביאר א"ז זללה"ה בייטב לב בפרשתן, היינו תרומה מגופו ממש, רמז על מצות מילה שהורם והונף מכל האיברים בחותמו, עי"ש. ועל ידי מצות מילה יזכו להבין ולהשכיל דברי תורה.

◆◆◆

עוד יבואר על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (השמטות לפ' ויצא) הן נודע שיש שני מיני נסיונות, נסיון העוני ונסיון העושר, ואף כי העניות מעביר האדם על דעת קונו, עם כל זה נמנו וגמרו (אלשיך דברים ח, ג) שגדול נסיון העושר מנסיון העוני, וכמו שהזהיר הכתוב (דברים ח, יב) פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת. אמנם זה אינו רק בעשירות הבא בסיבת מערכת השמים והמזלות, אבל מי שזכה לעשירות בגזירת האומר ועושה ולא על פי מזלו, זה העושר לא יטה לבו מדרכי השם, כי מאתו יתברך לא תצא הרעות, ואין לך רעה גדולה מזו באם יסור מאחרי ה', ובלתי ספק אשר השי"ת הנותן לו כסף וזהב ישמרהו שלא יזיק לו לעבודתו, עכ"ד.

והנה כתב בנזר הקודש (ב"ר פפ"ח ס"ב) ההבדל שבין עושי מצות ללומדי תורה, שעל בעלי מצות נאמר (תהלים לד, ח) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם, כלומר שמשגיח עליהם על ידי מלאך, אבל בעלי תורה שזכו לכתר תורה כראוי, הקב"ה משגיח עליהם בכבודו ובעצמו, כי שכינת עוזו יתברך הוא תמיד במקום אור תורה, ויש הבדל בין השגחת המלאך השגחת הקב"ה בכבודו ובעצמו, כי שם אלהים הוא שם משותף גם למלאכים ואלהים בגימטריא הטבע, לפי שכל הנהגת המלאך אינו אלא על דרך הטבע, אבל דבר הבא על ידי הקב"ה בעצמו, הוא בכח מדרגת שם הוי"ה שהנהגתו הוא חוץ לדרך הטבע, עכ"ד.

וידועים דברי הקדושת לוי (קדושה ראשונה דפורים) לבאר מה שקדמו ישראל נעשה לנשמע, גם לפרש דברי בעל ההגדה אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, ולכאורה מה טובה יש בזה לקרבנו לפני הר סיני מבלי קבלת התורה. אמנם נודע (שבת קמו.) שבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן, כלומר שנזדככו רמ"ח איבריהם ושס"ה גידיהם והשיגו כל התורה עד שלא ניתנה כמו אבותינו הקדושים, וזהו הכוונה אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי מאחר שפסקה זוהמתן השיגו מאליהם את התורה עד שלא ניתנה, ולכן אפילו לא נתן לנו את התורה דיינו, ומהאי טעמא הקדימו נעשה לנשמע, כיון שכבר השיגו מעצמם את התורה והמצות אף טרם השמיעה, עכדה"ק. אמנם אכתי צ"ב, אם השיגו מצות ה' בלי שמיעה, מדוע אמרו ונשמע. ויתכן לומר כי מכח נעשה דהיינו עשיית המצוה, הוי בכלל עושי מצוה והשגחתם על ידי מלאך, אבל על ידי שמיעה דהיינו לימוד התורה הקדושה, הוי ההשגחה על ידי השי"ת בעצמו, וכאשר ההשגחה הוא מאת הקב"ה אז מאתו לא תצא הרעות, והשכר מצוה והעשירות שנמשך לאדם לא יזיק לו מעבודת ה'.

וזהו ביאור התנא דבי אליהו, בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמ"ע, והיינו שיהיו גם לומדי תורה, ועל ידי זה לא יזיק העשירות, לכן מיד אמר הקב"ה ויקח"ו לי תרומה, ופירש האלשיך בטעם אומרו ויקחו ולא ויתנו, כי בשעה שנותן תרומת ה' מקבל שכר טוב ממעל. ואין חשש שהשכר והעשירות יזיק, כי העוסק בתורה מושגח על ידי הקב"ה וההשפעה בא מאתו יתברך.

חוקים להורותם
הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים
נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

עניני חודש אדר א' ופורים קטן

שמחה באדר א'

משנכנס אדר מרבים בשמחה, בפשטות דין זה שייך רק באדר שני.

בגמ' תענית (כ"ט:) משנכנס אדר מרבים בשמחה, ופרש"י "ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח" עכ"ל, ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פ"ח) הקשה על רש"י אמאי הזכיר פסח, הרי איירי מחודש אדר, ולכן תירץ דרש"י בא לבאר דהדין של ריבוי שמחה אינו משום הנס גרידא, דהרי חזינן דבחודש כסליו ליכא דין ריבוי שמחה על אף שהיה בו נס חנוכה, וכן בחודש בניסן ליכא דין ריבוי שמחה על אף שהיה בו ניסים, ולכן דייק דרש"י דייק דדוקא בחודש אדר, דאז התחילו ימי ניסים רצופים ותכופים זה לזה של פורים ופסח יחד, ולכן דוקא בחודש אדר, ועפ"ז כתב דדין זה שייך רק באדר ב' שהוא סמוך לפסח, וכן כתב בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' ש"א).

ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"ה) הביא גם כן ראיה דהחיוב שמחה הוא באדר ב', עפ"י דברי השפ"א (מגילה שם) דכתב דלכן תולה הגמ' רבוי השמחה באדר במיעוט השמחה באב, כיון דבאדר התחילו לשקול השקלים לצורך הקרבנות בביהמ"ק, ונדבו שקליהם בשמחה, וכיון שנדבו בשמחה עדיין השמחה נמצאת, וזהו היפך של מיעוט שמחה בחודר אב שהיא משום חורבן ביהמ"ק וביטול הקרבנות, ולכן כיון שרבוי השמחה הוא מחמת תרומת השקלים שהיה באדר ב', לכן חיוב השמחה הוא באדר ב'.

ויש המוסיפין דין שמחה גם באדר ראשון.

כדסיים החת"ס בתשובתו (חו"מ סי' כ') "יום ג' שנכפל בו כי טוב, **א' דר"ח אדר ראשון שמרבין בו שמחה** לס' ושכנתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק ע"כ, ובס' אדרת הסופר (אות ג') מובא שסיפר בעל שבה"ל זצ"ל שפעם אחת הראה להחזו"א את מה שכתב החת"ס הנ"ל, ואמר החזו"א "פון די תאריכים און תשובות חת"ס קען מען לערנען.

ובס' טיב לבב מרבינו הקוה"ט זי"ע (פר' משפטים) כתב בפשיטות דהשמחה נוהג אף באדר א' כיון דאמרו חז"ל אין בין אדר א' לאדר ב' אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים, ומשמע דחוץ מזה נוהג הכל.

וטוב לב משתה תמיד.

בשו"ת שבה"ל (שם) לאחר מסקנתו דהשמחה הוא באדר ב', סיים דיש מוסיפין שמחה באדר ראשון, וטוב לב משתה תמיד ע"כ.

ובשפת אמת (פורים) כתב וז"ל כתיב (ישעיהו ט, ב') הרבית הגוי "לו הגדלת השמחה", ובפשטות הכוונה שהקב"ה הגדיל השמחה לישראל, והוא מבאר שם דזהו רמז למה שאמרו "משנכנס אדר מרבים בשמחה" דחודש אדר הוא חודש של שמחה ושחוק, ובני ישראל יש להם שני אדרים, זהו שאמר "לו הגדלת השמחה".

משתה ושמחה בפורים קטן

ירבה קצת בסעודה בי"ד אדר.

בטור (סי' תרצ"ז) הביא דרבינו פרץ כתב שצריך להרבות בסעודה בי"ד אדר ראשון, אולם בתוס' כתבו שאין צריך להחמיר לעשות כן, ובב"י כתב שכן פסק בסמ"ג (הל' מגילה רנ:) וכן דעת הר"ן (ג: ד"ה אלא), וכתב שקרוב הדבר גם כן שראוי להרבות בסעודה בי"ד שבראשון, אבל לענין לשלוח מנות כיון דדמו למתנות לאביונים דליתנהו אלא בשני, משמע נמי שאף משלוח מנות אינו אלא בשני, והתוספות (ו: ד"ה ורבי אליעזר) כתבו ויש נוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בארבעה עשר ובחמשה עשר של אדר הראשון, וכתב דלא נהירא דאמרינן בגמ' רק לענין הספד ותענית, מכלל דשמחה ומשתה ליכא, וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון ע"כ, וכן מסקנת הב"י דעכשיו לא נהגו להרבות בסעודה לא בי"ד ולא בט"ו שבאדר הראשון, אולם בתשב"ץ קטן (סי' קעח) כתב דדקדקו רבותינו שבדורות האחרונים כיון דלענין הספד ותענית זה וזה שוין, א"כ יש להרבות בסעודה בי"ד של אדר ראשון כמו בי"ד של אדר השני, וכן הרמ"א כתב דמכל מקום ירבה קצת בסעודה בכדי לצאת ידי המחמירים.

הזמנת חברים בסעודה

רבינו יחיאל מפריש"ש היה רגיל להרבות בשמחה ובסעודה ולהזמין בני אדם עמו.

תשב"ץ (שם) וכתב דכן משמע מלשון המשנה דאין בין יו"ט

ראשון וכו', ומובא דבריו בט"ז (סק"ב) ובמשנ"ב (סק"ה), ומיהו סעודה גדולה כתב בב"י דא"צ לעשות.

שירה ודברי תורה בסעודה

העושים סעודה יש לנהוג לומר שירות ותשבחות ודברי תורה.

שע"ת שם, דע"י שירה נחשב הסעודה לסעודת המצוה כמו דמצינו בחנוכה, וכן מצינו ש"טוב לב" זה שירה דבגמ' (ערכין י"א) איתא מנין לשירה מה"ת דכתיב בשמחה ובטיב לבב, איזה עבודה שהוא בשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה, וכמו"כ ע"י תורה דמצינו "טוב לב" אצל תורה (במד' רות) וייטב לבו בדברי תורה.

ט"ו אדר

הנוהגים בסעודה נחלקו האם גם בט"ו יש להרבות בסעודה.

במשנ"ב (סק"ד) הביא בשם הפמ"ג (משב"ז א) דבט"ו אין מרבים בסעודה בין הפרזים ובין המוקפין, אולם בא"ר (סק"ב) כתב דמשמע דיש להרבות אף בט"ו, וכתב דזה נכלל בדברי הרמ"א "וטוב לב משתה תמיד", ובלבוש כתב ומצוה להרבות "בהם" משתה ושמחה, ומשמע דבשני הימים, אולם אינו ברור האם כוונתו דוקא לבני הכרכים או אף לבני עיירות, ועי' שו"ת מנח"י (ח"י סי' נ"ח).

משלוח מנות ומתנות לאביונים

משלוח מנות ומתנות לאביונים אינם שייכים בי"ד אדר.

מתנות לאביונים מבואר להדיא במתני' דלא שייך אלא באדר ב', ומשלוח מנות מבואר בב"י דלא שייך כיון דדומה למתנות לאביונים, אולם בכת"ס (סו"פ תצוה) כתב דמי שמחמיר להרבות בסעודה, יתנהג גם לשלוח מנות, דהרי משלוח מנות הוא בכלל הסעודה, כריעים האהובים בעת שמחתם, שיושבים ואוכלים ומשלחים זה לזה מתוך הסעודה, ועפי"ז איתא דמי שסועד בפורים עם חבירים אינו מחויב במשלוח מנות, ולכן מי שמחמיר בסעודה צריך להחמיר גם במשלוח מנות, ולא יאחז החבל בשני הראשים, להתענג נפשו ולא ליהנות אחרים, ובזה מבאר סיום דברי הרמ"א "וטוב לב משתה תמיד", דמי שהוא טוב לב ומהנה אחרים, הוא יקיים משתה תמיד.

ואולי יש לומר דמנהג ר' יחיאל מפריש"ש שהבאנו בהערה הקודמת, שהיה מזמין בני אדם לסעודה, עשה כן מחמת דין משלוח מנות, כפי שכתב הכת"ס דבזה שמזמנים אנשים לסעודה מקיימים מצות משלוח מנות, וזהו מה שמדייק מהמתני' "אין בין ראשון לשני אלא מתנות לאביונים ומקרא מגילה" דהיינו דשני מצוות אלו אינם מחויבים באדר ב', אבל בין סעודת פורים ובין משלוח מנות מחויב.

ויש לעיין בדברי הפרמ"ג (משב"ז סי' תרצ"ז סק"ב) שעל דברי הרמ"א שכתב שירבה בסעודה, הוסיף וז"ל ראוי לרחם על עניים ויתומים ואלמנות, עיין ר"מ ז"ל (פ"ב דמגילה הי"ז), ובזכות הצדקה ובא לציון גואל ע"כ, ומשמע דעתו דיש גם ענין של מתנות לאביונים, ועכ"פ שייך דין הרמב"ם שכתב שם דמוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודה ומשלוח מנות).

תחנון ולמנצח בי"ד אדר

אין אומרים תחנון ולמנצח בפורים קטן בי"ד וט"ו (שו"ע שם).

הספד ותענית

בפורים קטן י"ד וט"ו אסורים בהספד ותענית.

שו"ע (שם), וזהו כדעת הרמב"ם (שם הי"ג) שסתם ושני הימים אסורים בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני, וכתבו ההגהות (שם) שכן פסק בסמ"ג (הל' מגילה רנ:) וכן דעת הר"ן (ג: ד"ה אלא), אולם דעת הרא"ש (סי' ז) דרק אם קראו המגילה בי"ד ובו ביום עיברו השנה אסור בהספד ובתענית, אבל בשנה שעיברו לפני י"ד מותר בהספד ותענית, ולפי"ז בזמנינו שיודעים מתחילה עיבור השנה, לפי הרא"ש יהא מותר בתענית.

ובחת"ס (שו"ת סי' קס"ג, ובחי' מגילה ו:) כתב ביאור בחילוק בין הספד ותענית דאסורים באדר א', לשאר מצוות הפורים דחיובם רק באדר ב', ותמצית דבריו עפי"מ דמבואר בגמ' דלכן מצוות פורים באדר ב', אף שזריזים מקדימים, כיון דעדיף להסמיך גאולה לגאולה [דהיינו לקיים ימי הפורים סמוך לפסח], אולם לכאו' איתא ברדב"ז וחכ"צ דזריזין מקדימים דוחה מצוה מן המובחר, וא"כ היה צריך לקיים באדר א' משום זריזין, ולכן ניחא דאיסור הספד ותענית הוא מן התורה, דמה"ת מחוייב לעשות זכר לנס, דילפי' מק"ו ומה משיעבוד לגאולה מחויב בזכר לנס, כ"ש מחיים למות, ולכן זכר שצריך לעשות, יש לעשותם באדר א' מחמת זריזים, אבל שאר המצוות חיובם אינו אלא מדרבנן, מצוות חז"ל ביכלתם לתקנם לכתחילה באדר ב' בכדי להסמיך לגאולה.

שמחה כפולה לישראל

הטעם שחודש העיבור הוא דוקא בחודש אדר, כיון שבא לסימן טוב לכפול השמחה ישראל, היות שחודש אדר הוא זמן שמחה לכל דור ודור (מובא בפי' הבונה על עין יעקב (סנהדרין י"ב:), וכעי"ז כתב בחי' מהרצ"א (שם).

תפילת אבל

תפלת אבל לפני העמוד - הרבה נוהגים דאבלים מתפללים לפני העמוד.

דבאחרונים מבואר דא"צ להתפלל, עי' ביאוה"ל סי' קל"ב דבימים שאין אומרים למנצח אין האבל מתפלל לפני העמוד, וכן בשו"ת מגידות (להפמ"ג) סי' פ"ג, אולם מנהג הרבה דמתפללים. וכן מובא בס' גשר החיים.

על הנסים

אין אומרים בו על הנסים, כיון דאין קורין בו את המגילה, ואם אמרו אין מחזירין אותו, כיון דמדינא היה ראוי לעשותו כאדר, לכן זה נחשב כמעין המאורע.

משנ"ב סק"א בשם החמד משה, והנה לכאו' כשנזכר לאחר שסיים שמו"ע שאמר על הניסים אף אם הזכיר ביום אחר א"צ לחזור אף דלא שייך טעם הנ"ל, וכדהביא המשנ"ב בסי' ק"ח סעי' י"ב את דעת הח"א דאם הזכיר הזכרה שלא בזמנה וכבר סיים הברכה וכ"ש אם השלים תפילתו אז א"צ לחזור ולהתפלל, דהזכרה אחרת אינה הפסק, ורק אם נזכר כשהוא עדיין באמצע הברכה או באמצע שים שלום [דג' אחרונות נחשבים כברכה אחת], אז אם אירע כן ביום אחר אז צריך לחזור לתחילת הג' אחרונות, כדפסק במשנ"ב שם כדעת רוב האחרונים החולקים על המח' ודעתם דהזכרה אחרת הוי הפסק, ולשיטתם צ"ל דכאן אינו צריך לחזור לתחילת הברכה כיון דנחשב כמעין המאורע.

האם בזמן הנס היה שנה מעוברת

בדרוש אגדה אמרתי דשנת הנס היה ראוי להתעבר עפ"י חשבון, ונתכוון המן לגזור שמד בחדש אדר הראשון כדכתיב בחדש שנים עשר ולא בי"ג כדי שלא יגין זכות מרע"ה, שחודשו של מרע"ה הוא בשני כמ"ש היעב"ץ בסידור, ומ"מ המן שמח שמחה גדולה שעכ"פ שם אדר הורע מזלייהו של ישראל, אבל עכ"פ לא רצה לעשותו בחודשו ממש שלא יגין זכותו, וכשגברו מרדכי ואסתר לא עיברו אותו השנה כדי שיארע חודש המלחמה בחדשו של מרע"ה, ועל כן הוצרכו לעבר שנה האחרת ועשו ימי שמחה בשני ואסרו הספד בראשון כי שניהם גורמים, אמנם העיקר בשני משום מסמך גאולה לגאולה.

שו"ת חתם סופר חלק א סי' קסג

יארצייט בשנה מעוברת

יארצייט בשנה מעוברת, אם שנת הפטירה היתה בשנה מעוברת, מחזיקים היארצייט לפי חודש הפטירה, דאם נפטר באדר א' היארצייט באדר א', ואם נפטר באדר ב' היארצייט באדר ב' (רמ"א סי' תקס"ח סעי' ז').

ואם שנת הפטירה היתה בשנה פשוטה, יש אומרים דמחזיקים היארצייט באדר א', ויש אומרים באדר ב', והמנהג להחזיק היארצייט בשניהם, והעיקר נוהגים באדר א', ולכן כל מנהג שנוהגים ביום היא"צ מה שקשה לנהוג בשניהם, ינהג באדר א'.

דנחלקו הפוסקים בזה, דדעת השו"ע (שם) לגבי תענית ביום היארצייט דמתענים באדר שני כדעת המהר"י ווייל, וטעמו כמו בנדרים דהנודר עד אדר, אם ידע שהשנה מעוברת אמרי' דדעתו לאדר ב', ויש שכתבו גם טעם דאין מקדימים פורעניות, ועי' שו"ת חת"ס (סי' קס"ג) דלגבי תענית כתב הטעם דהעיקר באדר ב' משום דאין מקדימים פורעניות, ולגבי קדיש הטעם דהעיקר השני כיון דדין של מעלה על הנשמה היא בשני, ודעת הרמ"א דהעיקר באדר א' כדעת התה"ד (סי' רצ"ד), והסברא בזה כיון דלגבי שטרות אדר א' כותבין אדר סתם, ואדר ב' כותבים אדר השני, ועוד כיון דמבואר בגמ' דמעיקר הדין היה צריך לנהוג פורים באדר א' דאין מעבירין על המצות, ורק בכדי להסמיך גאולה לגאולה לכן עושים פורים באדר ב', א"כ לגבי יומא דהילולא דלא שייך טעם זה צריך לעשות באדר א', והביא ראיה בשם גדול אחד מהא דהמנהג לגבי ז' אדר דמתענים באדר א', ואף דמשה רבינו נפטר בשנה פשוטה.

ובלבוש (סי' תרפ"ה סעי' א') ביאר הטעם דאין מעבירין על המצוה, שמצוה הוא שעושין באותו יום שהרי מנהג הוא שיאמר קדיש, ובאמירת קדיש הוא מציל את אביו בשנה הראשונה מדין של גיהנם, וגם התענית הוא מתענה לכפרת אביו, וא"כ למה יאחר כפרתו מלהביא תכף אחר כלות משפטו וטהרתו של אביו, שאין משפטי רשעים בגיהנם יותר מי"ב חדש של חדשי הלבנה, וא"כ אם מת בשנה פשוטה שקודם העיבור באדר, על כרחך צריך להתענות בשנה הבאה שהוא עיבור באדר הראשון, וכיון שצריך להתענות כן בפעם ראשונה ינהוג כן כל ימיו, ואפילו לא מת בשנה שלפני העיבור ינהוג כן, שהרי התענית ג"כ הוא משום סכנה דמתרע מזליה ביום שמת בו אביו ולמה יאחר אותו, שהרי הוא מגין בתעניתו על עצמו ולמה יאחרו ע"כ, ולמעשה ברמ"א כתב שם דלכתחילה יש לנהוג שניהם, וכ"כ המשנ"ב (סקמ"ב), וכתב דאם קבל עליו בנדר להתענות יום שמת בו אביו מחוייב להתענות בשניהם דכן הוא העיקר לדינא, אכן אם לא קבל עליו בפירוש רק מצד מנהגא שמנהג להתענות יום שמת בו אביו ואמו א"צ להתנהג לעולם אלא כמו שנהג בפעם ראשונה כשהיה שנה מעוברת, דמעיקרא אדעתא דהכי קבל עליה, אכן בפעם ראשונה אם בא לימלך כיצד לעשות הנכון לומר לו שיתענה בשניהם, אך אם קשה לו

אזי יברור באדר ראשון, ובשו"ת מהר"ם בריסק (סי' קכ"ח) כתב אף שהחת"ס שאנו יריאים וחרדים מאימת דינו פסק שהשני הוא העיקר, אך כיון שהרמ"א והא"ר שקדמו לפניו וכן הבאים אחריו קבעו לעיקר את הראשון לכן הנני מורה כן ע"כ.

קטן שנעשה בן י"ג באדר

קטן שנולד בחודש אדר ונעשה בן י"ג בשנה מעוברת, אם נולד בשנה מעוברת, כשנולד באדר ראשון, נעשה גדול באדר ראשון, וכשנולד באדר שני, נעשה גדול באדר שני.

במ"א (סי' נ"ה סק"י) כתב דאם נולד בשנה מעוברת באדר א' ולאחר י"ג ג"כ השנה מעוברת, אזי נעשה גדול באדר ב', דהרי בשנת הי"ב הוא נעשה בן י"ב, וצריכים עוד שנה שיהא בן י"ג, וכיון דשנה זו הוא שנה מעוברת אזי דינו ככל שאר הדברים דחודש העיבור הוא ממנין השנה, ומביא ראיה משנה לגבי בתי הרי חומה ועוד, אולם בבאר היטב (סקי"א) הביא חולקים על זה וכתב שם דהמנהג פשוט אצל כל בעלי ההוראה דנעשה גדול באדר א', וכן פסק במשנ"ב (סקמ"ג).

אם נולד בשנה פשוטה, נעשה גדול באדר שני, ומניח תפילין מאדר שני, ועד אדר שני דינו כקטן לכל מילי דאין מצרפים למנין ולזימון וכדו'.

ברמ"א (שם) כתב בשם שו"ת מהר"י מינץ דנעשה גדול באדר ב', וסברתו כיון דאדר הראשון אינו נחשב לעיקר חודש אדר, דהוא אינו אלא חודש העיבור, לכן נעשה באדר שני, ובלבוש (שם) כתב עוד טעם דכיון שכשהוא נעשה בר מצוה נעשה גם בר עונש בבי"ד של מטה, ולמה נכניס אותו לעונשים קודם שהגיע זמנו, שהרי הוא נולד באדר פשוטה שמזלו אדר, ואדר ראשון אין מזלו דגים עד אדר השני, שאדר הראשון אינו אלא לתשלומין לחודשים שעברו להשלים את חדשי הלבנה לחדשי החמה, ובאדר א' עדיין חמה במזל טלה, ולכן אין מעניינים אותו עד אדר השני, שמסכימים עם בי"ד של מטה בעיבורם, ושלא לענשו עד שיושלם שנת י"ג עפ"י בי"ד, וכן נקטו רוב האחרונים, ועי' הערה הבאה.

ויש החוששים להניח תפילין מאדר ראשון.

דהפר"ח הביא מהמהר"ש הלוי דדעתו דנעשה בר מצוה באדר ראשון, ובשו"ת בית שלמה (אה"ע נ"ו) כתב דכיון שהעיד המ"א (סוס"י ל"ז) דהמנהג להתחיל להניח תפילין זמן מה קודם הבר מצוה, אם כן מה איכפת לן אם יניח תפילין מאדר א' לצאת חובת שיטה זו, אמנם כתב שלא יתחיל ביום הלידה ממש כדי שלא יטעו לחשוב שההלכה כהמהר"ש הלוי, ובשו"ת שבה"ל (ח"ו סי' ט', ח"י סי' ק"ה) כתב דאף מי שאינו נוהג להניח תפילין לפני הבר המצוה, בכהאי גוונא יש מקום לחומרא זו, אולם זהו רק מחומרא כי אין אחר ההלכה כלום ע"כ, ובשולחן מלכים מובא דרבינו שליט"א אמר ששמע מאחד מנכדיו של הגה"ק רבי נחמן מספינקא זצ"ל שצוה להניח תפילין באדר א' שחשש להמהר"ש הלוי.

תגלחת באדר

מי שנולד בשנה פשוטה, יש שכתבו לעשות התגלחת באדר שני.

בשולחן מלכים מובא בשיחת קודש של מרן רבינו שליט"א עם האדמו"ר מפאלטישאן ששמע מר' עקיבא גאנץ (מותיקי המלמדים בקרית יואל) שאמר בשם רבינו הקוה"ט זי"ע שעושים באדר ב', ובס' חינוך ישראל הביא משמיה דהרה"ק רצ"ה מספינקא זצ"ל שהיה מורה לעשות באדר שני.

דרך חידה

קטן שנעשה בר מצוה לפני חבירו שנולד אחריו

ולשלימות הענין נעתיק תחילת התשובה משו"ת מהר"י מינץ (סי' ט'):

וז"ל אשר שאלת עמיתי ידידי ידיד ה' האלוף הר"ר מנחם רפ"א כ"ץ יצ"ו על אודות בנך היניק וחכים היקר החרש משלם קיזי רפ"א כ"ץ יצ"ו אשר נולד בשנה פשוטה באדר ויהיה בר מצוה בשנה מעוברת, מה יהיה משפט הנער ומעשהו להיות גדול מן התורה, מאיזה חדש מנינן ליה מאדר הראשון או מאדר השני?

אתה אהובי האלוף הזכרתני ותדע גם כ"ת הרי הוא כמו ארבעים שנה שאלני אביך זקניך האלוף מהר"ר משלם קוזי ז"ל דרך חידה איך נמצא שראובן נולד קודם שמעון ושמעון יהיה בר מצוה קודם ראובן כמה ימים?

והוא שראובן נולד בסוף אדר הראשון ושמעון נולד בתחלת אדר השני, והשנה של י"ג יהיה שנה פשוטה וא"כ שמעון שנולד באדר השני יהיה בר מצוה לא' באדר, וראובן שנולד בכ"ט לאדר הראשון יהיה בר מצוה לכ"ט באדר דהיינו כ"ח ימים אחר שמעון, ומכל מקום נראה לי אם היו תאומים לוקח ראובן חלק בכורתו כי בפטר רחם תליא מילת' ע"כ.

לעשות סימן בהתפילין איזה רש"י ואיזה ר"ת

שאלה:

נתן לבדוק התפילין שלו, ומצאו שהחליף התפילין של רש"י עם התפילין של ר"ת, שבטעות הניח התפילין של רבינו תם בכיס התפילין של רש"י. ובא לשאול האם מותר לו לעשות סימן בגוף הבית של התפילין בתיתורא למטה, לדעת שזה תפילין של רש"י וזה תפילין של ר"ת?

תשובה:

אין לעשות סימן בגוף הבתים של התפילין, כדי לדעת מה התפילין של רש"י ומה התפילין של רבינו תם, רק יכול לעשות הבדל בגודל הבתים. או ברצועות וכדומה.

מקור הדין:

כתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סוף סימן לט) "עוד הזהרתי את החברים שלא יעשו סימניות של אותיות בגוף התפילין להכיר בין של רש"י לשל ר"ת, כי ראיתי מי שחשב לחקוק בשולי התיתורא ש' לשל רש"י, ות' לשל ר"ת. ומחיתי בידם. אלא ימציאו להם סימניות אחרות שתהיה בהן טביעת עין, וסימנים מובהקים בגדלן ובקטנן של בתים או ברצועותיהן וכיוצא לא זולת". והובא דבריו בשערי תשובה (שם סק"ז) בשם העטרת זקנים. ובקסת הסופר (סימן כו ס"ד).

אופן כתיבת ויזתא

וַיִּזְתָּא

שאלה:

בתיבת 'ויזתא', שבעשרת בני המן, כותבים הוא"ו – וא"ו גדולה. והזי"ן – זי"ן קטנה. ולכאורה אם יתבוננו בכל המילה 'ויזתא', לכאורה הוא"ו נראה לתינוק כנו"ן פשוטה, שהרי הוא גדולה משאר האותיות. והזי"ן נראית מחמת קוטנה כאות יו"ד. א"כ איך זה מסתדר עם ההלכות של צורת האותיות?.

תשובה:

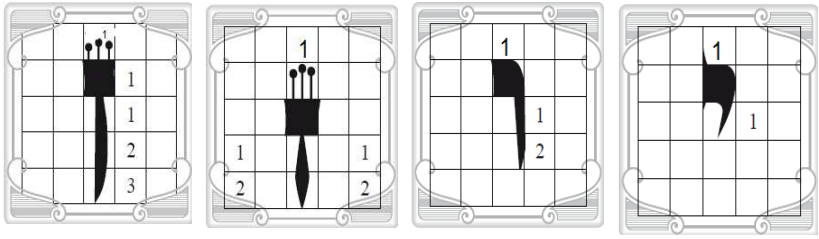
בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן יא) כתב לחדש, דבהגדרת האות מסתכלים לפי אותו האות גופא, ואם לפי ערך הגג ניכר האות הרי הוא כשירה, אע"פ דכשמסתכלים באופן כללי אינה ניכר צורתה. ולכן ה"ה בנידון דידן, אפילו כשמסתכלים בכל המילה אינה ניכרת שהיא וא"ו, ואינה ניכרת שהיא זיי"ן. מ"מ כשמסתכלים באותו האות עצמה, ואז לפי גודל הראש של הוא"ו רואים שהרגל יש לה רק ב' קולמוסין הרי הוא אות וא"ו [דאות נו"ן יש 3 קולמוסין]. וכן הדלי"ת לפי עובי הראש רואים שברגל יש ב קולמוסין הרי היא אות דלי"ת. [דאות יו"ד יש לה רק קולמוס אחד]. ולפי זה הכל על מקומו יבוא בשלום.

ביאור הדברים:

הנה כל האותיות יש להם שיעור 'קולמוסין' שצריכים לכתבה. והנה יש אותיות כשמאריכים או מקטינים אותן לא נשתנית לאות אחרת, והרי הוא כשירה. אמנם יש אותיות שכשמקטינים או מאריכים אותם נשתנית לאות אחרת, והרי היא פסולה.

כגון אות יו"ד שצריכים לכתוב הרגל קולמוס אחד [ציור 1]. אות וא"ו [ציור 2] וזיי"ן [ציור 3] שכותבים הרגל 2 קולמוסין, ואות נו"ן פשוטה [ציור 4] שכותבים הרגל 3 קולמוסין. [כל משבצת בציור הרי הוא קולמוס אחד].

ואם מאריכים רגל היו"ד הרי הוא נעשית לאות וא"ו. ואם מקטינים הרגל של אות וא"ו או זיי"ן נעשית כאות יו"ד. וכן אם מאריכים הרגל של וא"ו או זיי"ן נעשית לאות נו"ן פשוטה. ולכן בהני אותיות צריכים להזהר שלא להאריכם. שלא יקראו התינוק לאות אחר ותפסל האות.

ומחדש האבני נזר שמסתכלים לפי אותו האות גופא, ולא לפי שאר התיבה. ולכן גודל הרגל תלוי לפי עובי הקולמוס של הראש. ובוא"ו של ויזתא עושים עובי הראש עבה יותר, והרגלים הם שני קולמוסין לפי הראש. וכן באות זי"ן עושים עובי הראש קטנה יותר משאר האותיות, נמצא שגודל שני קולמוסין של הרגל הרי הוא קטנה יותר, ועדיין צורת זי"ן עליו.

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

ח' אדר

הגה"ק רבי אליהו הכהן זי"ע בעל "שבט מוסר"

ואלה תולדות

נולד בערך בשנת ת' בהעיר ואם בישראל איזמיר, לאביו הגה"ק ר' אברהם שלמה זי"ע, שהי' איש קדוש מאוד ובנו השבט מוסר מרבה להביא ממנו עובדות וגדלות בספריו, כבר במעלליו יתנכר נער שהולך הוא בדרכי אביו בכל מידותיו, רבו המובהק הי' הג"מ ר' בנימין מלמד מגדולי רבני איזמיר, עיין בספרו מדרש אליהו דרוש ראשון "שדרשתי על פטירת רבי ומורי, החכם השלם, הדיין המצויין, כמוהר"ר בנימין מלמד זצ"ל", עכ"ל, ר' בנימין מוזכר בשם הגדולים (חלק גדולים – מערכת ב אות כא) כל ימיו הי' יושב בעיר איזמיר והי' שם מהרבנים הגדולים שבעיר, ושם הי' יושב על התורה ועל העבודה, התרחק מכל עניני העולם הזה, הרבה בתעניות וסיגופים, ועלה ונתעלה ונתקדש בקרב עם סגולה, והחזיקו אותו לאיש קדוש מאד.

רך כקנה

הי' רך כקנה והי' נפשו נמוס בראותו עני, את כל הונו חילק לעניים, והי' הולך לקבץ צדקה לעניים, עד שקראו לו אפוטרופוס של העניים, וז"ל ספר שם הגדולים (חלק גדולים – מערכת א אות קסו) ...והי' אפוטרופוס גדול לעניים שהיה הולך וקובץ על יד על יד מהגבירים ומחלק לעניים. עכ"ל, וחיבר ספר מיוחד על עניני צדקה וקראו בשם "מעיל צדקה", וקיבץ בתוכה על הנמצא במקרא ובתלמוד, במדרש ובזוהר ובספרי המדבר בענין הצדקה, אף הי' מדבר על לב הנדכאים והאומללים ומעודד אותם, ומעשה הי' שע"י דברי עידוד שלו הציל בן אדם אחד מאיבוד עצמו לדעת כמו שמספר הוא בעצמו בספרו מעיל צדקה (ק"ג) וז"ל: אמר המחבר, ובדידי הוי עובדא באדם דואג מתוך דוחקו, שהי' כוונתו לאבד עצמו לדעת, ויקר מקרה שדבר עמי מצערו, והרביתי עליו בדברי פיוסים ונחמות, ואחר ימים גילה לי את לבו, שאלולי שפגע בי ונחמתיו בדברים, הי' בדעתו לאבד עצמו.

קשה כארז

אולם כשם שהי' רך כקנה הי' קשה כארז כשהדבר הי' נוגע לכבוד התורה ולומדיה, אז הי' מקנא קנאת ה' צבאות, ולא הי' מוכן לוותר בשום פנים ואופן, והי' מוכן אפ' לנקום במבזי תלמידי חכמים, ועיין בספרו "מדרש אליהו", וז"ל: ואני הכותב אירע לי שפעם אחד ביום שבת קודש דרשתי על ענין רע שעשו כמה אנשים דברים נגד התורה, שעשו הסכמה שלא יתנו צדקה לעניים בכל שבוע, רק מחודש לחודש, מסיבת עול המסים שנכבד עליהם, והרבתי להם בדברים באומרי להם שהמעשה הזה הוא נגד התורה... וקם כנגדי איש רע ובליעל, ימח שמו וזכרו, ופער פיו כגמל וקלל לכל תלמידי חכמים ואמר, שכל דבריהם הם דברים שבודים מלבם ודורשים כפי רצונם... והעמדים שם... לא מיחו מכל דבריו, מסיבת שהי' עשיר, אוי להם ועל נפשם... ואני הכותב לא שמעתי הדברים, רק העידו עליו עדים נאמנים, שחי השם הייתי מכה אותו עד מות, שלבי כלב הארי ללבוש בגדי נקם על כבוד התורה ולומדיה.

ימי ההילולא

ה' אדר

- **רבי אליהו הכהן ב"ר אברהם שלמה (שבט מוסר) - תפ"ט**
- **רבי גרשון מלאצק (תלמיד הבעש"ט) - תקמ"ה**
- **רבי טוביה ליפשיץ מבריגל ב"ר משולם זלמן יהונתן [בן האדב"ע] - תרע"ד**
- **רבי ארי' לייב מהאנובר ב"ר יעקב יהושע בעל פני יהושע (פני ארי') תקמ"ט**
- **רבי אשר מאיר הלברשטאם מבאכניא ב"ר יוסף זאב מקשאנוב תרצ"ב**

ט' אדר

- **רבי בונם מייזליש מקראקא ב"ר אברהם (חתן הרמ"א) ב"ר אברהם - שפ"ד**
- **רבי יוסף יואל הייליפרין אב"ד סטעפין ב"ר יעקב אהרן - תק"ל**
- **רבי שלמה זלמן מוואלאזין (תולדות אדם) ב"ר יצחק - תקמ"ח**
- **רבי אלעזר הלוי הורוויץ אב"ד זלאזיץ ב"ר יצחק הלוי אב"ד האמבורג תקע"ג**
- **רבי שמואל שמעלקא קליין אב"ד סעליש (צרור החיים) ב"ר יוסף - תרל"ה**
- **רבי ישראל יעקבמחסוט ב"ר מרדכי מנאדבורנא - תרפ"ט**
- **רבי מנחם מענדל שטערן אב"ד סיגעט (דרך אמונה) - תקצ"ד**
- **רבי מרדכי ב"ר משולם פייש מטאהש - תרצ"ה [אד"א]**

י' אדר

- **רבי יוסף ברוך מניישטאט ב"ר קלונימוס קלמן הלוי מקראקאה - תרכ"ז [אד"א]**
- **רבי אברהם זרח יהודה ארי' לייבוש מברעזאן (אמרי יהודה) ב"ר משולם שרגא פייביש - תרפ"ט [אד"א]**

רבים השיב מעון

הי' בעל דרשן ומוכיח גדול וע"י דרשותיו הנלהבות שיצא מקרב לבו הטהור, הי' משפיע על שומעיו שדבריו הי' עושים פירות, וז"ל ספר שם הגדולים (חלק גדולים – מערכת א אות קסו) ... ורבים השיב מעון בדרשותיו ותוכחותיו ומתק לשנו. וכבר בא לו אדם מישראל בביתו יום ש"ק אחר הדרוש ונשק ידיו ואמר לו ידיע להוי להרב כי הוא היה מוכן לעשות עבירה והיום הזה בשמעי דרוש האדון חזרתי בי ונפקחו עיני. עכ"ל, וכמו שהעיד בעצמו בספר שבט מוסר פרק כז וז"ל: שמח לבי ויגל כבודי לפני בוראי, שפעם אחת הרבתי דברי מוסר ברבים ביום השבת קודש בשעת הדרש, והי' שם איש אחד שהי' מוכן לעשות במוצאי שב"ק עבירה חמירה, וכשמעו דברי המוסר ברבוי ומלות שונות נשבע ליצרו ופירש, ובליל מוצאי שבת בא להחזיק לי טובה, וסיפר לי הענין והודה ולא בוש, עכ"ל, גם הרבה לדבר ולהוכיח את בית יעקב אלו הנשים על דרכי צניעות וז"ל בספר שבט מוסר פרק כז: ואני כמה פעמים עשיתי תגר עם נשים היושבות בפתח החצרים לרוח היום, וכל עובר ושב מסתכל בהן כתאות יצרו, וכמה רעות נמשכות מזה.

פועל ישועות

הי' מפורסם לאיש קדוש ובעל מופת, היו פונים אליו בבקשות שונות, כמו כן ידוע ומפורם הי' לגרש רוחות רעות מבני אדם, כמו שהוא בעצמו מספר בספרו "מנחת אליהו" על רוח אחד שנכנס באשה בחודש אב בשנת התמ"ח ליצירה, והוא גרשו מתוכה, וכן על שני רוחות שנכנסו בבחור אחד ובאחותו הילדה בת שש שנים, ואף אותם גרש, ועיין בספרו "מדרש תלפיות ענף 'גלגולים' וז"ל: הן כל ראתה עיני מכמה רוחות הנכנסים בגוף האדם ודברתי עמהם, וסיפרו לי מהמים הזדונים מרים ומאררים שעברו עליהם בהיותם פורחים באויר, ודברים תמוהים מענין שונש וממה שראו בעולם בעת פריחתם בתוך חלל העולם... וכאלה מדברים אלו, אין כאן מקומו להעלותם על הספר בדיו... ומה גם שכמה דברים מאלו כתבתי בחבורים אחרים, אך לא אחשוך פי מלספר דבר תימה שראיתי ברוח אחד, שהכרחתי לו בחרמות לצאת, ומה עשה לקיים החרם, יצא מן הגוף ונכנס בתוך השערות שבראש, וקמו השערות מאמצע הראש ויצאו ממחיצת שאר השערות שבסביב הראש, ונעשה השערות קשים כמו מחטים של ברזל, וצויתי להסתפר השערות בתער חדה, וכשהי' מגיע התער אצל השערות היו נוטים השערות לצד התער ודוחים אותה, עד שבחוזק גדול גילחו השערות, ועלה מהם הבל דק מאד, והלך לו דרך שם, עדיין לא נראה כזאת ולא נשמע כמוהו, עכ"ל.

ובא השמש

זכה להגיע לזקנה מופלגת ונפטר זקן ושבע ימים ביום ח' אדר שני שנת תפ"ט, ונטמן בעיר מולדתו איזמיר וזה אשר חקוק על מצבת קבורתו: הנה מקום ארון והלוחות, הוא המקום אשר גנז יאשיהו, גם השביע בצחצחות, נפש עם אל אשר יקראו, שבט מוסר ותוכחות, במבועי מים חיים יתחטאו, ולשונו תדבר צחות, אשר מפיו רבים נרפאו, בו יחסו נאנחות, עניים מרודים טרף נשאו, ובזרועו יקבץ נדחות, וממעון קדשו יגבהו, יבכו בכה באנחות, עניי עם בכף ימחאו, ועל כל ראש יקרחו קרחות, כי יד ה' היתה אל אליהו, כי נפקד ממנו הדרת אליהו החכם הש' הדין המצוין הרב מר קשישא הלא הוא הכהן הגדול כמוה"ר אליהו הכהן ז"ל, והיתה מנחותו כבוד ח' ימים לח' אדר שנת תפ"ו. והספד גדול בכל מקום מגיע

ימי ההילולא

י"א אדר

- רבי אליעזר ליפמאן ב"ר אברהם (אביהם של הר"ר אלימלך והר"ר זושא)
- רבי יהודה ליב "שומר שבת" ב"ר יעקב - תק"ט
- רבי חיים יוסף דוד אזולאי ב"ר רפאל יצחק זרחיה (חיד"א) - תקס"ו
- רבי שמואל שטראשון מווילנא ב"ר יוסף (הג' הרש"ש) - תרע"ד
- רבי אברהם מסוכטשוב ב"ר זאב נחום (אבני נזר) - תרע"ד [אד"א]
- רבי מנחם מנדל מזידיטשוב ב"ר יצחק אייזיק - תרס"א [אד"א]
- רבי יהושע מריביאטיטש ב"ר צבי אלימלך מבלאזוב - תרצ"ב
- רבי יוסף ראזין מראגאטשאב ב"ר אפרים פישל (שו"ת צפנת פענח) - תרצ"ו

י"ב אדר

- רבי שלמה מסאסוב ב"ר חנוך העניך דוב מאלעסק - תרע"ט
- רבי אהרן הורוויץ אב"ד בייטש ב"ר מאיר מדזיקוב - תרפ"ז [אד"א]

י"ג אדר

- רבינו יהודה החסיד ב"ר שמואל (ספר חסידים) - תתקע"ה
- רבי בצלאל מרגליות אב"ד אוסטראה ב"ר מאיר בעל מאיר נתינים - תקפ"א [אד"א]
- רבי שלמה זלמן מוואלאזשין - תקמ"ז

י"ד אדר

- רבי שאול יהזקאל מליטשיק (מגן שאול) ב"ר אברהם שלמה - תר"ט
- הגאון הגדול ר' דוב בעריש אשכנזי זצ"ל אבד"ק סלאנים (נודע בשעריים) -תרי"ב
- רבי שלום יוסף משפיקוב ב"ר דוד מבאהוש - תר"פ
- רבי משה מרדכי מפילוב ב"ר חיים ישראל - תרפ"ט
- רבי נתן דוד משידלאווצא ב"ר צמח ברוך - תרצ"א

ט"ו אדר

- רבי אברהם אבלי אב"ד קאליש ב"ר חיים (מג"א) - תמ"ג [אד"א]
- רבי צבי הירש ב"ר אהרן שמואל קיידנובר (קב הישר) - תע"ב
- רבי יעקב קאפיל מליקוב ב"ר קלונימוס [אד"א] - תקכ"ט
- רבי יעקב משה אב"ד אמסטרדם ב"ר שאול - תקע"ה
- רבי אברהם שמחה הורוויץ מבארנוב ב"ר ישראל - תרע"ו [אד"א]
- רבי דובעריש מייזליש אב"ד ווארשא ב"ר יצחק (חידושי מהרד"ם) - תר"ל [אד"א]

שמועת פטירתו ועד בירושלים שגם שם נספד כהלכה כעדותו של החיד"א בשה"ג (חלק גדולים – מערכת א אות קסו) ...והיתה מנוחתו בשנת תפ"ט. ואל שמועה כי באה דרש מורנו הרב מהר"א יצחקי הנזכר בהספדו בתוככי ירושלים עה"ק תוב"ב.

מורשתו הרוחנית

מורשת רוחנית גדולה השאיר אחריו קרוב לארבעים חיבורים וז"ל שה"ג: חיבר יותר משלשים חבורים מספר הסמוך לארבעים. ונדפסו איזה ספרים מחבוריו והם שבט מוסר. מדרש תלפיות ח"א. מעיל צדקה. מדרש אליהו. אגרת אליהו. עכ"ל, בחתימת ספרו שבט מוסר וכן בהקדמת ספרו מדרש תלפיות מונה הוא את ספריו, אולם ביותר נקבל ונפוץ בקרב ישראל הוא הספר "שבט מוסר", כשמו כן הוא להכניע נפש החוטא למען ישוב ורחם עליו בוראו כרוב חסדיו, וחלקו לנ"ב פרקים כמספר שמו אליהו, כדבריו בהקדמה להספר וז"ל: ותמצא בספר הזה ב"ן פרקים כמספר שמי אליהו, עכ"ל, הספר כבר נדפס בחייו, ונתחבב מאוד על בני ישראל הלומדים מתוכה עד שמאז כבר נדפס יותר ממשים פעמים וביניהם הי' כמה פעמים שנדפסו בתרגום לאידיש, וללאדינו, ולערבית, הספר נתקבל בכל תפוצות ישראל בין אצל החסידים ובין אצל המתנגדים הבעלי מוסר, במדינת ליטא היו מגידים שנקראו בשם "בעלי השבט מוסר", על שם שהיו דורשים מתוך הספר הזה בבתי כנסתיות ובבתי מדרשות בשעה שבין מנחה למערב, עיין בספר חוקי חיים להגה"צ ר' חיים צבי וינקלער זצ"ל וז"ל: שמעתי בשם הגה"צ ר' הלל ליכטנשטיין [מקאלאמיי] שאמר... על עצמו בזה הלשון: דער שבט מוסר האט מיך פאר אַ איד געמאכט.

סיפר הגה"ק ר' חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע, פ"א ישב הגה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע והתפלא על דברי הרמ"א (יו"ד סי' רמג סעיף ב') שאין ת"ח בזמן הזה, אמר בלבו: היתכן שרבותי הגדולים, החוזה מלובלין והיהודי הקדוש זי"ע, שהסתופפתי בצל קדשם, לא היו בגדר ת"ח, והנה נכנסה פתאום לחדרו בתו הקטנה של הרה"ק ר' ירחמיאל בן היהודי הקדוש זי"ע, ומסרה לו ספר "שבט מוסר" ובו כפל בדף אחד, לסימן שעליו לעיין שם, פתח את הספר בדף המקופל ומצא בו את הדברים האלה: ונחזור למעלת התורה ונדבר בחכמת החכמים שנגלה להם תעלומות חכמה ויודעים ומכירים בכל מה שבראַ הקב"ה בעולמו ובקיאים בכול, ולא מבעיא חכמי התלמוד שגדלה מעלתם ממלאכי השרת, אלא אפילו החכמים שבכל דור ודור, עכ"ל, מיד נחה דעתו ושמח בלבו שאף השבט מוסר סבור שיש חכמים בכל דור ודור, אך לפלא הי' בעיניו הדבר, איך הרגיש הרה"ק ר' ירחמיאל את מבוכת רעיונתיו עד אשר שלח לו ע"י בתו את הספר ואף ציין לו את המקום ההוא, כעבור ימים אחדים נזדמנו שניהם למקום אחד, שאל הרבי ר' בונם את ר' ירחמיאל, מה ראה פתאום לשלוח לו את הספר, התפלא ר' ירחמיאל על השאלה ואמר: איני יודע מה אתה סח, וכי אני שלחתי לך את הספר, הביאו את הילדה ואמרה: איש זקן נתן לי את הספר וציוה עלי לילך ולמסור אותו לידי הרבי ר' בונם, אז אמר הרבי ר' בונם: שמע מינה שאליהו הנביא נתן את הספר בידה, אולם מהיכן הי' לאליהו ספר שבט מוסר, הלא בודאי לא לקח משל אחרים, "שמע מינה שהשבט מוסר הזה מן השמים הוא", וסיים ר' העניך אני בעצמי ראיתי בעיני שבט מוסר זה ולמדתי בו.

י' אדר

הגה"ק ר' יוסף ברוך עפשטיין זי"ע "דער גוטער יוד פון ניישטאט"

וזרח השמש

נולד לאביו מרן הגה"ק בעל מאור ושמש זי"ע בשנת תקנ"ב לפ"ק.

זכה להסתופף בצלא דמהימנותא של הרבה מצדיקי דורו וגם מדור הקודם זכה לבקר ביחד עם אביו שגם הי' דרכו בק' לבקר בהיכלם של צדיקי הדור, ביניהם הי' הרה"ק הרבי ר' מענדל מרימנוב זי"ע ואצל הרבי ר' הערש זי"ע אצל הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע, על נסיעתו זו מסופר עובדא נפלאה, פ"א כשנסע עם אביו ועם אחיו הרה"ק ר' אהרן מקראקא זי"ע לאפטא, נלוה אליהם הרה"ק ר' דוד מלעלוב זי"ע, ביום שישי בבוקר כאשר היו ביער נשבר אופן אחד של העגלה, ולא מצאו בעל מלאכה שיתקן את האופן, בלית ברירה השכירו שתי עגלות קטנות באחד נסע הרה"ק בעל מאור ושמש עם רבי דוד, ובהשני נסעו שנים הבנים הגוטער יוד ור' אהרן, שתי העגלות יצאו לדרך אולם מיד הרגישו שהשמש נוטה לערוב, בעוברם דרך כפר אחד יצאה אשה אחת וטענה אתם "יהודים היכן אתם נוסעים, הלא השמש נוטה לערוב והשבת נכנסת", לשמע הדברים אלו נצטוו שני הבנים לכסות את ראשיהם במלבושם, לא עברה אלא שעה מועטת והם הגיעו לאפטא, עד שהספיקו אף לטבול במקוה, בבואם לבית המדרש אמר להם בעל "אוהב ישראל" הלא חכיתי לכם עם תפלת הודו, ומיד פתח ואמר הודו, וכך זכו לקפיצת הדרך, כמו"כ ביקר הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר, הרה"ק ר' נתן דוד משידלובצא, הרה"ק ר' דוב בער מראדישיץ, הרה"ק ר' חיים יחיאל ממוגלניצא, הרה"ק ר' אלעזר מקאזשניץ, הרה"ק ר' משה מלעלוב, הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן שקראוהו לעלות לתורה כלוי באמרו "אתה לוי אמיתי", והי' נימנה בין תלמידיו של הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, והסתופף בצל הרה"ק ר' נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע בעל מחבר "זרע קודש", אחר פטירתו נסע להסתופף בצלם של חבריו ה"ה הרה"ק מצאנז ואצל הרה"ק בעל תפארת שלמה זי"ע.

בשפתי צדיקים

גדולי דורו העריכו אותו ביותר, ומי לנו גדול מבעל דברי חיים זי"ע המכתיר אותו בתשובותיו (ח"ב או"ח ס' ב') "הרב הגדול החסיד הצדיק בוצינא קדישא מקהלת עיר חדש"ה,הגוטער יוד הי' דרכו לומר הרבה תהלים. פ"א אמר הרה"ק מצאנז בעת שעשה סיום הש"ס שבשמים היא יותר חשוב את התהלים של הרה"ק הגוטער יוד מתורתו, ואף ביקש הרה"ק מצאנז שיעשו חילופין הוא יתן לו זכות תורתו והוא יתן לו זכותו של התהלים, אבל הגוטער יוד לא רצה, אנו מוציאם במכתביו של הרה"ק בעל תפארת שלמה במכתב אחד שמזמינו לחתונת בנו מהתוארים אנו למדים כמה החשיבו, וכך מתארהו: רב שלומים מבורא עולמים, לכבוד ידיד נפשי הרב המאור הגדול, נר ישראל וקדושו, פאר הדור, ראש כל בני הגולה, בוצינא קדישא וכו' עמוד הימני, פטיש החזק, בנן של קדושים, זית רענן, כבוד קדושת תפארתו מו"ה יוסף ברוך הלוי נ"י ויופיע לנצח... .

הצנע לכת

ידוע שעבודתו בק' הי' מוסתר ומופלא מאוד לבל יודע מגדלותו, השכיל להצניע גדולתו הרוחנית, לפי המסופר הי' מתהלך בשווקים ובירידים, בדמות איכר פשוט וסחר באווזים ובתרנגולות, אולם הבאים בסוד קדושים השכילו לעמוד על טיבו, הרה"ק ר' יחיאל משה מקאשזניץ זי"ע בן הרה"ק ר' אלעזר מקאשזניץ זי"ע הי' משבח את אביו ר' אלעזר הנ"ל כך הי' אומר: הכל יודעין שהרה"ק רבי יוסעלע זצ"ל הנקרא ה'גוטער יוד מניישטאט, הי' צדיק נסתר מאד כפי הנהגותיו, שקודם התפלה נהג ללכת אל בית המבשלים לראות אם התבשילין נתבשלו יפה, וכן למשמש את העופות אם הם שמנים מאד, וגם שאר ענינים פשוטים וכו', והיו הכל יודעים שיש בזה סודות, כי כולם היו אוחזים אותו לרבי גדול וצדיק וקדוש מאוד ומן הסתם יש לו בהנהגותיו סודות גדולים, אבל אבי הי' יושב ולומד כל היום, ומי שלא הכיר אותו כל כך, הי' חושב שאינו יושב בטל רק עוסק בתורה ותפלה, אבל מי שהי' מכיר אותו יותר הי' מרגיש שהוא צופן את עצמו עם התורה כמו שהרה"ק ר' יוסעלע הי' צופן את עצמו במה שהי' ממשמש קודם התפלה את העוף אם הוא שמן שתהי' לו סעודה טובה.

גדלותו בתורה

נכדו של הגוטער יוד הרה"ק מכענטשין זי"ע מאד חרה כששמע מדברים שזקינו הגוטער יוד לא הי' יכול ללמוד, וסיפר שפ"א הי' הרה"ק מצאנז בניישטאט עם הגה"צ ר' יודל קאמינער ז"ל, והתווכחו בבית המדרש בהבנת פשט באיזה תוס', בתוך הדברים נכנס הגוטער יוד וראה שמפלפלים בדברי תורה אמר להם זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, אמר לו הרה"ק מצאנז אין מתפללין אלא מתוך הלכה פסוקה וכיון שאינו יודע הפשט אינו יכול להתפלל, אמר לו הגוטער יוד, נא... פי' שיראה לו איפה מוקשה, הראה לו הרה"ק מצאנז את התוס', אמר הגוטער יוד "אונז לערנען מיר קודם גמרא און נאך דעם רש"י און נאך דעם תוס' ", והתחיל ללמוד גמ' ואחר כך הרש"י ובאמצע לימודו את הרש"י קפץ הרה"ק מצאנז שכבר נתחוור לו התוס', אחר כך כשהלך הגוטער יוד משם שאל ר' יודל הנ"ל את הרה"ק מצאנז למה שאלתם את הגוטער יוד הלא הי' יכול להשאר באמצע הענין, אמר לו הרה"ק מצאנז, איתא שתורה ותפלה בלא דחילו ורחימו לא פרחית לעילא, ווי ווער לערנט דען תורה לשמה, על כן כמו שכל תפלותיו באים אצל הגוטער יוד ומעלה אותם דהוא צדיק הדור, כמו כן באים אליו כל התורות שיעלה אותם "און ער איז זיי מעלה למעלה".

רבן של חסידים

עשרות בשנים הסתיר את מדרגותיו ואף שרבים היו באים בהיכלו סירב לנהל עדה עם חסידים, והמשיך לעבוד את בוראו בדרכו המופלאה בעיר ניישטאט מקום מגוריו של אביו לפני קראקא, ואף נסע לחבירו הרה"ק מצאנז להסתופף בצלו, אף כי לא נתן לו פתקא, דאחר הסתלקותו של הרה"ק החוזה מלובלין לא רצה ליתן פקתא לשום צדיק, עד אשר הרה"ק מצאנז זי"ע הפליג מאד בגדלותו ואז החלו לנהור אליו אלפי חסידים, וביחוד המוני העם דלים ועניים, והוא עודד אותם בגשמיות והדריך אותם ברוחניות, ואהבתו לכל יהודי בערה בו מאד, וכשנכנס לשולחנו הטהור בליל שב"ק אמר לחסידיו "גוט שבת טייערע יודן" ועל כן נודע שמו לדורות בשם "דער גוטער יוד", גם צדיקי דורו היו באים אצלו, הרה"ק מצאנז הי' בניישטאדט ג' פעמים, וכשהי' בניישטאט הי' נותן פתקא להגיטער יוד, סיפר הרה"ק מכענטשין זצ"ל שכשלקח הגוטער יוד את הפקתא של הרה"ק מצאנז לקח את הלולקא בפיו והרה"ק מצאנז כפף עצמו להדליק את הלולקא, והגיטער יוד לא הגיב כלום אלא עסק בעבודתו.

פועל ישועות

הי' מפורסם מאד לפועל ישועות גדול, פ"א הורע מזלו של אחד מחסידיו שהי' סוחר גדול ונעשה בעל חוב גדול, ובא לפני רבו ושפך לפניו את מצבו הדחוק, אמר לו קודם כל לא יתן להבעלי חובות את הרווחים של המסחר, כשבא לביתו ולא רצה לתת את הרווחים, התחילו הבעלי חובות לגבות את הקרן שלהם, וכך נשאר בעירום ובחוסר, לאותו סוחר הי' לו חבר נאמן ג"כ סוחר שעסק עמו במסחר והרבה פעמים נתן לו סחורה בהקפה לזמן מרובה, חשב שעכשיו ילך אצלו וילוה ממנו סחורה כדי לסחור, אבל אותו סוחר לא רצה בשום אופן לתת לו סחורה בהקפה, נסע עוד פעם אצל רבו וסיפר לו את המעשה שהי' לו עם אותו סוחר, נטל את ה"לולקא" והתחיל לעלות עשן עד שנתמלא כל הבית מלא עשן, אח"כ נתן ידו להסוחר וברכו ופטרו לשלום, הסוחר חזר לביתו, וחבר שלו שלח אחריו שיבוא אצלו כיון שרוצה ללוות לו סחורה, ובא לפניו וקיבל אותו בסבר פנים יפות ואמר לו שיתן לו סחורה כמה שרוצה, שאלו הסוחר היורד, מתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר למה שינה את דעתו ורוצה ללות אותו, אז סיפר לו הסוחר כשאתה היית אצל רבינו חלמתי שגם אני נסעתי אצל הרבי על יו"ט, והי' שם קהל גדול של חסידים, ורבינו נתן שלום לכל אחד, רק לי לא רצה לתת שלום, התחלתי לבכות למה אגרע למה הרבי לא רוצה לתת לי שלום, ענה לי רבינו, אני יתן לך שלום כשיש לך לב אבן כזאת, לא לא, רק אם תבטיח לי שתתן סחורה להסוחר בהקפה כמה שירצה אז אתן לך שלום, הבטחתי לרבינו, ועכשיו אני רוצה לקיים את הבטחתי שהבטחתי לרבינו.

פ"א נסע עם הרה"ק מצאנז על עגלה ומחוץ מעגלה הי' עץ בולט שהילדים היו דרכם לקפוץ עליו, וילד אחד קפץ על העץ, אמר הרה"ק מצאנז להגוטער יוד שיברך את הילד שיהי' לו בנים, אחר שנים הרבה הבינו את כוונתו של הרה"ק מצאנז, שהילד הזה הי' הרבה צער גידול בנים עד שנתברך עם "זרע של קיימא" ע"י ברכתו של הרה"ק ה"גוטער יוד".

פ"א נתן קמיע לאחד שיושע בזש"ק, ואכן הלה נושע תוך זמן מועט, אח"כ פתחו את הקמיע ראו שכתוב בה רק "יוסף ברוך בן מלכה ראטיל".

והשיב את הגזילה

פ"א בא אליו איש אחד ובכה לפניו על אשר גנבו ממנו את כל רכושו, אמר לו הגוטער יוד הלא אני לא גנבתי ממך כלום, ענה האיש יודע אני שהרבי לא גנב אותם, אבל הרבי יודע מי גנבו,

אמר הגוטער יוד לבנו מה אעשה איננו יכול להפטר ממנו כיון שהוא סובר שאני יודע מכל הגניבות צריך אני לסייע לו, וכן הי' דכשחזר לביתו מצא כל רכושו שהוחזר ולא חסר כלום.

קדושתו

פ"א הי' בצאנז ובליל שב"ק עבר הרבה זמן עד שבא הרה"ק מצאנז להשלחן, וגדולי התלמידים שוחחו ביניהם למה עושה הרה"ק מצאנז כ"כ עסק מהגוטער יוד, כי לא הי' מפורסם ללמדן, ובתוכ"ד נכנס הרה"ק מצאנז יחד עם הגוטער יוד, אמר הגוטער יוד להרה"ק מצאנז מחותן (נכדו של הגוטער יוד הי' נכדו של הברוך טעם חותנו של הרה"ק מצאנז) אני רוצה לשאול לכם, למה עושים כ"כ עסק מהדגים, למשל שואלים יש לך כבר דגים לכבוד שבת, וכדומה, הרה"ק מצאנז לא ענה כלום שהבין שרוצה להמשיך, וסיים הגיטער יוד, רק אני חושב מפני שמעולם לא פגמו....

ג' פלאים

הגוטער יוד הי' מספר ג' פלאים אשר הי' לו, פלא א', שאביו ברכו שבכל פעם שיצטרך למעות יושיט ידו לכיסו וימצא שם כסף כמה שצריך, ואף פעם לא השתמש בברכה זו, רק פעם אחת הזדמן אליו אורח הגון והי' שעתו דחוקה לו, אז התיר לעצמו לדבר מצוה זו להשתמש עם הסגולה והושיט ידו לכיסו ומצא שם כסף, פלא הב', שבתשעה באב שבשנה שנסתלק הרה"ק ה"חוזה מלובלין" הי' בעיר רחוק מאד מעיר לובלין, ומצא שם גוי אחד ואמר לו הגוי בלשון פוליש "ראבין איז לובליניא אמאר" (דהיינו שהרב מלובלין נסתלק), פלא הג' שבכל עש"ק מזדמן לפניו "לאקס" (מין דג) לכבוד שב"ק.

פ"א הי' אצל הרה"ק מדיזקוב זי"ע שאלו הרה"ק מדיזקוב שמעתי שלאביכם הי' סגולה שבכל פעם שמכניס ידו לתוך כיסו מצא שם כסף האם אצלכם גם איכא הסגולה, ענה "איך וויל עס זאל בייַ מיר אזוי זיין... (נראה שלא רצה לגלות את זה, הכ') שוב שאלו שמעתי שגוי אחד גילה להוד קדושתו מפטירתו של הרה"ק מלובלין זי"ע האם הדבר נכון, ענה, הייתי בתשעה באב עם סחורה באותו עיר, אחר הקינות כשהלכתי לאכסניתי, נכנס אלי גוי אחד לעשן את ה"לולקא", ואמר לי על לשון של פולין "ראבין איז לובלינא אמארי", עוד שאל אותו האם נכון שמזדמן לה"ק "לאקס" על כל שבת ושבת, השיב: עד עכשיו הי' כך אקוה שגם הלאה יהי' כך, ובאותו שב"ק הי' מחסור בדגים בדזיקוב, שלח הרה"ק מדזיקוב לשאול את פיו, אם בשב"ק זו גם יהי' כך ענה בעזרת ה', ולמעשה עבר כל יום הששי ולא הגיע דגים, והרה"ק הי' שולח אליו כסדר שליחים אם כבר הגיע אליו הלאקס, והוא ענה "עס וועט זיכער זיין", כשהי' כבר זמן הדלקת הנרות הגיעו חסידים מעיר אחרת והביאו עמם "לאקס" מבושל, והי' לפלא.

ובא השמש

בסוף ימיו ביקש לעלות לארץ ישראל ואף הציע את הדבר לפני בעל דברי חיים, אבל הלה הניא אותו מכך, בטענה שעליו להמשיך בניהול עדתו ובהדרכת בניו ובני עדתו, ר' יוסף ברוך טען הלא גם רבו הרה"ק רבי משה מלעלוב עלה לארץ ישראל באחרית ימיו, השיב לו הדברי חיים, שלוש שנים לפני פטירתו כבר לא הי' ר' משה בעולם הזה, ולא הי' יכול לסבול את אוירה של חוצה לארץ, לפי המסופר אף יצא בדרכו לארץ ישראל והגיע לקראקא, שם השתטח על ציון אביו להפרד ממנו, אבל לפתע הודיע באותו מעמד שהוא חוזר על עקבותיו, לימים נודע כי הספינה שהי' אמור להפליג בה, טבעה בים על אנשיה, ויהי הדבר לנס, ביום י' אדר ראשון שנת תרכ"ז נסתלק לגנזי מרומים, ומנוחתו כבוד בעיר ניישטאדט.

י"א אדר

הגה"ק ר' אברהם מסאכטשוב זי"ע בעל "אבני נזר"

אשרי יולדתו

נולד בשנת תקצ"ט בעיר בנדין לאביו הגאון רבי זאב נחום לימים רב בעיר ביאלא בעל ס' אגודת איזוב, הרה"ק מקאצק (שרבי זאב נחם הי' מחסידיו) סיפר שפעם בפורים הי' כל העולם לרבות הצדיקים והלומדים טרודים במצות היום ולא הי' אף אחד לומד תורה, חוץ מהרב מביאלא שישב והגה בתוה"ק ונעשה מזה רעש בשמים, ובזכות זה נולד לו בנו אברהם שהי' לימים שר התורה האבני נזר.

יניק וחכים

כבר בהיותו ילד קטן הצטיין הנער בכשרונותיו הברוכים ואביו הי' משתפו בלמדו את שיעוריו לפני תלמידיו, וסיפר האבני נזר בעצמו שבהיותו ילד אמר לו אביו שילמד דף גמ' לעצמו ופתח לפניו גמרא והתחיל הנער ללמוד, ונתקשה בלימודו, והי' הדבר לפלא בעיני אביו כי הילד כבר הבין סברות של הראשונים, ואמר לו אביו שיעיין בדברי התוספות שם וכן עשה הבן ומיד צהלו פניו והאירו עיניו כי הוא מבין השקלא וטריא של הגמרא, ושמח אביו כי אמר בזה דנתקשה בנו בלימודו הי' כי הי' קשה לי' קושית תוס', וסיפר מלמדו דכשהי' האבנ"ז בן עשר שנים כבר סיים כל הש"ס ועשה אז אביו סעודה גדולה לכבודו.

חתנא דבי נשיאה

שמו הטוב של העלם העילוי הלך לפניו וגדולי הדור נתנו עיניהם בו להכנס אותו בביתם, מסופר כי גם מרן הק' הדברי חיים גם נתן עיניו בו ואף עמד האבנ"ז אצלו על המבחן לבסוף זכה בו הה"ק השרף מקאצק שלקחו לחתן לבתו מרת שרה צינה, מסופר כי אחר חתונת האבנ"ז נכנסה הרבנית מקאצק אל בעלה ובירכה אותו שיזכו למצוא חתן כזה גם לבתם השני', ענה לה הה"ק מקאצק דאם נמצא עוד כמוהו גם מהרי אררט הייתי מושך אותו בשערות ראשו ומביאו לכאן, אף שהי' אז ימי הסגירה של הה"ק מקאצק (כידוע שבעשרים שנים האחרונות הי' סגור מסוגר בחדרו ויצא אל חסידיו רק פעמים בודדות), הי' חתנו האבנ"ז נכנס ויוצא אצלו וכל שעה הי' פתחו פתוח לפניו והי' אומר לפני חותנו את חידושי תורתו, וגם התפלל פעם בחדרו המיוחד.

על כס הרבנות

אחר פטירת חותנו נשאר סמוך על שלחן חמותו ובסוף ימיו סיפר דבשנה ראשונה לפטירת חמיו הי' לו אתו שיעור קבוע פעמיים בשבוע וסיפר כי התגלה אליו בבגדים לבנים, ואחר כמה שנים נתקבל האבנ"ז לרב בעיר פארצווי ולא ידע שם מנוח לנפשו כי רדפוהו אנשי עירו והחסידים שהמשיכו לנסוע לקאצק אחר פטירת רבם לבנו מ"מ, והוא נסע אל החידושי הרי"ם, וכששמע החידושי הרי"ם שרודפים אותו ומקפחים אותו משכר רבנותו בגלל נאמנותו לגור שלח לו ט"ז רובל מידי שבוע בשבוע, בהשתדלות הגאון רבי יהושע מקוטנא שאמר עליו על האבנ"ז שגדול כחו בתורה כהרשב"א נתקבל לרב בעיר קראשנויץ, ולימים קבל את הרבנות בעיר נאשעלסק, ובכל מקום כהונתו מרירוהו בעלי החיצים ורבות רעות שבעה נפשו, ואמרו כי זה הי' באשר הי' לו נשמת הרבי ר' יונתן (היערות דבש) כעדות חותנו הה"ק מקאצק אשר גם לו הרבי ר' יונתן הי' הרבה רדיפות ומחלוקת, בשנת תרמ"ג נתקבל לרבה של עיר סאכאטשוב שם כיהן עד יום פטירתו.

רב ומנהיג

כנז' דאחר פטירת חותנו נסע אל החידושי הרי"ם מגור ולאחר פטירתו קיבל עליו לרבו את הה"ק רבי העניך מאלכסנדר, ולאחר פטירתו בשנת ת"ר במוצשב"ק פ' שלח נתן לו רבי אברהם דוד מליטומורסק מחשובי חסידי השרף מקאצק, קוויטל ומאז הי' לרבי ואדמו"ר של חסידים, לא הניח כל אחד להסתופף בצלו ואמר רק מי שראשו שקוע בתורה יכול לבוא אצלו, ולגירסא אחת גם חותנו הרה"ק מקאצק ברכו שיהיה לו חסידים מועטים, והי' חסידיו אריות שבחבורה גדולים ומפולגים בתורה, וגם לאחר היותו לאדמו"ר של חסידים המשיך את שיעוריו עם תלמידים והי' עונה לחסידיו על בקשתיהם ושאלותיהם בקיצור נמרץ, וכששאלוהו על זה אמר אמר כי זה לטובתם כי כל רגע אשר מבטל בתורה פוגע בנפשותם.

בפי ישרים

גדלותו בתורה מוחו הנפלא ורוב שקדנותו הי' לשבח ולתהלה בפי גדולי דורו, הגאון רבי יוסף ענגל מקראקא (בעל אתוון דאורייתא) שהי' מחסידיו אמר על דברי תורתו שאמר בעריכת שולחנו שהם מופלאים במאוד, כי הוא מלביש סודות ורזין בדברים של תורת הנגלה מש"ס ופוסקים ובזה הוא מסתיר גדלותו, הה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע חלה ונסע אליו האבנ"ז לבקרו בבואר הצטער האדמו"ר מאלכסנדר באמרו שעל ידו נגרם טלטול ספר תורה ממקום למקום, והה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין שהי' קורא אותו האבנ"ז "דער תורה יוד", אמר עליו דרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו כולם נילושים (אויסגעקנעטן) עם התורה הקדושה.

הפיל פור

גדול הי' כחו של האבנ"ז לשחרר צעירי ישראל מלשרת בצבא, וסיפר א' מחסידיו שהי' בחור בריא וחזק ללא מום שקראו לו להתייצב לצבא ובא והפציר ברבו האבנ"ז שיבטיח לו שישחררו אותו, פנה אליו רבו ברוגז במה הוא חושב שיוכל להושע אותו, ענה לו הבחור דאם יעלה בגורלו מספר גבוה בפור ישתחרר, שאל אותו האבנ"ז אם הוא מאמין דיש בכיסו מספרים גדולים, וענה הבחור כי אכן מאמין הוא, שבכיסו מצויים אותם המספרים שמשחררים משירות הצבא ואם ירצה האדמו"ר גם הוא ישתחרר, האבנ"ז לא השיב כלום, ולאחר ימים מספר נקרא לאולם המתיצבים לצבא, ועלה בידו מספר הגבוה ביותר (1936), ואכן שחררוהו אותו (זה הבחור הי' גר בסוף ימיו פה בבני ברק), וסיפרו חסידיו כי הרבה פעמים כשבשרוהו לו כי פטרוהו אותם מעבודת הצבא, הי' משיב להם בתמי' מה אתם חושבים האם לא הייתי שם עמכם.

משיח אלמים

פעם בא לפניו א' שלא מן חסידיו עם בנו שנחלה במחלת הטיפוס ל"ע ומאז נפסק ממנו כח הדיבור, והלך כבר לפני הרבה רופאים ולא העלו לבנו ארוכה, האבנ"ז קם מכסאו אחז ביד הנער והלך עמו בחדרו הלוך וחזור פעמים מספר באין אומר ואין דברים, כשהוא מכסה את ראש הנער בקצה לבושו, עד שפנה אל הנער שיאמר לאביו מה הוא רוצה, ואז פתח הנער פיו ובקש מים, וצוה האבנ"ז להביא לפניו כוס מים וכאשר סיים לשתות החל הנער לדבר כאחד אדם ויהי למופת.

אחרית ימיו

בשנת עת"ר נחלתה אשתו הרבנית ונפטרה ואז נחלה ונפל למשכב, ואמר למקורביו כי בזמן שאשתו הרבנית היתה בחיים הי' חי מכוח של קאצק אך עתה אין לו מהיכן לשאוב חיות, בליל שב"ק האחרון לחייו ביקש ספר מספרי מהר"ל ועיין בו והי' שרוי בשמחה יתירה, וביום ראשון לפנות בוקר התחיל להכן את עצמו לתפלה, בנו השם משמואל מיהר את אביו בהרגישו כי שעת הגסיסה מתקרבת ואמר לו אביו דלא יאחר, ולבש טלית ותפילין והתחיל להתפלל וכשעמד בשמו"ע בברכת תקע בשופר באמרו מקבץ נדחי עמו ישראל יצא נשמתו בטהרה ביום י"א אדר שנת עת"ר לפ"ק.

מורשתו הרוחנית

השאיר אחריו ברכה ספרו אגלי טל על חלק מל"ש מלאכות (ובסוף שו"ת אבני נזר יש מחידושיו על עוד כמה מלאכות), וספרו שו"ת אבני נזר תשובותיו להלכה מה שהשיב לשואליו גדולי דורו אשר כולם הריצו לו שאלותיהם, עמד בקשרי מכתבים עם הגאונים רבי יהושע מקוטנא, התורת חסד מלובלין, המהרש"ם מברעזאן והחלקת יואב, באחד מתשובותיו כותב בזה"ל: אך בדבר אחד אינני מרוצה שקראו מכתבי במהירות מאוד, והנני מחויב להודיעו לא כמתייהר חלילה, כי דברי צריך לדקדק בהם היטב, ואחד מן הגאונים במדינתינו כתב אלי כו', כי תמיד הוא מעיין בדברי כמו שהוא מעיין בדברי הראשונים כו' ואם היית מעיין בדברי מעט עין הי' מרויח טובה הרבה. (שו"ת אבנ"ז אבה"ע סי' קכ"ב).

י"א אדר

הגה"ק רבי חיים יוסף דוד אזולאי זי"ע בעמ"ח ספרי החיד"א

ואלה תולדות

נולד בחודש סיון תפ"ד בעיר הקודש ירושלים ת"ו, ניצני קדושה החלו מתגלים בו בעודנו נער, כבר משחר טל ילדותו הי' עמל ושקד בתורה מבוקר ועד ערב, וכולם הכירו את עתידו כי לגדולות נועד, בספר "שער יוסף" שחיבר בשנתו השבע עשרה, מעיד אביו על כך בהסכמה "כבן שש כבן שבע, ותחל רוח ד' לפעמו, הכיר את בוראו... ויט שכמו לסבול בקי בהטייה יושב אוהלים", ועוד בטרם הגיע לגיל הבר–מצוה בהיותו בן שתים עשרה שנה בלבד כבר חיבר פירוש על ספר ה"אגור", וחידושי דינים על הלכות מליחה, כבן שבע עשרה שנה חיבר את חיבורו הגדול שער יוסף שיטה על מסכת הוריות, שם הראה את ידו הגדולה בפלפולא דאורייתא, ויש עליו עשרים ושבע הסכמות של חכמי דורו, בהיותו בן חמש עשרה שנה נשא את אשת נעוריו בתו של הגאון ר' נסים ברכה מחכמי ישיבת "נוה שלום", אחד מגדולי ירושלים בעת ההיא, ובזיו"ש נשא בתו של חבירו הנאמן רבי רפאל ברוך, מגדולי עיר ליוורנו שבאיטליא,

רבותיו

למד בבית המדרש "בית יעקב" שנוסד ע"י הגה"ק ר' חזקיה די סילוא בעל הפרי–חדש, שם כיהן כראש הישיבה הגאון ר' ישראל מזרחי זצ"ל שממנו שאב הרבה חכמה ואף מזכירו בספריו שחיבר, אולם עיקר תורתו קיבל מפי דודו, גיסו של אביו, החכם רבי יונה נטון זצ"ל, בעל מחבר ספר "נחפה בכסף", שגם הוא שימש באותה תקופה לאחד ממרביצי תורה בישיבת "בית יעקב", גם למד אצל הגאון ר' אלעזר נחום בעל חזון נחום, אשר גם עליו מזכירו בספריו כרבו, ואז נתחבר עם הגאון רבי יום טוב אלגאזי זצ"ל המהרי"ט אלגאזי, וכאשר עלה לארה"ק האור החיים הקדוש, התקשר אליו בכל נימי נפשו, והחשיבו לרבו מובהק, וככה התעלה מאד בתורת הנגלה שרכש וספג מלא חפניים, אולם לא שבעה נפשו רק בזה, אלא הוא נמשך אחר תורת הנסתר גם, ונכנס ביחד עם עמיתו המהרי"ט אלגאזי לישיבת "בית אל" שעמד אז בראשותו של המקובל ר' שלום מזרחי שרעבי זצ"ל, הנודע ומפורסם בשם הרש"ש, והתעלה בא עד שהצליח להימנות בין טובי ובחירי תלמידיה, ונמנה ביחד עם עמיתו המהרי"ט בין שנים עשר בני–עליה מתוך תלמידי בית מדרש בית אל, שהתלכדו ויסדו אגודה מיוחדת בשם "אהבת שלום" אשר בראשותה עמד רבם הרש"ש בעצמו,

ושנא את הרבנות

במשך ימי חייו פנו אליו קהלות רבות בבקשה שיואיל לקבל את משרת הרבנות בקהילתם ולכהן פאר בעירם, אך הוא לא ראה עצמו ראוי וזכאי לכך וסירב ומיאן לקבל הצעתם, בשנת תק"כ נתבקש לעלות לאמסטרדם ולכהן לרב הראשי לקהילות הספרדים, ולא ניאות לבקשתם, גם לבקשת קהילת צפת בשנת תקמ"ב סירב, וגם כאשר הציעו לו את כהונת ה"ראשון לציון" בירושלים במקום ידיד נעוריו המהרי"ט אלגאזי שנפטר בשנת תקס"ב, נהג כמנהגו והשיב בשלילה על ההצעה, אכן במצרים כששהא שם ע"י אונס, שלא הי' יכול לחזור לארץ ישראל, הי' רב בעל כרחו, חמש שנים הי' שם במצרים אולם ימי שבתו שם לא היו לו לנחת ולעונג כי תמיד התגעגע והכסיף לשוב לאה"ק, – אבל מהרבצת תורה לא מנע עצמו, והרביץ תורה לתלמידים בישיבת "יפאר ענוים" בירושלים, שביניהם היו כאלה שברבות הימים היו לגדולי ישראל, בנוסף לזה הצטרף לחברי בית הדין של רבי יהודה נבון, וכן שימש גם כדין בבית דינו של רפאל מיוחס בכ"ד שמואל בעל מחבר "פרי האדמה" ועוד,

התייר הגדול

ג"פ הלך בשליחות ארץ ישראל, פ"א בשנת תקט"ו, בפעם הב' בשנת תק"ל, בפ"ג בשנת תקמ"א, ונסע ממדינה למדינה ומעיר לעיר ועבר כמעט בכל העולם וקיבץ לאחיו האומללים בא"י, ובכל מקום בואו כבדוהו מאד מאד וקיבץ הון רב לאחיו, כל גדולי חוץ לארץ השכימו לפתחו, ובכל מקום שמצא אוצר ספרים למד ודרש וחקר בכתבי יד הישנים מגדולי ישראל, ורשם והעתיק לעצמו הרבה דברים נחוצים, וגם הביא לבית הדפוס כמה מהם בשלימות, גם מצא והוציא כמה מסכתות קטנות כמו מסכת גרים, וכותים, ועבדים, וכמה פרושים מדברי הראשונים שנשתכחו ונאבדו, ובספרו מעגל טוב מספר הרבה מנסיעתו, ושם נראה גודל קדושתו וחסידותו ופרישותו, לצורך החיפוש אחרי כת"י עזר לו הרבה אישיותיו הרמה וחשיבותו הנשגבה, ונפתחו לו שערי אוצרי ספרים גדולים, גם מצא חן בעיני המלך והשרים, שאהבו להשתעשע עמו, ולשמוע ממנו דברי חכמה, כשהי' בפאריז מצא חן בעיני הקיסרית שבקשה ממנו לברך את בנה והרשה לו להיכנס בבית עקד הספרים שברשותה ולהעתיק משם כחפצו, והיו שם למעלה מחמשת אלפים כתבי יד מחכמי ישראל, וכך שמבקורים אלו היו לו עזר רב בסידור ספריו ויצירתו הרוחנית,

ספרא רבא דישראל

גולת הכותרת מחייו הענפיים היא מורשתו הרוחנית שהשאיר לדורות, למעלה משמונים ספרים אשר כתב בכל עת ובכל זמן משנתו השתים עשרה עד לשנותיו האחרונים, בכל מקצועות התורה, על התורה בפרד"ס פשטים רמזים ודרושים נעימים, על הש"ס צולל בעומק סוגיית הש"ס בחריפות ועמקות נפלאה ומסיק מהם הלכה, בתחום הלכה ושו"ת כתב הרבה ספרים, שדן בהם בבעיות הלכות שונות ופוסק לבסוף הלכה למעשה, המפורסם מבין ספרי הלכה הוא הספר הנודע "ברכי יוסף" על שלחן ערוך, גם בשטח המוסר חיבר ספרים שם מרבה בדברי תוכחה ומקרב לב העם אל ה', וראוי להדגיש את הספר "יוסף לחק" שחיבר כתוס' לספר "חק לישראל" סדר יומי של מוסר והלכה פסוקה בדרך קל ומהירה, גם חיבר הרבה תפילות כידוע שהי' ע"פ סוד, שהרבה מהם נתקבלו בתפוצות ישראל, כמו"כ

חיבר סדר הדורות וספרי יוחסין, ידיעות ענפיות בסדר הדורות והיסטוריה וקבלה הישראלית, ההערצה המופלגת לתורתו פרצה בכל גבול, ללא הבדל בין קהילות ספרדים ואשכנזים, וגם במחנה החסידות נתקבלו באהדה רבה, ראה מה שכתוב בספר "אוהל אלימלך" מהרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, וז"ל שם באיטליא יש צדיק אחד גדול, אשר ע"י חיבוריו הטהורים מבטל כל ספרי המינות, ומי יתן והי' לבבם של ישראל לשקד על דלתי ספרי החיד"א לא יזיזו אותם כלום מאמונתם, הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע לא זז מעל שלחנו ספרי החיד"א ומביאם בספריו מאות פעמים ובונה דבריו עליהם הרבה פעמים, ולעומתו גם החיד"א מביא הרבה פעמים את הבעש"ט הק' ותלמידיו הרבה פעמים.

נפלאות החיד"א

גדולותו וקדושתו המופלגת התגלה גם בעקבות האותות והמופתים שעשה, שהרבה אנשים נושעו על ידו, ברם הוא לא תלו כלום בזכותו אלא תלה את הכל בזכות אבותיו, לעת זקנתו אירע מעשה נורא, שבא אליו איש אחד בקובלנא על אשתו שנסתרה עם אחד, ואמר החיד"א דלפי דעתו מוכרח הוא לגרשה בעל כרחו, ואמרו לא הבית דין צדק איך יתכן לשפוט בלי עדים והתראה, וערערו אחר הפסק דין, אמנם מתחילה הי' החיד"א מפייס את האשה בדברים רכים שתקבל הגט מבעלה ברצון טוב, אבל היא היתה מדברת נגדו בדברים קשים, אמר לה בקשה ממך אחת אשאל מאתך שתאזין אזנך רק פרשה אחת שבתורה אשר אנכי קורא לפניך אז תנקי, ואמרה הן, ותהי עליו רוח ה', ויקח ספר תור בידו וקרא באזניה פרשת סוטה בטעמים ובנגינות, ויהי כהפנותה ללכת ויקרא בקול רם, ואת כי תשטית וגו', וכאשר דרכה רגלה על המעלה ראשונה לא הספיקה לדרדת משם עד שפניה היו מוריקות ועיניה בולטות וככל הכתוב שם, ולקול צעקתה באו הרבה אנשים וראו בעיניהם את המחזה הנורא, ויקראו איש אל רעהו הוציאו ארורה הזאת מבית רבינו הטהור, ואז ראו וידעו כי הוראתו בקדושה היתה, וכי איש אלוקים קדוש הוא, – כשהי' בפאריז בא אליו איש ואשתו שנחמצה והי' מתפחד עליה שתמיר דתה ל"ע, וכתב לה על נייר פסוק שמע ישראל בקדושה וטהרה, וצוה עליה שתבלע אותה, ודיבר עמה דברי כבושין, ונהפכה לטוב, כי מאז והלאה הטיבה דרכה עד שהיתה צנועה וצדיקת אשה יראת ה' להתהלל, – גם לאחר פטירתו ספרו אודותיו עובדות המעידות על גדלותו, לידי רבי ישעיה בנו, נפל בירושה מגילת אסתר כתובה, מכתב ידו של החכם רבי ישעי' אזולאי זי"ע זקינו של החיד"א, פ"א לאחר תפלת ערבית בליל פורים נגנבה המגילה מידו הדבר הכאיב לו מאד, ובכה והצטער מאד על כך, ויהי בשכבו על משכבו ויחלום חלום, והנה לידו עומד אביו ונותן מגילה לידו, כאשר ניעור משנתו, שמח שמחה גדולה בהבינו שעתיד הוא לקבל בחזרה את המגילה, וכך הוה, למחרת ניגש אליו אחד מידידיו ובידו המגילה, וסיפר כי אמש אחר חצות הלילה בא גוי אחד לביתו ומסר לו את המגילה כדי להחזירה לבעליה כי מעת שגנב עברו עליו יסורים ממרקים וכל הלילה הי' שרוי בצרה, נסתלק ביום י"א אדר תקס"ו כבן פ"ב שנים.

י"ג אדר

הגה"ק רבינו יהודה החסיד זי"ע
בעל מחבר "ספר חסידים"

ואלה תולדות

נולד בווארמיזא לאביו שהי' נצר מגזע אראלים ותרשישים (עיין בשו"ת מהרש"ל סי' כ"ט את יחוס הגדול) ה"ה רבינו שמואל החסיד שהי' קדוש מאד עד שכינוהו חכמי הדור "החסיד הקדוש והנביא", י"א שהוא גם המחבר של "שיר היחוד", בשנת ד' אלפים תתק"י, בדור דעה דורם של בעלי תוספות, עיקר תורתו קיבל מאביו רבינו שמואל שהוא הי' רבו המבוהק, גם קיבל תורה מפי ר"י הזקן מבעלי התוספות, וגם הוא ר"י עצמו הי' נימנה בין בעלי התוס' עיין תוס' כתובות דף יח: ד"ה ובכולי וכו', ועיין עוד בתוס' ב"מ דף ה: ד"ה דחשיד וכו', עיין בשם הגדולים להחיד"א (מערכת י' אות כ"ט) שמבאר באריכות אם ר' יהודה החסיד הוא ר' יהודה מפארי"ש הנז'.

אחיו הקטן יגדל

בספר חסידים הראשונים יסופר שעד כשהי' בן י"ח שנה לא הי' יודע שום דבר, אדרבה אלא הי' עושה מעשה נערות ושבבות, עד שפ"א הגיד אביו ר' שמואל שיעור לפני התלמידים, ובאמצע השיעור זרק ר' יהודה חצים לתוך ביהמ"ד, והתלמידים כעסו מאד, ואמרו לרבם ר' שמואל: אתה ואבותיך ואבות אבותיך, כולכם הייתם גדולים בתורה ואיך תגדל בנך להיות פרא אדם, ולא תשגיח אליו שלא תופסק שלשלת הזהב, אז קרא ר' שמואל לבנו ושאלו יהודה בני האם תרצה ללמוד, כשהשיב בחיוב, אמר לו בא ואנסה אותך אם תצליח בלימודך אם לא, והושיבו אצלו בביהמ"ד, וגם אחיו ר' אברהם הי' יושב אצלו אז, והזכיר ר' שמואל שם אחד, ונתמלא בית המדרש כולו אורה, ר' אברהם אחיו נתן עיניו למטה בקרקע, ואילו ר' יהודה לא קם ולא זע, כשראה ר' שמואל שבנו הקטן לא נזדעזע, הזכיר עוד שם אחד, ולא הי' עוד כח בר' אברהם לראות האורה, והתכסה בבגדו של אביו, ואילו ר' יהודה נתן עיניו בקרקע, אז אמר ר' שמואל: אברהם בני, השעה מוצלח לאחיך יהודה, דע, שאתה תהי' ראש ישיבה כל ימיך, אבל אחיך יהודה יהי' יודע מה למעלה ומה למטה, ואין נעלם ממנו, ויהי' בעל שם מעשי.

איש חסיד הי'

מאותו יום והלאה, התקרב לאביו ולמד ושימש לאביו שאף מסר לו את הכתבי הקודש שהיו בידו ירושה מאבות אבותיו דור אחר דור, ור"י שקד עליהם והזהיר את בני ביתו לנהוג קדושה בהם, עד שנעשה אדם גדול בתורה ובמעשים טובים, והי' נוהג מנהגי פרישות וטהרה, והתנהג בצומות ובסיגופים, וצם אפי' בשבתות, כפי שמובא בשו"ע או"ח (סי' רפח ס"ג) בדינו של אדם המתענה בכל יום, ואכילה בשבת צער הוא לו מפני שינוי ווסת, יש אומרים שראו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם

זה, וכן אמרו שכן הי' עושה ה"ר יהודה החסיד, עכ"ל, גם ביום הכיפורים הי' צם ב' ימים, כעדות של תלמידו המובהק בעל "אור זרוע" (בהלכות יוהכ"פ סי"ס רפ"א) שכותב ... על אותם בני אדם שנוהגים לעשות שני יום הכיפורים, אם לא שראיתי מורי ה"ר יהודה חסיד ומורי ה"ר אבי העזרי שהי' עושים שני יוהכ"פ, הייתי אומר לא טוב עושים שאין לעשות כך מפני הסכנה, עכ"ל, וכך עלה ונתעלה ונתפרסם לאיש קדוש ונורא עד שאמרו עליו חכמי דורו "שאילו הי' בימי האמוראים הי' אמורא, בימי התנאים הי' תנא, ובימי הנביאים הי' נביא", וזכה כמה וכמה פעמים לגילוי אליהו זכל"ט, והפיץ ממעיונותיו חוצה, להרביץ תורה לעדרים והעמיד תלמידים גדולים מופלגים וביניהם רבינו יצחק מינא בעל "אור זרוע", רבינו אלעזר מגרמייזא בעל "הרוקח", רבינו משה מקוצי בעל "סמ"ג", ועוד ועוד זצ"ל.

בסדר הדורות (ד"א תתקמ"ב) מובא עובדא נפלאה מריה"ח וז"ל: וקבלתי מחכמי הדור כי בלכת רבי יהודה החסיד לקבית הכנסת עבר קרון מאחורי בית הכנסת והי' לחצו מאד ונעשה לו נס ויפתח הקיר את פיו ויקבלהו בתוכו וניצול ועדיין נראה רושם ההוא, וממשיך הסדר הדורות לספר אודות הביהכ"נ ההוא שיסד ריה"ח, וז"ל: ויש קבלה אצלם שבבהכ"נ ההוא שם המפורש בכותל ואין רשאים להסיר העכביש שיש שם שמא לרוב זקנתו לא ימחק השם, עכ"ל, ועיין בשו"ת מהר"מ מינץ הלוי (סי' ע"ו) שכותב: על לא טובה השמועה זאת רבתה בכיה כאשר שמענו זאת לחלל בית תפארתנו, קדש הקדשים, שהוסד בקדושה וטהרה ע"י הרב הגדול החסיד ר' יהודה עם שאר צדיקי עולם נ"ע, ובה שם המפורש מונחת עם שאר מעלות הקודש... עכ"ל.

ובא השמש

בשנת תתקע"ז חלה את חליו אשר מת בו, לפני פטירתו באו טובי העיר לבקרו, ויצו לכבד את החדר ולפני מטתו, ושאל את היושבים לפניו אם רואים דבר מה, ויענו ויאמרו כי רואים באבק שלפני מטתו כתוב "חסיד", ויהי לפלא, ביום ט' אדר בשב"ק כבדה עליו מחלתו, וסבבו התלמידים את מטתו, והחלו לדבר עמו בדברי תורה, ושאלו לו שאלות שונות, והוא בכובד חליו התאמץ להשיבם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, באותו שבוע ביום ד' י"ג אדר יצאה נשמתו הטהורה בקדושה ובטהרה, יסופר שבאותו העיר רעגנשבורג הי' המנהג שבכל פעם שהי' מוליכים מת למקום מנוחתו, הי' מוכרחים לעבור לפני שער העיר, ותלו הנכרים פעמון על השער, וכשעברו עם המת הי' מצלצל הפעמון כמנהג העכו"ם, הר"י שסלדה נפשו ממנהג עכו"ם זה, כאשר חלה אמר אם אני בן עולם הבא יפול שער זה אחר מותי, וכך הוה כאשר עברו עם מטתו את השער והשוער מיהר לעשות כהרגלו, נפל השער עם הפעמון ונהרג השוער, ואמרו הגוים עתה ידענו כי קדוש הי' בחייו ובמותו.

– השאיר אחריו חיבורים רבים בכל מקצועות התורה, כפי שנראה מדברי רבותינו הקדמונים המביאים רבות מדברי תורתו, אולם, לדאבוננו נאבדו במרוצת הדורות ולא זכינו לאורם, מלבד ספרו הנודע "ספר חסידים" שהתקבל בכל תפוצות ישראל, ואף כמה פירושים והגהות נתחברו עליו.

אחר מחיבוריו הרבים הי' ספר בשם "ספר הכבוד", אשר גם ספר זה כמו שאר ספריו נאבדו, אלא נשאר כי אם חלק הנודע לנו בשם "צוואת רבי יהודה החסיד", ואבדן זו של ספר "הכבוד" שבו בירר ר"י את טעמיו ונימוקיו על דברי הצוואה, כמו שכתב מרן המהרי"ל שהקשה קשיא עצומה על הצוואה, ויישב אותה, אבל אחרי כן ראה בספר הכבוד שחיבור ריה"ח וכתב שם בעצמו תירוץ על קושיא זו, היא הסיבה שרבים מן גדולי האחרונים שנתקשו בהבנת דבריו במצאם סתירה לאחדות מהנה מדברי חכמי התלמוד, והתחילו לערער על דברי הצוואה בכלל, כמו שנשאל הגאון רבי משה פרובינצלי (בתשובותיו סי' ט), וז"ל יורנו המורה אם ראוי לעשות מעשה נגד חכמינו ז"ל בשביל צוואת ריי"ח ז"ל, כי יש ויש בהם דברים נגד דבריהם ז"ל, והוא משיב: אנכי לשם אלקים אמת ותורתו שבכתב ועל פה אמת, לא ידעתי אכנה, כי הצוואות ההן לא אמרן יהושע מפומיה ואין להאמין בהם, כ"ש לעשות מעשה על פיהן נגד קבלתן ז"ל, והעוברים עליה בשבילן, קורא אני עליהם העוזבים ארוחות יושר וגו' (משלי ב) ...גם לא מן השם שכלן יצאו מפי החסיד, אלא מפי אחרים ויחסום אליו או נמצאו בעזבונותיו והאמינום לו ולא ממנו...עכ"ל, כדברים אלו כתב החת"ס (בתשובותיו יו"ד סי' קלח) ...טוב יותר שלא לחוש לדברים האלו וכיוצא בהם כלל, דברים שלא הוזכרו בש"ס ופוסקים, ולא ר"י החסיד חתום עלייהו...עכ"ל, ויש אשר כתבו שרבי יהודה החסיד לא כתבו רק לזרעו, עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אה"ע סי' עט) ...וכיוצא בזה אנו מוצאים לרבנו יודא החסיד בצוואה שלו, דברים שכמעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא ישא בת אחותו ובגמרא אמרו שהיא מצוה וכו'...וכיו"ב בצוואה, ואם הי' החסיד מצווה צוואה זו לכל ישראל, הרי סותר לדברי התלמוד והי' אסור לנו לקבל דבריו כלל, אבל האמת יורה דרכו, כי החסיד לזרעו אחריו צוה לדורי דורות, כי ראה ברוח הקדוש שזרעו לא יצליח בזווגים כאלה, ובזה אינו סותר דברי התלמוד והוא על הכלל, ודברי החסיד על הפרט ...עכ"ל,

לעומת זאת אבל קיימין עדותן של גדולי תלמידי רבינו יהודה החסיד ה"ה "רבינו יורחם" בתולדות אדם וחוה נתיב כח, ובתשובות מהרי"ל סי' קיא, "הרוקח" סי' שטז, ועוד, ולענין הסתירות כבר הביאנו לעיל מדברי המהרי"ל שתשובות להקשיות הלא מתורץ ב"ספר הכבוד" שנאבד, גם אנו מוצאים בדברי הרבה פוסקים כבעל "תרומת הדשן" שבכל תשובותיו הקפיד מאד על הצוואה, עיין בפסקיו סי' קלא, אספר חסידים סמכינן, וידעתי שהשר (רבו, שר שלום מנוישטאט) נהג מאד אחד אותו ספר, עיין בש"ת דברי חיים (אה"ע סי' ח) וז"ל מכתבו הגיענו, ונה לפלפל בזה (בדברי צוואת ריה"ח) אך למותר כי איך נפלפל בדבר שאין לנו שום ידיעה, והוא מדברים הנסתרים... וכי נשכיל בדבר שאין מבוא לשכלינו להשיג, אולם גם לסכל ח"ו דעת רבינו אדון החסידים ג"כ ח"ו, כי ידוע ריה"ח הי' רבו של הסמ"ג ואור זרוע, אשר כל תורתינו ומנהגינו בארץ אשכנז וצרפת נמשכים אחריהם, ולכן בוודאי יפה שיחתן מתורתן של בנים האחרונים... ובודאי אין בחכמי האחרונים לדחות דברי הקדמונים, אם לא נמצא בדורות הקדמונים חולקים עליו כי אנו כאין נגד חכמתם וחסידותם ויראתם, ועלינו לקבל דבריהם באהבה הגם שהוא נגד התלמוד, אך מחמת שבדבר זה ספק אם לזרעו כוון או לא, נאמר בכה"ג אם הלכה הרופפת בידך צא וראה האיך עולם נוהג...עכ"ל,

פנימי תשל"ד בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור הרה"ג רבי שמעון שאול יחזקאל שוואַרץ שליט"א

דומ"ץ דעברעצין

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בוויליאמסבורג יע"א

יום ג' פרשת שופטים תשפ"ג לפ"ק

הרה"ג דומ"ץ דעברעצין שליט"א הראה לרבינו את הספר שסידר וחר"ל ספר 'שמא דחיי–באר משה' פסקי הלכות מזקינו הגאון הגדול מדעברעצין ז"ל

ואמר: דאם האב איך ארויס געגעבן פון מיין זיידן דער דעברעצינער רב,[1] און כ'האב צוגעלייגט א האלבן חיבור 'תחילת החיים' און 'סוף החיים' אויף איינמאל, ס'איז דא וויניג וואס האבן געשריבן אויף די ענינים.

רבינו: איר זענט אן אייניקל פונעם דעברעצינער רב?

דומ"ץ דעברעצין: איך בין אן אייניקל דורך מיין שוועד (הגה"צ ר' שלמה צבי שטערן שליט"א בנו ומ"מ של אביו הגאון אבד"ק דעברעצין ז"ל), מיינע קינדער זענען אייניקלעך, דער חתם סופר האט געזאגט אז מ'האט שוין קיינדער דעמאלטם קען מען זיך שוין אליין אויך רופן אן אייניקל.

מיין שוועד איז דער דעברעצינער רב רבי שלמה צבי, איך בין זיין עלטסטער אייידעם, כ'בין שוין דרייסיג יאר נאך די חתונה און כ'האב נאך געוואוינט אינעם זיידס הויז די לעצטע פאר יאר פון זיין לעבן. ס'איז אזויפיל כתבים נאך געבליבן פון אים אז מ'קען נאך ארויס געבן אזויפיל ספרים. צוביסלעך גיב איך ב"ה ארויס, איך האלט אין איין ארויס געבן.

רבינו עיין בהספר

דומ"ץ דעברעצין: כ'האב געשריבן דא וועגן די רעספערעציטער"ס, מיין זיידע האט געשריבן מער די בירור הלכה, און איך האב צוגעלייגט נאך פרטים וואס זענען נוגע למעשה.

רבינו: דאס איז דעם זיידס?

דומ"ץ דעברעצין: יא, די 'באר משה' איז דעם זיידנ'ס, און דער 'באר יחזקאל', דאס האב איך צוגעלייגט שפעטער.

הג"ר יואל יצחק שטערן שליט"א דומ"ץ ביהמ"ד דינוב בקרית יואל: דאס איז רבי'ש שאלות...

רבינו: ס'איז זייער שווערע שאלות. ס'איז נעבעך כסדר דא די שאלות.

דומ"ץ דעברעצין: ס'איז דא נייע פארט אופנים וואס איז נאכנישט געווען אמאל.

אויף ענין מעשה (המחלה הארורה ח"י) ל"ע איז דא אסאך נעבעך וואס מ'האלט אין איין פרעגן, פונקט לעצטנס האט מען געפרעגט צי מ'מעג נעמען מעדיקעישאן וואס מאכט אוועק נעמען די צער אבער ס'קען במשך הזמן אים אוועק הרג'ענען זיין לעבן.

רבינו: טאמער קען עס שאטן איז עס הארבער, ווייל ס'קומט אויס אז דאס איז 'שב ואל תעשה', און דאס איז 'קום ועשה'.

דומ"ץ דעברעצין: [הראה בהספר] דאס איז דער צווייטער חלק, דאס איז 'תחילת החיים' דאס איז אנדערע ענינים, כ'האב געפרעגט הרב וואזנער (הגאון הגדול בעל שבט הלוי ז"ל) אויב איך מעג עס דרוקן? האט ער מיר געזאגט, אין סוף פוף א חיבור, האב איך באשלאסן, אז איך גיב ארויס 'סוף החיים' איז דאס מיטן 'תחילת החיים'... בענין ריבוי תולדות.

---

1 הגאון הגדול המפורסם רבי משה שטערן ז"ל אבד"ק דעברעצין במדינת אונגארין יצ"ו, ואח"כ רב בקהל יסודי התורה בברוקלין ב"ם, ע"ד מנהגי זקינו הגה"ק מרן החת"ס ז"ל. מחבר ספרי שו"ת באר משה ועוד, הי' מגדולי הפוסקים שבדור העבר ונלב"ע ביום ב' לחודש מנחם אב שנת תשנ"א לפ"ק.

און דא האב איך אויך דעם צווייטן חלק, די אלע מציאות'ן פון היינטיגע צייטן, 'באר משה' איז פון זיידן, און שפעטער האב איך צוגעלייגט 'באר יחזקאל'. כ'האב צוגעברענגט אלע מציאות'ן.

כ'האב געטראכט פון דעם נידון האב איך מיך דערמאנט א מעשה, מיין זיידע שרייבט אין באר משה (ח"ח סי' רנ"ו), אז ער האט עפעס געפרעגט דעם רבי'ן ז"ל (בעל דברי יואל), ווען ער איז געווען פאר די קריג שנת תש"ד אין דעברעצין אין אונגארין,[2] און שפעטער נאך די קריג האט ער אים געטראפן האט ער אים אפילו נישט דערמאנט די קשיא, און דער רבי האט אים גראד געזאגט כאילו ער האלט יעצט אינמיטן די סוגיא, אה די קשיא וואם דו האסט מיך געפרעגט, כ'האב עם געטראפן אין בית יצחק, אזוי האט ער געזאגט. און אויף די צווייטע קשיא וואם ער האט איהם געפרעגט איז דא א תשובה אין דברי שלום אויף או"ח (מהגאון ר' שלום הריף זצ"ל).[3]

רבינו: אום תשט"ו איז עס געווען.

דער פעטער ז"ל איז געווען אין דעברעצין פאר די קריג, און ער (הגאון הבאר משה ז"ל) איז געווען אן עיידעם אין דעברעצין, און האט געגעסן קאסט דארט אין דעברעצין ביי זיין עלטער שווער, ביים אלטן רב רבי שלמה צבי שטראסספער,[4] און ווען דער פעטער ז"ל איז געווען אין דעברעצין איז ער נאך געווען א יונגערמאן, האט ער געפרעגט דעמאלטס א קשיא פון פעטער ז"ל, און נאכדעם מיט יארן שפעטער, דער דעברעצינער רב האט געוואוינט אין אוריגוויי און איז געקומען עפעס אהער, איז ער אריין געקומען שלום געבן, האט אים דער פעטער ז"ל תיכף געזאגט, כ'בין אייך נאך שולדיג א תירוץ אויף די קשיות...

נאכ'ן מיטמאכן אזא קריג מיט אזויפיל טלטולים האט ער דאס נאך געדענקט אזוי.

דומ"ץ דעברעצין: יא, ס'איז א הפלא'דיגע מעשה.

רבינו: זיין זיידע דער דעברעצינער רב איז געווען דעם כתב סופר'ס אן אייניקל, נישט אזוי?

דומ"ץ דעברעצין: יא, דער דעברעצינער רב'ס פאטער, רבי יעקב לייב האט ער געהייסן, איז געווען אן עיידעם ביים כתב סופר.

חוץ מזה איז ער אליינס געווען אן עיידעם ביים כתב סופר'ס זון רבי יעקב עקיבא סופר.

רבינו: הייסט דאס אז זיין שווער איז שוין געווען צוויי מאל אן אייניקל פונעם כתב סופר.

דומ"ץ דעברעצין: יא, איינמאל דורך זיין טאטן און איין מאל דורך זיין מאמע.

די קשיא איז געווען א אינטערסאנטע קשיא אויף מלאכה שאינה צריכה לגופה, אז דער מהרי"ק (סימן קל"ז) זאגט אז איינער איז מחלל שבת מחמת אונם המוות איז עס א מלאכה שאינה צריכה לגופה,[5] האט ער געפרעגט א קשיא

---

2 ויש לציין גודל חביבותו של הגאון מדעברעצין ז"ל אצל מרן רביה"ק ז"ל אשר מביא הרבה הוראות והסכמות להוראותיו בספרי השו"ת שלו, ועתיק א' מהם בשו"ת (ח"ו עמ' שכ"ה) שא' שאלו האם יש מצוה לעלות לתייר בארה"ק ולקיים בכך מצות ישוב א"י, ובתוה"ד כ' לו:

...אולם זה לי יותר מעשרים שנה באישון לילה כשהייתי יושב לפני כ"ק הגה"ק אדמו"ר מרן מסאטמאר זצוקלה"ה, וקרבנו חוץ מדרך שהייתי אז אצלו ב' וחצי שעות, עד לערך ב' שעות וחצי אחר חצות לילה, וסגר הדלת מבפנים ולא הניח לאיש לבא אליו, עד שסיים מה שרצה לומר לי, והזכרתי לו בין אחד השיחים דברי ק"ז רבינו בעל הח"ס זי"ע אלו (בחי' לסוכה הנ"ל), השיבני שאין להבין לשון הח"ס כפשוטו ודבריו עמוקים עמוק עמוק מי ימצאנו, ואמר לי שיש לו בדבריו פירוש באורך ורוחב כוונה עמוקה וברורה... והטעם הכמוס שאמר לי היה מתוך ידידות וחביבותא... ע"ש.

3 ועיי' בשו"ת באר משה (חלק ח' סי' ת"ן) שמביא סיפור זה, בזה"ל: ...ובשנת תש"ד לפ"ק בהיות אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר שליט"א על שבת ק' זכור האחרון בדעברעצין יצ"ו, והצעתי לפניו קושיא זו, ואחר עיון ניסה לתרץ קושיתי זו בדרכים שונים בהרבה אופנים, אבל בעצמו לא הי' שבע רצון מהתירוצים, ואמר לי שכשיחזור לביתו יעיין בדבר עוה"פ.

אבל בעוה"ר שבועות אחדים אח"כ גייסות רוצחי עמינו חיל היטלער ימ"ש הפיצו כל ארץ הגר ונתגרשנו כולנו, וכאשר בחמלת ה' עלינו אחר מפלת היטלר וחיילותיו ימ"ש כשבנו מארץ הדמים ארץ אשכנז הארורה עד עולם, כשבפעם ראשון פגשתי את כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר שליט"א אמר לי [ואפילו לא הזכיר ולא החזיר על קושיתי] סתם שקושיתי שהקשתי ממנו בדעברעצין לפני הגירוש נמצא בתשו' בית יצחק, [וקושיתי הב' כי אז הקשיתי ב' קושיות ועל שתיהן הבטיח לי להשיב כשישוב לביתו, נמצא בסס' דברי שלו' להגאון ר' שלו' חריף זצוקללה"ה]... עכ"ל.

4 חותנו הי' הגאון ר' מרדכי ניסן שטראסספער ז"ל בן הגאון רבי שלמה צבי שטראסספער ז"ל אבד"ק דעברעצין.

5 עי' במהרי"ק שכתב בהא דיבמות (דף קכ"א:) דא"ל גוי לישראל קטול אספסתא ושדי לחיותא בשבתא (פירש"י קצוץ שחת לבהמתי), ואי לא, קטילנא לך, כדקטילנא לפלוני בר ישראל, דאמרי ליה בשיל לי קדירה בשבת, ולא בשיל לי, וקטילתיה. וז"ל המהרי"ק ע"ז: איסור דרבנן הוא דהוה, דהא כיון שהישראל לא היה צריך לאותו בישול, כי אם להינצל

אז מ׳זעהט אז ביי בא במחתרת ברענגט די גמרא א לימוד פון א פסוק אז שבת מעג מען קוטל זיין, פארוואס דארף איך האבן א פסוק, ס׳איז דאך א מלאכה שאינה צריכה לגופה, ער קומט זיך דאך ראטעווען פון יענעם ער זאל אים נישט הרג׳ענען איז דאך דאס אן אונם מוות. פארוואס דארף איך דעם לימוד פון דמים לו, וואס די גמרא לערנט ארוים בין בחול בין בשבת (סנהדרין עב:)?

רבינו: דאס איז אונז טאקע דער פסוק מגלה, אז ס׳איז א מלאכה שאינה צריכה לגופה.

דומ״ץ דעברעצין: איינער ענטפערט דאס טאקע, אדער אז דאס איז דער פסוק מגלה, אדער אז ס׳איז א ראיה צום רמב״ם...

רבינו: ביים מקושש איז דאך דא דער מהרש״א.[6]

און דער בית יצחק (או״ח סי׳ ל״ד אות י׳) פרעגט אויפן מהרש״א, ווי אזוי איז דער מקושש נהרג געווארן ויפן חטא פון חילול שבת, משה רבינו האט אים דאך געהרג׳עט פאר דעם, און אויב איז עס געווען א מלאכה שאינה צריכה לגופה איז ער איז דאך פטור, נו פארוואס איז ער נהרג געווארן, ס׳איז זייער א שטארקע קשיא.[7]

איך האב געהערט פונעם טאטן ז״ל נאך אלץ יונגל, ווען ער האט געלערנט פון די קריג אין די לאגערן ביי די רשעים, האט ער פארציילט אז מ׳האט געדארפט ארבעטן פאר זיי און ס׳איז דאך געווען שבת, און מ׳האט זיך פארלאזט אז ס׳איז דא א מהרי״ק וואס דער מהרי״ק זאגט אז א גוי צווינגט א איד ער זאל מחלל שבת זיין, איז עם נישט קיין חילול שבת, ווייל ס׳איז א מלאכה שאינה צריכה לגופה, ער דארף נישט די עצם מלאכה, ער טוט עם נאר פאר יענעם׳.

דומ״ץ דינוב: דער חפץ חיים האט דאך א ספר ׳נדחי ישראל׳, ער האט דאס געמאכט פאר די אידן וואס מ׳האט אריינגענומען מיט געוואלד אלס סאלדאטן, און דארטן רעדט ער פון דעם, אז ווען מ׳גייט און מ׳דארף אונטער שרייבן און מ׳דארף שלעפן פעקלעך, זאל מען כאטשיג געדענקען אז ס׳איז דא מהרי״ק.

רבינו: יא, אבער אזוי האב איך געהערט פון מיין טאטן, נאך אלץ יונגל האב איך דאס געהערט. כ׳האב נאך דעמאלטם בכלל נישט פארשטאנען אפילו וואס ער זאגט.

דומ״ץ דינוב: ס׳איז דא וואס זענען פארנומען מיט דעם אויך אז די חברה הצלה אים שבת ווען מ׳דארף אינטערשרייבן אונטער אין שפיטאל, ווילן זיי נוצן דעם צירוף, איך וויל דען אונטער שרייבן? ס׳איז א מלאכה שאינה צריכה לגופה פאר דעם עצם זאך.

א׳ הנוכחים: מ׳איז אויף דעם מתיר?

דומ״ץ דינוב?: מ׳נוצט עם נישט, אבער ס׳איז א ׳צירוף׳ וואס מ׳נוצט אמאל פאר א היתר.

דומ״ץ דעברעצין: מ׳נוצט עם צום צירוף אז ס׳איז גוי׳שע אותיות....

רבינו: כתב שלהם (כתב לע״ז) איז נישט קיין כתיבה דאורייתא,[8] איז עם א צירוף להקל.

דומ״ץ דינוב: אבער וואס ס׳איז אונז נוגע איז, ווייל היינט דארף מען יעדע טרענספארט (הסעת החולה ממקום למקום) תיכף פארצייכענען, מוז מען דאס אפדעיטן אין דעם טעבלעט (לעדכן כל פרטי החולה על כלי המחשב), און אמאל האט מען נאר א חולה שיש בו סכנה ממש געאפדעיט, אבער היינט מוז מען יעדן אפדעיטן, איינע פון די צירופים וואס מ׳נוצט איז אז אונז דארפן מיר עם דען? נאר אויב דו אפדעיט׳ס נישט דעמאלטם קענסטו נישט אפערירן ווייטער, ס׳איז געבויעט אויף דעם מהרי״ק.

רבינו: יא, אין די תשובות ספרים טרעפט מען אז ברענגט מען צו דעם מהרי״ק אלם א סניף להיתר.[9]

*

---

6 דהנה כתבו התוס׳ (בבבא בתרא קיט:) בשם המדרש (תרגום יונתן פ׳ שלח) מקושש לשם שמים נתכוין שהיו אומרים ישראל ביון שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחויבין במצוות, עמד וחילל שבת כדי שייהרג ויראו אחרים, ע״כ. והקשה המהרש״א בחידושי אגדות, האיך חטא באיסור שבת לצורך זה, ויש לומר כיון שלא היה צריך למלאכה זו, אלא כדי שייהרג ויראו אחרים, הוה ליה כמו מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמו חופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה שהוא פטור.

7 עיי״ש שמקשה שאין לומר שהעדים טעו בכוונתו, שלא ידעו העדים שהמקושש עשה על דעת זה, דאם כן האיך ציוה השי״ת להמיתו, הלא הוא יודע מחשבות דבאמת פטור המקושש ממיתה, עיי״ש. ועיין מ״ש בזה מרן רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל בקו׳ חידו״ת שנת תשט״ו.

8 עי׳ ברמ״א שו״ע או״ח סי׳ ש״ו סי׳ י״א, בשם האור זרוע.

9 עיי׳ בשו״ת כנף רננה (יו״ד סי׳ נ״ב), ועיי׳ בתשו׳ מנחת יצחק (ח״א סי׳ ס״ו) בשם המהרש״ם בענין חייל שהוכרח ע״י מפקדו להתגלח בשבת, ע״ש.

דומ"ץ דעברעציון: כ'האב יעצט געשריבן, כ'האב געטראכט צי איך זאל שרייבן פארץ רבינ'ן, אלעמאל בין איך מסופק ווי אזוי שרייבט מען דעם 'אלטע', ווייל מיין מאמע שרייבט אזוי, און יעצט ווען כ'האב געוואלט שרייבן דא אינעם קוויטל איז מיר נאכאמאל אויפגעקומען דער ספק.

רבינו: מ'שרייבט 'אלטא' מיט אן א'.

דומ"ץ דעברעציון: ממש א פלא. אין אונגארין האט מען טאקע אזוי געשריבן, אבער דער אהלי שם זאגט מיט א ע'.

רבינו: יא, ער זאגט ביי 'אלטער' אויך אזוי, אז מ'שרייבט מיט אן ע' (עי"ש שכתב שיש שכותבין בלא ע"ן, אך מסיק שם שלדעתו צריך לכתבו בע"ן).

אגב, ביי אלטער איז אויך דא א שמועס צי א ת' צי א ט', למעשה קומט עם מיט א ט',[10] און ס'איז געווען וואס האבן געשריבן 'אלטיר' מיט א י"ד, ס'וועגדט זיך אין די מקומות. אין מארמאריש האט מען אזוי געשריבן.

דומ"ץ דעברעציון: אבער ביי 'אלטא' האט מען אין אזוי געשריבן אין אונגארין, מיט אן א'?

רבינו: יא. אלע לע"ז נעמען (שאינם מלשון הקודש) קומט מיט אן א' צום סוף.[11]

דומ"ץ דעברעציון: כ'האב געמיינט אז אין אונגאריש אויבערלענדיש האט מען געשריבן אנדערש.

און ביי א קוויטל אויב די מאמע האט זיך אזוי געשריבן, וויזוי שרייבט מען?

רבינו: זי האט אויך געשריבן גרייזיג...

דומ"ץ דעברעציון: כ'געדענק ווען כ'האב געוואלט געבן א נאמען פאר מיין טאכטער נאך א עלטער באבע יוטל, בין איך געגאנגען אויף איהר קבר אין ארץ ישראל פאר כ'האב א נאמען געגעבן, האב איך געזעהן אז זי האט געהייסן 'יטה'.

רבינו: איז קודם איז עם יוטא נישט יוטל, און דאם איז אויך א טעות, דאם קומט אויך 'יוטא' מיט אן א' צום סוף.

דומ"ץ דעברעציון: מיט א ה' זיכער נישט. כ'האב געמיינט אז זי איז אן ארץ ישראל'דיגע און דארט האט מען אזוי געשריבן.

רבינו: אין ארץ ישראל האבן זיי בכלל ארוים געווארפן אלע כללים, די וואס רעדן זייער שפראך [לשון הכופרים] העברעאיש, די האבן ארוים געווארפן די אלע כללים וואס איז מקובל, און זיי שרייבן היינט אלע נעמען, 'זעליג' שרייבט מען אהן א ע', און 'בעריש' שרייבט מען אויך אהן א ע', און אלעם מיט א ה' צום סוף, 'גאלדא' שרייבן זיי מיט א וא"ו און מיט א ה' צום סוף ג'ו'ל'ד'ה', און ס'ווערט עם א הלכה פראבלעם.

אין די פוסקים ווערט דערמאנט ג'א'ל'ד'א', ווייל א אל"ף איז א קמץ (ע' בבית שמואל שמות נשים אות ג'), און אין ארץ ישראל האבן אסאך משנה געווען און געמאכט דארטן א וא"ו, און צום סוף א ה"א, און ס'איז א גרויסער חילוק, א לשון קודש'דיגן נאמען איז א ה"א צום סוף, און א ל"ז איז אל"ף,[12] און מ'טאר עם נישט משנה זיין, און אז מ'שרייבט פארקערט איז א גרויסע שאלה.

בכלל האבן זיי מאדערניזירט די נעמען פון אידיש אויף די ציוניסטישע שפראך, פון 'שיינדל' איז געווארן 'יפה', און פון 'גאלדא' איז געווארן 'זהבה'.[13]

דומ"ץ דעברעציון: דאם ערשטע מאל ווען כ'בין געקומען קיין ארץ ישראל האב איך געפרעגט, כ'בין עפעם א

---

10 דבדרך כלל שם 'אלטער' נותנין כשם לאריכות ימים, ולכן כותבין אותו עם ט"ת, אבל יש שנקראים 'אלתר' ע"ש ר"ת היוצא מן הכתוב ל'א ת'אונה א'ליך ר'עה, הם נקראים 'אלתר' עם ת"ו.

11 כלל ידוע בהפוסקים שבכוף שמות כאלו כותבים עם א', כי רק שם שמקורו מלשון קודש כגון שרה רבקה לאה וכדו' מסתיימת באות ה', משא"כ שמות שהם בלשון הגמרא או בלשון אידיש צריך להסתיים באות א' כגון פיגא בילא הינדא וכדו'.

12 כנ"ל הערה 10.

13 בס' זכר צדיק לברכה מביא שאחד מאנשי שלומינו נכנס פעם א' אל הקודש פנימה עם קוויטל, ובהקוויטל כתב "ישראל בן שושנה". ושאל אותו רבינו ז"ל האם אמך באה מבית ספרדים, וענה ואמר שאמו נולדה בעסטרייך והוא דורות מבית אשכנזים. וענה לו רבינו בתמיה: אם כן הרי שמה הוא "רוזא" ולא "שושנה" ולמה אתה כותב שם "שושנה", ורבינו ציוה אותו שיכתוב עוה"פ הקוויטל בשם "רוזא".

סיפור דומה לזה סיפר הרב החסיד המפו' רבי חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל את אשר אירע בשנת תשי"ט בעת אשר הגיע רבינו הק' לארה"ק, ואחד מתלמידי הישיבה אשר הגיע יחד עם רבינו לארץ ישראל נתארס כאן באר"י ורבינו נתכבד לקרוא התנאים. רבינו התחיל לקרוא התנאים ובשהגיע לשם הכלה ראה שנכתב בשם "זהבה" במקום "גאלדא", ונעמד אז רבינו במלוא קומתו וענה ואמר: "זי הייסט גאלדא און נישט זהבה" כי אני בעצמי זוכר היטב את השם של זקינה אשר אחריה נקרא נכדתה הכלה באשר היתה מגיע אלי עם קוויטלעך, וקראו אותה "גאלדא" ולא "זהבה". ורבינו שאל אז בתמיה את כותב התנאים היתכן שהוא כותב את השם בלשונם הטמא, וציוה אז לחזור ולכתוב עוה"פ את כל התנאים ויכתבו שמה "גאלדא".

'שורץ'... זיי שרייבן אזוי די משפחה נאמען שוואַרץ, מיט אייַן ו' און אהן א א'.

א' הנוכחים: די אידישע נעמען האבן זיי אינגאנצן געטוישט.

רבינו: דער זעלבער כלל וואם דער דברי חיים שרייבט אז מ'שרייבט מיט אן א', האבן זיי געמאכט אלעם מיט אן ה', בילה, גולדה, אלטה אויך. און זייער אסאך שרייבן זיך אזוי דאַרט, אפילו די וואם רעדן נישט העברעאיש.

דומ"ץ דעברעציין: נשתקע השם זאגט מען נישט אויף דעם?

רבינו: ס'איז נישט נשתקע, ס'איז פשוט געשריבן מיט א טעות.

הר"ר ברוך שטערן שליט"א: און די שמות כינוי ווי 'אשר אנטשיל', און 'גימפל', פון וואו שטאמט דאס?

א' הנוכחים: היינט איז דאך שוין אנטשיל אדער אנשיל נישט קיין כינוי, ס'איז שוין היינט א חלק פונעם נאמען, ביי יחזקאל שרגא איז אויך שוין אזוי אז 'שרגא' איז געווארן א חלק פונעם נאמען, ווייל מ'גיעט עם שוין אזוי ביים ברית.

רבינו: יא, דאס איז אלטע זאכן.

עמיצער האט געפרעגט דעם פעטער ז"ל וואם האט אשר מיט אנטשיל, אז אנטשיל איז געווארן א כינוי פאר אשר, האט ער געזאגט אז 'אנטשיל' איז אויף אלע דייטש טייטש 'פעטר', און ס'שטייט (בראשית מט, כ) מאשר שמנה לחמו, האט מען גערופן אנטשיל, כ'בין נישט געווען דאַרט, נאר אזוי זאגט מען נאך, יעדער כינוי האט עפעס א שייכות מיטן נאמען.

דומ"ץ דינוב: מ'זאגט די זעלבע אויף 'אשר זעליג' אז ס'מיינט לויבן אדער פרייליך, ווייל ס'שטייט דארט אז לאה האט געזאגט (בראשית ל, יג) 'באשרני כי אשרוני בנות'.

דומ"ץ דעברעציין: און זלמן אלץ כינוי צי יקותיאל?

כ'האב א קינד וואם הייסט 'יקותיאל' און אויפן קבר פונעם זיידן שטייט 'יקותיאל זלמן' מיין טאטע'ס טאטע האט אזוי געהייסן.

רבינו: דער ייטב לב האט דאך געהייסן 'יקותיאל יהודה', און מ'האט אים גערופן 'זלמן לייב'. רבי אלעזר ניסן האט אים אזוי גערופן נאך צוויי זיידעס, אייַן זיידע האט געהייסן 'יקותיאל זלמן' און דער אנדערער זיידע האט געהייסן 'יהודה לייב', און מ'האט צוזאם געשטעלט צוויי נעמען.[14]

דומ"ץ דעברעציין: אבער היינט אז מ'גיעט שוין ביים ברית, ביי אלע מיין זיידס קינדער האט מען גערופן ביים ברית 'יקותיאל זלמן', איז שוין זלמן נישט קיין כינוי.

רבינו: דער טיב גיטין (להגאון ר' אפרים זלמן מרגליות ז"ל) ברענגט אראפ, ער איז דאך דער רבי פון כלל ישראל אין עניני שמות, שרייבט ער (שם בליקוטי שמות סק"ד) אזוי אז ער האט געזעהן א גט מבית דינו פונעם מהר"מ סופר, מיינט ער צו זאגן דער חתם סופר – ס'איז געשריבן געוואַרן בחייו פונעם חתם סופר ער שרייבט נאך אויף אים נרו יאיר, ער שרייבט זיין נאמען מיט א ברכת החיים דערצו – און אין גט שטייט 'אליעזר ליפא', און ס'שטייט נישט 'אליעזר המכונה ליפא', איז ער, דער טיב גיטין, מפלפל פארוואס האט דער פרעשבורג'ער רב געשריבן 'אליעזר ליפא', צי די סיבה, צי יענע סיבה, קומט ער צו אז מן הסתם האט מען דעם מענטש א נאמען געגעבן ביים ברית 'אליעזר ליפא' און אזוי האט ער עולה געווען לתורה, ממילא ווערט עם א שם העצם, איז טאמער ס'איז א שם עריסה און ער איז אזוי עולה לתורה, ווערט עם א שם העצם און נישט קיין כינוי.

א' הנוכחים: היינט אין די וועלט גיעט מען שוין מיט די כינוי?

רבינו: ס'איז דא א תשובה פונעם שינאווער רב, אין דברי יחזקאל איז דא א תשובה (סימן מ"ח), דארט איז די תשובה געשריבן אויף א עדות, איינער וואם הייסט שמחה זימל, 'זימל' איז דאך אויך א כינוי, און ער האט זיך אונטער געשריבן 'שמחה' אליינס, און נישט 'זימל', און מ'פרעגט אהן דעם שינאווער רב צי ס'איז גוט, זאגט ער וואם הייסט אז ס'איז גוט? אזוי האט ער געדארפט צו טוהן לכתחילה,

---

14 ידוע שזמנים קשים עברו על הגה"ק רבי אלעזר ניסן ז"ל אבד"ק דראהביטש אחר התונתו ולא הי' לו זרע של קיימא, והי' לו צער גידול בנים שכל ילדיו שנולדו לו בשנים הראשונות כולם נעדרו עליו בילדותם בעודם קטנים ר"ל, וכמובן שהזכירו עצמם בתמידית אצל אביו הק' מהן הישמח משה להיוושע בדבר ישועה ורחמים, ופע"א קבלו מכתב ממרן הישמח משה ובה כתוב לאמר, שהיות אשר הרבנית היא נכדת הגה"ק ר' יקותיאל זלמן הלוי לאנדא ז"ל, שהי' הרב הראשון של דראהביטש (אביו של זקינה רבי נחום ז"ל) ומנוחתו כבוד שם, לכן תלך הרבנית על קברו של זקינה לעורר רחמים שמים להיוושע בזרע של קיימא ותקבל עליה שם על ציון הקודש שכאשר תלד בן זכר יקרא שמו בישראל על שם זקינה הנ"ל, פקודתו שמרה רוחם ובשנת תקס"ח כאשר נולד להם בן ה"ה מרן הייט"ל ויקרא שמו בישראל יקותיאל יהודה (זלמן לייב), יקותיאל אחרי זקינה ר' יקותיאל זלמן ז"ל, ויהודה אחר זקינה רבי לייב חסיד מלבוב ז"ל. וקראו אותו בב' הכינויים של שמותיו ר' זלמן לייב, ולס"ת קראו על שם העצם בב' השמות.

מ׳דארף נישט מער, דעם שם הכינוי דארף מען נישט שרייבן.[15]

און ס׳איז געווען א גרויסע קפידא אויף דעם, דער זיידע ז״ל דער קדושת יו״ט האט דאך געהייסן ׳חנני׳ יו״ט ליפא׳, און ער האט עולה געווען לתורה האט מען אויסגערופן נאר ׳חנני׳ יו״ט׳, דעם פעטער ז״ל האט מען אויך אויפגערופן עולה צו זיין אלע יארן נאר ׳בן מורה מורינו ר׳ חנני׳ יו״ט׳. און אפאך מאל איז געווען אז דער וואס האט אים אויפגערופן האט געזאגט ׳חנני׳ יו״ט ליפא׳ האט ער געזאגט ׳דער טאטע האט געהייסן חנני׳ יו״ט׳.

ס׳איז געווען א קפידא נישט אויפצורופן מיטן כינוי.

הרר״ב: אבער טאמער האט מען געגעבן ביי די קריאת השם דעם כינוי אויך, דעמאלטם איז שוין א צווייטע מעשה.

רבינו: יא, דעמאלטם ווערט עס א שם העצם. מ׳קען דאך געבן וואס א נאמען מ׳וויל, מ׳קען מאכן א פרישן נאמען אויך. ביים געבן דעם נאמען, דאס וואס מ׳זאגט ביי ׳ויקרא שמו בישראל׳ דאס ווערט דער נאמען.

דומ״ץ דינוב: דער מנוחת אשר אין אלע תשובות שרייבט ער זיך אונטער ׳אשר אנשיל׳.

רבינו: דער זיידע ז״ל דער קדושת יו״ט האט זיך אויך למעשה אונטער געשריבן ׳חנני׳ יו״ט ליפא׳, אבער צו די תורה האט מען אים אויפגערופן נאר ׳חנני׳ יו״ט׳.

דער ייטב לב אין זיין הסכמה אויפן מנוחת אשר שרייבט אויך אשר אנשיל, און רבי יוסף שאול (הגה״ק השואל ומשיב ז״ל) שרייבט דארט אויך אזוי ביי זיין הסכמה.

*

א׳ הנוכחים: אלץ וואס האט דער דעברעצינער רב ארויס געגעבן דעם ספר גבורת ארי פונעם שאגת ארי׳ה?

דומ״ץ דעברעצין: ווייל פאר וועז ער ארויס געגאנגען, דעמאלטם ביי די קריג, האט ער געהאלטן אינמיטן לערנען און ס׳איז געלעגן די מסכתא אויפן טיש, מסכת תענית, האט ער זיך מקבל געווען אז טאמער ער קומט אהיים גייט ער עם איבער דרוקן מיט זיינע הגהות. ווייל ער האט געהאלטן דאס אינמיטן לערנען פאר מ׳האט אים אוועק געפירט, האט ער געוואלט מיטנעמען די זכותים.

ער האט געזאגט אז ער איז געווען אין בערגן בעלזן אויף די שוועדע זייט, ער איז כמעט אויסגעגאנגען איין טאג, האט ער געטראכט ער געזעגנט זיך פון די משפחה, זיינע קינדער האבן נאך געלעבט, האט ער זיך געזעגנט פון דערווייטנס, נאכדעם האט ער געטראכט כ׳האב דאך צוגעזאגט אז איך גיי איבערדרוקן דעם גבורת ארי, ער האט געפילט וועז ער האט איבער געזאגט זיין צוזאג, האט ער באקומען פרישע כוחות, און וועז ער איז צוריק געקומען פון די קריג האט ער געזעהן אז ס׳איז שוין געווען צוזאמגעבינדן די ספרים, די דייטשן האבן דאס צוזאם געבינדן אוועק צו שיקן נאך די מלחמה, זיי האבן געוואלט מאכן פאפיר פון דעם, און דעם ערשטן ספר וואס ער האט נאך געטראפן איז געווען ׳גבורת ארי׳, האט ער געזעהן א סימן מן השמים.

רבינו: ער שרייבט דאס באריכות אין די הקדמה, אז ער האט זיך מקבל געווען דאס צו דריקן.[16]

---

15 וז״ל הרה״ק משינאווא בדברי יחזקאל (שו״ת סי׳ מ״ה) בדבר מכתבו שדואג אם לא יצא מכשול מתחי״ בדבר העד שחתם ׳שמחה׳ והוא לא ידע בשום פעם שמחה לבד, כי בהעליה לס״ת נקרא ׳שמחה זימל׳, ובפי כל נקרא ׳זימל׳ - ואחרי שהאריך כתב בתוה״ד - ע״כ גם בנידון דידן דבאמת הוא טעות מה שנקרא לס״ת בשם זימל כי לא נכון לקרות לספר בשם הכינוי, עיי״ש.

16 במאמר ההקדמה לספר ׳גבורת ארי׳ על מסכת תענית שהו״ל, כותב הגאון מדעברעצין ז״ל מסיפור זה באריכות, ונעתיק לשונו שם באמצע דבריו: ״מעולם היו כל ספרי רבינו השאג״א זכי״ע חביבים עלי עד לאחת, וקבעתי לי שיעור במס׳ ר״ה חגיגה ומגילה בעיון כדי לעבור על דבריו, וכשנכנסו הגרמנים הארורים ימ״ש לארץ הגר בשנת תש״ד בין פורים לפסח אז ישבתי על כסא הוראה בעואב״י דעברעצין יצ״ו, זמן קצר אח״כ כבר נשמע הבשורה המבהילה שהנאצים הבזוים הארורים ימ״ש בשילוב יד עם מחנה של שונאי ישראל המדינה (היינו מדינת הגר) הנקראים בשמם המיוחד להם ״פפייעלקרייצלער״ הבזוים הארורים ימ״ש החליטו לקבץ וללחץ כל אחינו בנ״י מהישובים הקטנים סביב למקום אחד, פחד ורתת אחז את כל מי שהיה מוח בקדקדו, כי כוונתם היה מובנה מעצמו שברצונם שכולם יהיו יחד במצודה כדגים לעת המזומן להם שלא יצטרכו אז להביאם בבד בד למקום הפרעניות. סמוך לחג השבועות כבר עמדו כותלי הגעטטא בעירינו דעברעצין יע״א, מראיתן הי׳ מבהיל, על שטח קטן וצר כבושים בתוכו כל מי שבשם ישראל יכונה מעירינו למעלה מעשרת אלפים נפשות, עם אלפים מאחינו שבאו מהכפרים סביב כצאן לטבח יובל. ואז מצאתי אצל אחד מהרבנים בין ספריו הרבים שהביא מביתו אתו עמו את הספר הנפלא ״גבורת ארי״ על מס׳ תענית שלא ראיתי עוד מימיי. בקשתי ממנו שישאל אותו לי כי מאוד נכספה וכלתה נפשי לראות דבריו על מס׳ תענית שאינו נראה למס׳ עם שיטות עמוקות, מה עלה במצודת רבינו בדברי רבותינו במסכת שקרוב להיות נקרא כמסכת של אגדה, ועמדתי משתומם לראות לשדד עמקים לעלות הרים ולבקוע סלעים עד תהום, ומאחר שאלו הימים לרוב היו ימי תענית אניה ותעניה קבעתי עיקר לימודי במס׳ זה עם ״גבורת ארי״.

דומ"ץ דעברעציז: יא, ער האט געדרוקט דארט א מעשה, ער האט עם דערציילט פארן רבי'ן ז"ל, אז דער שאגת ארי' איז דאך געווען א זקן ווען ער איז געווארן רב אין מיין, ער איז שוין געווען אלט זיבעציג יאר, און ס'איז געווען איינער פון די גדולי ישראל – כ'געדענק נישט ווער ס'איז געווען רבי עקיבא איגר צי ווער – האט אפגעשריבן א בריוו צו קהילת מיין, אז איך האב א חשובן רב צו שיקן פאר ענק וואם מ'זאל אים אויפנעמען, האבן זיי געזאגט, ער איז דאך צו אלט, האט ער געזאגט, ער וועט נאך לעבן.

וביום הזעם שתפסו כל פחודי צבא הגעטטא וגם אותי עם ב"ב שיחי' בתוכם, אז עמדתי במס' תענית ובדברי רבינו הגבו"א בדף ח"י, חי חי יזכור, וכשפניתי עורף לחדר הוראתי נשארו ב' הספרים מסכת תענית והגבו"א על שלחני. - ומה שעבר עלי עם ב"ב שיחי' עם כל אחב"י לזה יעדתי ספר בפנ"ע וקנה מקומו בהקדמה לספרי על התורה. - ובעת שכבי על המטה במדרגה הג' של המטות, זו למעלה מזו במחנה ההשמדה בערגן בעלזען, וכמעט רוח אין בי כי נחלשתי מרוב עגויים הקשים ומחוסר כל, ח"ו כמיאש מן העתיד עברו לפני כל מה שאירע עמי ונתגלגל על ראשי, כאיש הלוקח פריסת שלו' מן העולם העובר הזה, וכבר שטו רעיוניי אל הפגישה עם הוריי ומוריי אבותיי הק', דאז כבר ידעו הכל שאלו שבאו לאוישוויץ היו לשרפת אש, ורובם ככולם עלו השמימה, חוץ מאלו שהיו ראוים לעבודה קשה שהיתה ג"כ לרוב מיתה אריכתא וקשה, עמדתי על המראה של יציאתי מביתי איך נשקתי הב' ספרים שנשארו מונחים על שלחני, מס' תענית וגבו"א, איך אחזתי ביד בני הקטן הילד כשנה ומחצה מרדכי ניסן שיחי' ודמעתי המלוח ומר שירדו על לחיי בעת נשקי מזוזת דלתי בפעם האחרון עם מחשבות זרות על העתיד ברעיוני, והכל בעינים סגורות, כי גם להביט באור היום הי' קשה עלי, חפשתי אחר ענין או דבר טוב שאוכל לתלות נפשי וחיי, והחלטתי עם יהי' ה' עמדי ויוציאנו מאפילה לאורה ואזכה עוד לישב על התורה ועבודה אז אעבור על מס' תענית עם דברי הגבוא"ר ואדפיס אותו עם ביאור ממני מה שאזכה משלחן גבוה.

ביום ל' ניסן א' דר"ח שנת תש"ה לפ"ק ביום עש"ק יצאתי לחירות ע"י אנשי חיל של ארצות הברית הברוכים, ששחררו אותי עם קרוב לב' אלפים בני אסירים מסוגרים במרכבת בהמות, שהגערמאנים הארורים ימ"ש הנהיגו להביא אותנו אל מקום אחר מוכן להכריתינו ולאבדינו עד חרמה. בר"ח אב תש"ה לפ"ק באתי חזרה לדעברעצין יע"א. ולגודל תמהתי בתחילה הראשונה של הספרים שהיתה מכבר מוכנה ומזומנה ע"י הנאצים והבריהם ממדינת הגר הארורים, לטוחנם ברחיים ולעשות מהם נייר, מצאתי מס' תענית והגבו"א שהנחתי בביתי על השלחן וגם שאר ספרים מספריי היו מונחים בה. כאשר אחר ד' שנים של מנוחה הוכרחתי לקבל על שכמי עול הגלות עוד הפעם ולצאת ממקום משכן כבודי עואב"י קהלה נאה ומפוארה קהי' דעברעצין יצ"ו נשכח מלבי כל הנ"ל. וכשלמדתי פה מס' תענית וראיתי דברי המאירי כברק האירו נגד עיני דבריו הק', נזכרתי מקבלתי בעת צרה ובשעת זעם, והחלטתי להוציא מכח אל הפועל גם למרות מצבי הקשה, לעבור פרשתא דא להוסיף ולבאר דברי רבינו הגבו"א זכי"ע עד שידי יד כהה מגעת ולהדפיסן למען הרבות גבול הקדושה וכו'. עי"ש כל ההקדמה באריכות.

רבינו: דאם איז געווען רבי נתן אדלער וואם האט געשריבן דעם בריוו, ווייל ער האט באקומען דעם קאנסוס קיין מיין און ער האט נישט געוואלט אהין גיין אהנעמען דאם רבנות, ער האט נישט געוואלט אוועק גיין פון פראנקפורט, און ער איז זייער נתפעל געווען פונעם שאגת ארי' האט ער אים מציע געווען דארט אהין.

אבער דאם אז ער וועט מאירך ימין זיין און אויסלעבן האט דער שאגת ארי' אליינם געזאגט.

ער האט געזעהן אז מ'איז נישט צופרידן אז ער קומט ווייל ער איז שוין אלט, האט ער זיי געפרעגט, וויפיל יאר איז געווען דער פריער'דיגער רב דא? אזוי האט ער געפרעגט פון די שטאט'ס לייט, האבן זיי געזאגט צוואנציג יאר, האט ער געזאגט איך וועל אי"ה אויך דאם אויסלעבן... און ער איז אוועק טאקע איבער צוואנציג יאר שפעטער, ער איז שוין געווען כמעט הונדערט יאר ווען ער איז אוועק.[17]

א' הנוכחים: ס'איז דא עפעם אזא זאך מ'זאל נישט אויפנעמען א רב העכער דריי יאר?

רבינו: אמאל איז אזוי געווען. נישט דריי יאר, די רבנים זענען נישט געווען מער ווי כמעט זעקס יאר. ס'זאל נישט ווערן א שאלה פון ווערן א עבד עברי.

17 כן מסופר על הגאון בעל שאגת אריה ז"ל שנתקבל לעת זקנתו והוא כבן שבעים שנה לרב בעיר מיין, והגיע לשם בשבוע של פרשת ויגש ובבואו אל העיר הגיע אליו שמועה שיש בין בעלי הבתים שאין דעתם נוחה ממנו והם מרגנים על מינוי זה של רב בא בימים, ביום השבת בעמדו לדרוש בבית הכנסת את דרשתו הראשונה, פתח השאגת ארי' ואמר: בפרשתן אנו מוצאים שבשעה שבא יעקב אבינו למצרים שאלו פרעה כמה ימי שני חייך, והשיב לו יעקב ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה, מעט ורעים היו ימי שני חיי, ולכאורה הלא בעצם הדבר מוקשה ראשית מה לו לפרעה לדעת בן כמה הוא, שנית מפני מה השיב לו יעקב על שאלה שלא נשאל כלל, ומה ראה להוסיף ולומר "מעט ורעים היו ימי שני חיי", אלא משראה פרעה שעם בואו של יעקב למצרים נתברכה הארץ, הגילוס עלה והרעב פסק, היה חושש שמא אין אושר זה שמור לאורך ימים דהלא יעקב זקן ובא בימים, לפיכך שאל למספר שנות חייו, אך יעקב ירד לסוף כוונתה של השאלה, ולפיכך השיב ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים, אני נראה זקן מכפי שאני באמת, בסך הכל אני בן מאה ושלושים שנה ומעט הוא, ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי, שהאריכו ימים ממני, ומראה פני זקנים כל כך מפני שרעים היו ימי שני חיי, וקפצה עלי הזקנה בלא עת, כן הדבר עמדי – סיים השאגת ארי' – אין אני זקן כפי שאני נראה בעיניכם, הזקנה קפצה עלי מחמת החיים הקשים מאוד שידעתי, שסבלתי דחקות ורדיפות ומחלוקת אין קץ, אבל אני מבטיח לכם שעוד אוסיף לישב על כס הרבנות למעלה מעשרים שנה, וכך היה.

אין די אלטע צייטן איז אזוי געווען, די רבנים זענען געווען אויפגענומען בכתב נאר אויף אפאר יאר.

דומ"ץ דעברעצין: אין חתם סופר איז ער זייער פארנומען מיט דעם, ס'איז דא א תשובה דארט דערוועגן.

רבינו: יא, דער חתם סופר אין חושן משפט (סי' כב) האט ער דארט א לאנגע תשובה ווי ער שרייבט אז אזוי איז דער מנהג צו שרייבן אינעם קאנסום נאר אויף דריי יאר, וועגן דעם איסור.[18]

ס'איז אינטערעסאנט זיין לשון דארט, ער שרייבט דארט אז הגם ער איז אוועק געפארן אזוי אביסל פאר זיך אויף מנוחת הנפש און ער האט נישט זיינע ספרים, איז עם אבער זייער וויכטיג און וועט נישט ווארטן ביז ער קומט אהיים.[19]

א' הנוכחים: איז אויב שרייבט ער דריי יאר, און וואס איז דער חשבון פון זעקס יאר וואס דער רבי האט פריער דערמאנט?

רבינו: דער חתם סופר אליינם שרייבט אין א אנדערע תשובה, דאס איז אין אורח חיים (סי' רז), דארט שרייבט ער דעם טעם פון דעם,[20] שרייבט ער אז דריי יאר דאס לערנט מען ארויס פון א פסוק אין נ"ך (עי' למטה בהערה), וואס בפשטות מיינט דאס אז שני שביר איז דריי יאר, און אין די תורה ביי א עבד עברי שטייט אויך אזוי (דברים טו, יח) 'כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים', בפשטות מיינט דאס אז שש שנים פון א עבד עברי איז דאפעלט פון שני שביר וואס איז דריי יאר, אבער דער חתם סופר זאגט דארט קלאר אז לויט די מפרשי התורה אויף די ביידע פסוקים איז לכאורה

---

18 וזל"ק שם בתשובה הנ"ל: ....מ"ש שמתחלה לא קבלו הקהל את הרב רק על משך ג' שנים, איברא כן הוא ונוהגי' ברוב תפוצות ישראל ואלקים ניצב בעדת א'ל ומנהג אבותיהם בידיהם, וטעמם וגימוקם עמם עפ"י מ"ש בש"ע חו"מ סי' של"ג (סעי' ג' בהג"ה), ובש"ך שם (סקי"ז) ע"ש, ואע"ג דהתם דוקא בשהוא סמוך על שולחן בעה"ב, ה"נ כל הקהלה משותפי' זע"ז והשותפי' שכרו להם פועל רב מרבין תורה ומספיקי' לו דירה ומזונות ולכל הנלוים עליו, וכמ"ש רמב"ם פ"ד מה' שקלים (הלכה ז) הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם עכ"ל, ונושאי כליו לא הראו מקום לדין זה לע"ד ממקומו הוא מוכרע, דאי ס"ד לו ולא לשארי ב"ב המרובי' א"כ תקשי בש"ס כתובות (קו.) דאמרו לא הספיקו אעפ"י שלא רצו וכו', וקשה איך אירע שלא הספיק להם שכר הראשון אי תימא דאיקר פרי א"כ מ"ט לא רצו הרי בתחלה נתמנו על מנת לקבל פרס צרכי גופם מתרומת הלשכה, וכיון דאייקר פרי למה לא יקבלו הוספה לפי הזמן, אע"כ לא אייקר פרי רק בני ביתם נתרבו ועבדיהם ומשמשיהם ולא רצו לקבל אותו התוספת, ומ"מ כופי' אותם לקבל וכיון שכן הוא אין לך לסמוך ע"ש בעה"ב יותר מזה, דאפי' נימא ע"ע הבעה"ב חייב במזונות אשתו ובניו ועיין רמב"ן פ' משפטים, מ"מ ה"נ הא מחייבי' במזונות כל ב"ב וניזן בעירם ובדירה שלהם, וה"ל כע"ע ממש משו"ה אסור להשכיר ביותר מג' שנים:

איברא הש"ך סיים שם דבס' באר שבע כ' דהתוס' ב"מ (י.) חולקי' וע"ש, ודברי תוס' הללו צ"ע לכאורה, דבתשובה מיימוני' השייך לס' קנין סי' ל"א מייתי הך דפועל יכול לחזור באמצע היום אתי' לן מק"ו מע"ע דיוצא בגרעון כסף ק"ו לפועל שיוצא באמצע זמנו ע"ש, ופי' תשוב' מיימ' זו היינו דש"ס אמר פועל יכול לחזור משום דכתיב כי לי בני ישראל עבדים, ושקשה מנ"ל דאי לא יכול לחזור מיקרי עבד, וע"ז כ' דע"ע יוצא בגרעון כסף ואם הפועל לא יהי' יכול לחזור בו יהיה כעבד כנעני כצ"ל, והרי קמן דע"ע אעפ"י שיוצא בגרעון כסף מ"מ עבד מיקרי ואסור למסור עצמו וא"כ במה יפה כח הפועל שיכול לחזור באמצע היום שלא יהי' נחשב עבד ודברי תוס' תמוהים לכאורה, ונלע"ד לחלק דעכ"פ ע"ע א"א לצאת בשום אופן בלי גרעון כסף דקי"ל הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול, נמצא מחוסר ממון בפדיונו וה"ל גופו קנוי, משא"כ פועל שאפי' אירע שכבר קיבל שכירתו מקודם ואפילו לא ירצה למחול לו מ"מ יצא ויקוף עליו במלוה כמ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג סעי' ג' הנ"ל, א"כ אין גופו קנוי, זהו כוונת התוספו', והחילוק הזה בין מחוסר ממון לאין מחוסר ממון מבואר בר"ן פסחים, ומבואר מג"א סימן תמ"א סק"ג ע"ש, מ"מ נהיג עלמא כסתימת רמ"א ואין מקבלים רב ביתר על ג' שנים. עי"ש כל התשובה באריכות.

19 ונעתיק את לשונו הזהב שם (שו"ת חת"ס חו"מ סי' כב) וזל"ק: ..אנכי פה בקרית חוצות לנוח קצת מטרדת הציבור והתלמידי' ה' עליהם יחיו הגיעוני דברי ריבות בשעריו והתנצלותיו ואמרתי לא יאוחר דבר עד שובי לביתי כ"א פה אשיב דבר דבור על אופניו בעז"ה גם כי אין ספריי אתי יהא רעוא דלתאכיל האי תור"ה לשלמא נדה ל"ג ע"ב. והנה מכותלי כתבו ניכר כי לא קרא כל דברי אגרותיי שביד הרב מו"ה אברהם נ"י כי הרע קיבל ממנו והטוב לא קיבל ע"כ העתקתיו ושלחתיו לידו חתום בשמי ולא יקראהו בטעם העליון בשצף קצף כ"א בטעם התחתון כדברי חכמים בנחת ימצא בו טעם ופריו יהי' מתוק לחכו ועליהו לתרופה, עי"ש באריכות כל התשובה.

20 וזלש"ק שם בשו"ת חת"ס (או"ח סי' רז) בא"ד: נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים, ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן ההוא יצא נקי מרבנותיו, וטעם המנהג הוא ע"פי מ"ש בשו"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג, שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד, ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש, והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא בישעי' ג' שנים כשני שכיר, משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים שם ג', ובתורה כתיב בעבד עברי כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל, ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים, אך רש"י בחומש עפ"י ספרי פי' משנה שכר שכיר שעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית, וגם התם בישעי' בפסוק שלש שנים כשני שכיר פי' ג"כ פי' אחר עי"ש, א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשש שנים, וע"כ יש כותבי' שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבים, עי"ש כל התשובה.

נישט משמע אז דאס מיינט דער פסוק, רש"י אליינס זאגט אז 'משנה שכר שכיר' מיינט ער איז עובד בין ביום ובין בלילה,[21] במילא איז דא וואס שרייבן טאקע דריי יאר אבער ביז פינעף–זעקס יא קען מען שרייבן, ווייל אזויפיל איז דאך זיכער די יארן פון אן עבד עברי, אזוי שמועסט ער דארט אויס.

דומ"ץ דעברעציין: מ'זעהט טאקע אזוי ביי אסאך פריערדיגע קאנסום'ן, מ'זעהט נישט קיין קאנסום אויף לאנג. גראדע ביי מיין טאטנ'ס קאנסום איז טאקע געשטאנען 'שתים או שלש שנים', צווישן צוויי און דריי יאר, און ס'האלט זיך ב"ה שוין איבער צוואנציג יאר צו וויפיל.[22]

א' הנוכחים: ס'איז געווען 'שתים שהן הרבה...'.

דומ"ץ דינוב: מ'האט נישט אפגעזאגט נאכדעם, אבער מ'איז געבליבן אהן א קאנסום.

רבינו: ניין, אבער מ'איז נישט געווען לענגער, עפי"ר.

די שאלה איז מ'זאל נישט עובר זיין אויפן עבדי הם, אין פסוק שטייט (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, זאג איך עבדי הם ולא עבדים לעבדים, ס'איז דא נאך א תשובה אין חתם סופר, אויך דארט איז חושן משפט (שו"ת חת"ס חו"מ סי' קע"ב) ווי ער שמועסט עם אזוי אויס אז ביז דריי יאר איז מען א שכיר אזא נאכדעם וועלט מען אן עבד, אזא ער איז שטארק מחמיר.[23] ס'איז דא אבער א תשובה פון רבי מענדעלע דעעשער (שו"ת שערי צדק חו"מ סי' קסה) ווי ער פרעגט אויפ'ן חתם סופר, ער זאגט אז א רב וואס מ'נעמט אויף אין א שטאט, איז ער נישט קיין עבד, נאר פארקערט ער איז א מלך, מאן מלכי רבנן וואס יעדער פאלגט זיין הוראה וואס ער זאגט, נישט ער איז משועבד צו פאלגן די בני העיר.

ער פראבירט דארט עפעס מחלק צו זיין, אז דער חתם סופר רעדט ביי די קליינע שטעטלך וואס די רבנים דארט זענען געווען אלעס דער ש"ץ מ"ץ דער שוחט דער סופר אזוי אלע צרכי העיר האבן זיי געדארפט צושטעלן, משא"כ די שיינע גרויסע שטעט איז דער רב געווען דער מלך, ער איז דארט אינגאנצן נוטה להיתר.

אבער מ'זעהט די גדולי ישראל ווי מ'קוקט זיי אהן זענען זיי געגאנגען ממקום למקום, זיי זענען געווען אויף א פלאץ פינעף–זעקס יאר און זענען אוועק ערגעץ אנדערש.

א' הנוכחים: ווייל זיי זענען געגאנגען אויף א גרעסערע שטאט?

רבינו: ניין, ערגעץ אנדערש.

הרר"ב: אפשר האט מען זיי צוגעזאגט מער געלט, ס'איז געווען א בעסערע פרנסה.

רבינו: כ'ווייס נישט, אזוי איז געווען, כ'זעה אז מ'איז געגאנגען. און דעמאלטם איז מען געגאנגען זייער שווער פון אין מקום צום צווייטן. ס'האט געקענט זיין פון איין מדינה צו אן אנדערע מדינה.

דער מהר"ל אויף א פלאץ (בספרו נתיבות עולם, נתיב הדין סוף פ"ב) זאגט גראדע פארקערט און ער קרעכצט אויף דעם, ער זאגט אז דאס וואס מ'נעמט אויף רבנים יעדע צווי דריי יאר דאס איז א מכשול, ווייל דער רב קען נישט פסקנ'ן אמת'דיג ווייל ער האט כסדר מורא פון די בעלי בתים, אזוי זאגט ער דארט.[24]

הרר"ב: דער דברי חיים איז נישט געווען רב אין צאנז אסאך יארן?

רבינו: נישט דעמאלטם, מ'רעדט נאך פריער ווי דעם דברי חיים צייטן.

---

21 עי' לשון הרש"י שם בשם הספרי: כי משנה שכר שכיר - מכאן אמרו עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה וזהו כפלים שבעבודת שכירי יום ומהו עבודתו בלילה רבו מוסר לו שפחה כנענית והולדות לאדון.

22 ה"ה הרב הגה"צ רבי אברהם יונה שוואריץ שליט"א אבד"ק קהל חסידים בעיר הבירה וויען יצ"ו.

23 וזלש"ק שם בסיום התשובה (סי' קעב): ...ואין שום ספק אצלי שמ"ש בהגה' מרדכי הנ"ל ומייתי לי' ש"ך להיות בקבע עמו ולסמוך על שולחנו לא אתי' למעוטי חכם העיר שאינו סמוך על שולחנם, דמה בכך הרי כל הקהלה משותפי' שכרו להם פועל ונתנו לו בית אחד מבתיהם ונותני' לו דמי מזונותיו, כאומר לעבדיו צאו ואכלו ושתו וכדומה, ואין הרב רשאי לצאת לדור חוץ להשותפות בעיר אחרת, היש לך סמוך על שולחנו גדול מזה, ואטו עבדי שלמה שהי' שרים נכבדים על שולחנו הי' אוכלי' ומ"מ הי' עבדי' וה"נ אסור, ונתבארו דברי בעז"ה, מ"מ אמרתי שיכלו להתנות עמו שהוא ברשות עצמו לחזור בו בכל זמן, ובלבד שישאר כך ולא יחליף אותם בקהלה אחרת, כי אז צריך להחזיר להם סך כך וכך ובזה אין פקפוק לדינא לע"ד, עי"ש.

24 עי"ש לשו"ק בא"ד: ...ומעתה אוי לנו מיום הדין, כי הדיינים וגם הרבנים שהם במדינות אלו כולם תלוים בראשים וביחידי הקהל, שכל שנה או שלש שנים הם חוזרים להעמיד אותו על רבנות שלו ואיך לא יהיה ירא מפניהם אותם שהוא נמסר בידם באולי לא יחזירו אותו לרבנותו, וראוי לומר כי דיין כמו זה פסול מדינא דלא גרע מדיין דשאל שאלתא. וכל זה ממעשה הדור הזה עם שאר דברים שהוא בארצות האלו, כי הבעלי בתים אין מאמינים להרב כי יראים באולי יצא חוץ לשורה, ולכך יש לחוש ג"כ כי הרב ירא מן בעלי הבתים אם לא יעשה רצונם, וגם זה מכשלה לכמה וכמה דברים וכו', עי"ש הענין באריכות.

א׳ הנוכחים: די רבנים האבן געוואוסט ביי זיך אז זיי זענען עבדים...

דומ״ץ דעברעציון: עכ״פ, איז דארט טאקע אין די הקדמה אויפן ספר גבורת ארי האט מויז זיידע געדרוקט, אז וועז ער [רבי נתן אדלער] האט געשריבן דעם בריוו אז דער שאגת ארי׳ קען תלמיד בבלי ירושלמי ספרי ספרא, אלעם, האט ער אים געזאגט זאלסט צולייגן אז איך קען אויך שיחת חיות ועופות, במקום שאין מכירין מעגסטו דאס צולייגן,

רבינו: שרי ליה לאינש... [לאודועי נפשיה שהוא חכם במקום שאין מכירין אותו], די גמרא אין נדרים (סב.).

דומ״ץ דעברעציון: יא, אז אזוי האט דער שאגת ארי׳ געזאגט אויף זיך אליינם. די מעשה האט ער געשריבן אין די הקדמה.

האט מויז זיידע פארצייטלט פאר״ן רבי׳ן ז״ל, אז ער האט געפרעגט אמאל זיין זיידן רבי יוסף מאיר טיגערמאן, ער איז געווען פון די זקני הרבנים אין אונגארין, זיין עלטער שווער.

רבינו: ער איז געווען רב אין נייהויזל.

דומ״ץ דעברעציון: יא, ער איז געווען זיין טאטנ׳ס שווער, זיין זיידע.

האט ער געזאגט כ׳האב געפרעגט מויז זיידן, ממש אזוי?! שיחת חיות ועופות האט ער געקענט?! האט אים מויז זיידע געגעבן א קלאפ מיט די פינגער און געזאגט, ׳דאַס וואַר ניקם קיין חשיבות קענן זיין תלמיד בבלי און ירושלמי וואס ער האט געקענט, ס׳איז גארנישט אקענן דעם..., זאגט אים דער רבי ז״ל, און דאס האט איר נישט געדרוקט דעברעציגער רב, הא? דאס איז דאך דער עיקר...!,

ס׳איז א גרויסער קונץ צו קענען שיחת חיות ועופות, אבער דאס איז גארנישט פאר״ן שאגת ארי׳... זיין לערנען איז געווען צעהן מאל מער ווי דעם.

א׳ הנוכחים: דער דעברעציגער האט געדרוקט נאך ספרים גלייך נאך די קריג.

דומ״ץ דינוב: ער האט געדרוקט דעם מהר״ם חלאווה, און תום׳ הרא״ש אויף פסחים, ער האט איבער געדרוקט אסאך ספרים.

דומ״ץ דעברעציון: דעם שדי חמד האט ער געדרוקט.

א׳ הנוכחים: דעם רבי׳נם שדי חמד אין שטוב איז פון אים, פון זיין דרוק.

רבינו: יא, מיט א מפתח האט ער עם געדריקט, א גוטן מפתח.

דומ״ץ דעברעציון: ער האט מסדר געווען און געדרוקט מפתחות אויף די תשובות חתם סופר, אלע חלקים.

די מפתח היינט גייט שוין נישט אזוי, זייט ס׳איז דא די קאמפיוטער׳ס...

א׳ הנוכחים: ס׳איז נאך אלץ נישט אזוי ווי דאס.

דומ״ץ דעברעציון: הרב וואזנער (הגאון הגדול בעל שבט הלוי ז״ל) האט געזאגט ביי זיין לויה, ווי קען זיין אז גלייך נאכ׳ן קריג זאל מען זיין פארנומען אז ס׳איז נאך נישטא קיין מפתחות אויף חתם סופר, אבער דאס איז ער געווען, פארנומען גלייך נאך די קריג שוין אום תש״ט מיט די ענינים.

דומ״ץ דינוב: ער האט אויך געמאכט א עקסטערע באנד א מפתח אויפן חתם סופר. דאס האט מען נישט אזוי פארשפרייט.

א׳ הנוכחים: אויפן שדי חמד איז יא פארשפרייט געווארן.

רבינו: יא, דער שדי חמד איז זייער שטארק געווען זיין מפתח, איך באנוץ עם נאך היינט כסדר.

דומ״ץ דינוב: מ׳קען עם שוין היינט נישט באקומען קיין שדי חמד. מ׳האט עם נאכנישט איבער געדרוקט. ס׳איז נישטא היינט צו באקומען, די אלטע מהדורות אויך נישט.

הרר״ב: כף החיים איז אויך נישט געווען צו באקומען און ס׳איז יעצט געווארן איבער געדרוקט פאר אפאר יאר צוריק.

ס׳איז געווען א דין תורה דערוועגן, איבערן כף החיים האט זיך לעצטענס געענדיגט די דין תורה.

דומ״ץ דינוב: אזוי איז די נקודה ביי די אלע ספרד״ישע ספרים, סיי שדי חמד און סיי כף החיים איז דא א צעטל אינעווייניג אין ביידע, זיי פלעגן צו פארקויפן דעם ספר, וועז מ׳האט געענדיגט ארוים צו געבן דעם ספר, און דער רב האט געדארפט האבן פון וואס צו לעבן, האט ער עם פארקויפט פאר א מוציא לאור, און ס׳איז אריבער זעכציג–זיבעציג יאר האבן זיך די אייניקלעך פונעם כף החיים זיך אויפגעווועקט ס׳געהערט פאר מיר, דער זיידע האט פארקויפט נאר די דעמאלטס׳דיגע מהדורא און נישט די מהדורא, פון דעם כף החיים איז אויך דא א גאנצע ליסטע פון קללות וועה ס׳מעג עם פארקויפן, און אין די שדי חמד וואס איך האב איז אויך דא אין די אנדערע זייט א גאנצע ליסטע מיט ספרדישע חרמות אז דער האט געדרוקט און אז יענער האט געדרוקט...

יעדער פראבירט צו האבן א חזקה, צו מאכן געלט.

אפשר קען נאך דער רבי מאכן עפעס פונעם ספר ישמח משה, די אלטע חזקה?

רבינו: דער ספר ישמח משה איז אינטערסאנט ווי ס׳איז געווען, דער ייטב לב האט ארגינעל געדרוקט דעם ישמח משה, און שפעטער האט דער לאפושער רב עם געוואלט איבער דרוקן, האט ער אהנגעטראגן פארן זיידן ז״ל דער עצי חיים ער זאל איינשטעקן אין דעם מסחר געלט, און דער זיידע האט דערפאר אוועק געגעבן דעם נדן וואס ער האט באקומען.

סאיז געווען אזוי, דער זיידע איז געווען א חתן ביים בארדיובער רב (בתו של הגה״ק ר׳ משה״לע מבארדיוב ז״ל) און ער איז געווארן אוים חתן ווייל די כלה איז אוועק ל״ע, און דער זיידע דער קדושת יו״ט האט געזוכט א שידוך, איז געווען איינער וואס איז געווען א גרויסער עושר וואס האט געוואלט נעמען דעם זיידן פאר א איידעם און האט צוגעזאגט הונדערט טויזענט קראנען, און הונדערט טויזנט קראנען איז דאך א פארמעגן מיט געלט.

האט דער זיידע דער קדושת יו״ט דעמאלטס געזאגט כ׳האב בקבלה אז ׳נדן דארף מען פארלירן׳, וועל איך נעמען א נדן פון הונדערט טויזענט קראנען... מ׳וועט זיך דאך דארפן פלאגן אזויפיל געלט צו פארלירן, וועל איך נעמען א מחותן מיט ווייניג נדן ווען ער עס גרינגער פארלירן, אזוי האט דער קדושת יו״ט געזאגט, דעמאלטס האט מען אנגעטראגן דעם שידוך פון רבי שלו׳ אליעזר׳ס טאכטער, און ער האט צוגעזאגט דריי הונדערט רייניש...

בקיצור דער זיידע האט חתונה געהאט און האט באקומען דריי הונדערט רייניש, נאך די חתונה איז געקומען דער לאפושער רב (הגה״ק רבי משה דוד ט״ב ז״ל) און האט געזאגט פארן׳ זיידן מ׳זאל איבער דרוקן דעם ישמח משה און ס׳וועט זיך זייער גוט פארקויפן, ממילא וועט ער פארדינען געלט, און דער זיידע האט אהין געגעבן די דריי הונדערט רייניש אויף איבער צו דרוקן דעם ישמח משה, בקיצור ער האט דערלייגט דעם גאנצן נדן, דאס איז געווען די מעשה.

איז אין סיגוט אויפן בוידעם פון זיין הויז איז געליגן אסאך בויגנ׳ס בלעטער פון די ישמח משה׳ס, און דער זיידע האט געגעבן פאר יעדן איינעם, פאר א בחור וואס האט חתונה געהאט, ער האט געזאגט ׳גיי ארויף אויפן בוידעם, און נעם צוואס א ישמח משה׳, ס׳איז נישט געווען געבינדן, ס׳איז געווען בויגנ׳ס, און גיב עם צו בינדן וועסטו האבן א ספר.

איז דעם דרוק פונעם ספר ישמח משה שרייבט דער לאפושער רב א הקדמה, און בתוך הדברים שרייבט ער אז דער עצי חיים האט איהם געהאלפן צו קענען איבער דרוקן [וז״ל: ׳ודיברתי על לב אהובי האברך הנחמד חריף ובקי כמו״ה חיים צבי נ״י, בן כבוד קדושת דודי הגה״צ מרן חנני׳ יו״ט ליפא טייטלבוים שליט״א אב״ד סיגוט, כי יעמוד לימיני להיות לי לאחיעזר ולאחיסמך...׳].

איז יענעם דרוק איז מעבר לדף געשטאנען אזוי ׳צו האבן ביי חיים הערש טייטלבוים מארמאראש סיגוט אונגארין׳.

כ׳דערמאן מיך אזוי, ווען איך האב געדרוקט דעם תולדות אדם (מהגה״ק מטאלטשאווע ז״ל, חותנו של הגה״ק בעל ייטב לב ז״ל, ואבי חותנו של הגה״ק בעל קדושת יו״ט ז״ל) – כ׳בין געווען א יונגערמאן נאך די חתונה... – בין איך אריין געגאנגען צום פעטער ז״ל און כ׳האב אים דערציילט אז איך וויל איבער דרוקן דעם תולדות אדם, און כ׳האב געבעטן פון אים א הסכמה – און כ׳האב טאקע שפעטער באקומען א בריוו פון אים – זאגט ער מיר ׳דו ווילסט דרוקן דעם תולדות אדם?׳, דו ווייסט, דיין זיידע האט געדרוקט דעם ישמח משה און האט דערלייגט דעם נדן דערביי?׳, כ׳האב אים געזאגט אז איך האף אז כ׳וועל נישט דערלייגן דעם נדן דערביי, על כל פנים אזוי האט ער מיר פארציילט.

איז געווען שפעטער ווען מען האט דא איבערגעדרוקט דעם ישמח משה דאהי [בארה״ב], די קערעסטירער גראם משפחה (הרה״צ ר׳ ישעי׳ ז״ל ואחיו שיחיו) נאכדעם האט א צווייטער געדרוקט צי האט געוואלט דרוקן אין ארץ ישראל, איז עס געגאנגען צו א דין תורה איבערן זכות פון דרוקן דעם ישמח משה, זיי האבן ג׳עטענה׳עט אז ס׳איז זייערס, ווען דער טאטע האט געהערט אז מ׳קריגט זיך האט ער דעמאלטס געזאגט אין שטוב ׳נישט דער איז גערעכט, און נישט דער איז גערעכט, באלאנגען באלאנגט עם פאר מיר׳, און האט דערציילט די מעשה (הנ״ל שאביו ז״ל הדפיסו) דער טאטע ז״ל האט אויך געהאט דעם ישמח משה פון יענע דרוק.

א׳ הנוכחים: דער רבי האט געקענט דעם דעברעצינער רב?

רבינו: צי כ׳האב אים געקענט? אונז זעמיר געווען שכנים מיט אים. כ׳בין געזיצן ביי ניטין מיטן דעברעצינער רב.

א׳ הנוכחים: דאס איז געווען נאך אל׳ץ אינגערמאן?

רבינו: יא, שוין אסאך יארן צוריק.

דומ"ץ דעברעציץ: ער איז געווען דער איינציגסטער גיטין שרייבער יענע צייט, ביי די הייסיגע רבנים.

איך האב אמאל אינטערעסאנטע היסטארישע גיטין פון אים וואם ליגן ביי מיר.

א' מבניו: דער רבי געדענקט עפעס פונעם זיידן, דער דעברעציגער רב?

רבינו: איך געדענק ער איז געווען אן אשכנז"ישער רב, זייער אן ערליכער רב געווען, אויסער זיין גרויסע ידיעה בתורה.

א' הנוכחים: ער האט אויפגעשטעלט א חסידישע שטוב.

דומ"ץ דעברעציץ: אויף דער עלטער האט ער אהנגעטוהן א שטריימל.

א' הנוכחים: אזוי? דער דעברעציגער רב האט זיך אפגענעבן און אריינגעברענגט די יונגעלייט די יונגע מורי הוראות אין די אלע ענינים?

רבינו: ס'איז נישט געווען קיין סאך יונגעלייט דעמאלטם.

דומ"ץ דינוב: ער איז געווען דער גרעסטער משיב אין בארא פארק. מ'פלעגט אים צו פרעגן שאלות פון איבעראל.

רבינו: ס'איז געווען א תקופה פון יארן וואם ער האט פארקויפט אתרוגים.

און פארוואם האט ער פארקויפט אתרוגים? ווייל דער עולם האט נישט געהאט קיין כשר'ע אתרוגים....

דומ"ץ דעברעציץ: איך האב געהערט אז ער האט פארציילט פארץ רביץ ז"ל אז ער האלט ווי דער חתם סופר מ'זאל קויפן יאנעווער אתרוגים, זאגט דער רבי, 'און נישט ארץ ישראל'דיגע...', זאגט אים דער רבי, אז איר וועט אליינס פארקויפן דעמאלטם וועט דער עולם נישט קויפן קיין ארץ ישראל'דיגע.

א' הנוכחים: ס'איז געווען לפי כבודו?

דומ"ץ דעברעציץ: יא, ווייל רבי משה ביק (הגאון אבד"ק מעזיבוש ז"ל בעמח"ס חיי משה) פלעגט אויך צו פארקויפן. ס'איז געווען אזא זאך זעהט זיך אוים אז די רבנים האבן פארקויפט, ס'איז געווען א רבנישע"ע זאך.

הרר"ב: אינדערהיים איז אזוי געווען, די שיינע אידן פלעגן צו פארקויפן אתרוגים.

א' הנוכחים: און מ'איז געגאנגען קויפן?

דומ"ץ דעברעציץ: זיינע שואלים זענען געגאנגען קויפן, פארוואם זאל מען גיין צו א פרעמדן אז מ'קען גיין צו אים? פארוואם דארף מען גיין שפעטער פרעגן דעם רב אז מ'קען עס גלייך קויפן ביים רב?

א' הנוכחים: און ער האט געוואלט נישט קיין ארץ ישראל'דיגע דוקא?

רבינו: יא, דער חתם סופר (שו"ת חת"ס או"ח סי' רז) שרייבט דאך שטארק אויף דעם.[25]

דומ"ץ דעברעציץ: בכלל ער איז געווען א קנאי, מ'זעהט דאך זיין פאטער דער 'מליצי אש',[26] ער ברענגט אין די הקדמה קנאות, ציונות איז דאך נאך דעמאלטם געווען אין די בראשית תקופה, ס'איז געווען אין די תר"פ יארן. און ער האט געי"ר"ש"נט דאם קנאות פון זיין טאטן.

רבינו: זיין ברודער דער 'בצל החכמה' רבי בצלאל שטערק איז געווען עלטער פון אים.

הרר"ב: ער האט געוואוינט אין שווייץ?

רבינו: ער האט געוואוינט אין וויען. ער איז קודם געווען רב אין אוסטראליע, און פון דארט איז ער געגאנגען קיין וויען. שפעטער אויף די עלטערע יארן איז ער געפארן קיין ארץ ישראל.

---

25 וזל"ק של מרן החת"ס ז"ל בא' מתשובותיו (או"ח סי' רז) בענין זה: כבר כתבתי בתשו' אחרת כי כל אלו הסימנים לאו דאוריי' ולא נזכרו בש"ס ובשום מקום ומן הדין דינו של אתרוג כדין עוף טהור נאכל במסורת ע"כ אותן הבאים מיענייוע שמסורת בידינו מאבות אבותינו ורבותינו חכמי הצרפתים אשר מעולם יושבי מדינו' אשכנז שיי"ח באתרוגי' הבאים מיעניוע הן הנה הכשרי' ואין צריך לשום סימן וכו' עי"ש כל הענין.

וגם ראוי להעתיק מה שכתב ה"חתם סופר" (שו"ת ח"י) לבאר את הענין בדרך מליצה, על פי דברי רבו בעל "ההפלאה" על האמור בגמרא (ברכות לה, ע"ב) שרבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי נחלקו, איזו דרך נכונה יותר להנהגה: לדעת רבי ישמעאל, יש לנהוג מנהג דרך ארץ - לחרוש, לקצור, ולזרוע, כל דבר בעתו, ובד בבד לעסוק בתורה. ואילו רבי שמעון בר יוחאי סובר שיש להתמסר ללימוד התורה, וכשזוכים לכך, מלאכתם נעשית על ידי אחרים. אמר על כך אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, כלומר הם הצליחו בדרכם, ואלה שעשו כרבי שמעון בר יוחאי, לא עלתה בידם, כלומר נכשלו ולא השיגו את מבוקשתם. לפי זה מובן מדוע אתרוג הדומה לכושי פסול, אומר ה"חתם סופר". הוא לא יכול לגדול בארץ ישראל, במקום שגדלים אתרוגים רגילים, להתנהג כאתרוג מארץ כוש - וגם להיות כשר...

26 הגאון הגדול ר' אברהם שטערן ז"ל דומ"ץ בק"ק נייהייזל, מח"ס שו"ת 'כתבי א"ש', ספר 'גפי א"ש' על ששה סדרי משנה ו"כ, ספר 'מליצי א"ש' ג"כ, ספר 'שולחן א"ש' על שו"ע או"ח, וספר הנפלא 'מסדר חילוקים ושיטות על סגיות הש"ס, ועוד שא"ס. נעק"ה ביום כ"ו ניסן תש"ד לפ"ק, הי"ד.

ער איז געווען אן איידעם ביים סעבענער רב, ביי רבי צבי קינסטליכער, דאם איז הערמאנשטאדט אזוי האט עס געהייסן.[27]

דומ"ץ דינוב: רבי צבי קינסטליכער איז געווען פון די בית דין דארט אין סאטמאר.[28]

רבינו: ביי די וואלן אויף די רבנות דארט, אין שטאט סאטמאר.[29]

דומ"ץ דינוב: יא. דער רבי האט געקענט מיין זיידן ר' יצחק שטערן ז"ל,[30] ער האט זיך פארהערט די הוראה ביי רבי צבי קינסטליכער אין ארץ ישראל, און נאכדעם האט ער געזאגט דו האסט גוט געקענט ב'וועל דיר געבן א מתנה, האט ער אים געזאגט אז ער איז געווען פון די רבנים ביי דעם בית דין, ס'איז באוואוסט אז ער איז געווען פון די פינעף רבנים, ס'איז דאך געווארן צום סוף אוים, יעדער איינער איז זיך אהיים געגאנגען און קיינער איז נישט צוריק געקומען, ס'איז דאך נישטא קיין געהעריגער פסק, ס'איז געווארן פארוואסערט, ס'איז געווען צוויי רבנים, ער דער סעבענער רב און דער בראשובער רב, זיי צוויי זענען געווען קענן רבי'ן, נאכדעם זענען געווען צוויי וואס זענען געווען פאר'ן רבי'ן, און ס'איז געווען א פינעפטער אויך.

רבינו: ס'איז געווען אזוי, דארט איז געווען קודם מער ווי א בי"ד של חמשה, נאר דער סעבענער רב איז טאקע נעלם געווארן, ער האט זיך מסלק געווען, ער האט נישט געוואלט ממשיך זיין, האבן זיי אויפגעזאגט דעם בערבעשטער רב אויך, ער איז געווען אויפן פעטערס צד, און אזוי איז געבליבן פינעף, און זיי האבן ממשיך געווען מיט א בי"ד של חמש.[31]

דומ"ץ דינוב: יא, און זיי זענען געזיצן עפעס זעקס וואכן, זיי זענען געקומען יעדן טאג נאכאמאל און נאכאמאל, צום סוף איז עס געווארן אזוי ווי די היינטיגע בוררות, יעדער איז

---

27 האון הגדול רבי צבי קינסטליכער ז"ל מח"ס שו"ת באר צבי ובאר צבי על התורה, הי' מתלמידי הערוגת הבושם ז"ל בעיר הומנא, ומתלמידי השבט סופר ז"ל בעיר פרעשבורג, בשנת תרע"ג נתמנה לאבד"ק סיביו הנקרא 'סעבען' [הערמאנשטאדט] בראמעניא, וניהל את העיר עד שעלה לארה"ק בשנת תש"ט, גלב"ע זקן ושבע ימים בן צ"ד שנים בשנת תשכ"ה לפ"ק, ומנו"כ בהר המנוחות בארה"ק ת"ו

28 עיי' בהקדמת הספר באר צבי (עמ' תק"ח) מהגאון מסעבען זצ"ל שמביא השתלשלות הדין תורה שהיה על הרבנות של מרן רביה"ק בעיר סאטמאר, ומביא שם מהס' מלחמת מצוה שי"ל בעיר סאטמאר, ומסופר שם שהגאון מסעבען עזב את הדין תורה באמצע ולא רצה להמשיך לדון בדבר, ומביא שם כמה גירסאות במהלך הענינים, ע"ש.

29 יש לציין מה שכ' הגה"ח רבי בן ציון יאקאבאוויטש בספרו זכור ימות עולם (ח"ד עמ' ק"ד) ...בהיותי בעיר וינה תשל"ט או תש"מ ביקרתי בביתו של הגאון מוה"ר בצלאל שטערן זצ"ל שהי' בעת ההוא רבה של קהלה החרדית, ובתוך השיחי"ם סיפר משמי' כבוד חותנו הישיש ה"ה הגאוה"צ מו"ה צבי קינסטליכער זצ"ל אבד"ק סעבען שרבינו ניהל נשיאתו בק"ק סאטמאר ברמים, ואת זאת אישר אותו חלק מחברי הקהלה שהתנגדו בשעתו לבחירתו, ואמרו שהתנגדו מפני שחששו שרבינו יהי' טרוד באנ"ש וחסידים הבאים להסתופף בצל קדשו, ואנשים הללו נהפכו להיות ממוקיריו הגדולים, כי אמרו שרואים בחוש היאך רבינו שומר מכל משמר על כל קוץ ובקי בדיוק בכל מה שקורה בקהלתו, ועל כל דבר קטן וגדול שלא נראה לו, מיד ונשמע קולו בבואו אל הקודש לעורר, ומורה היאך לתקן את מה שדורש תיקון.

והגה"צ אבד"ק סעבען כשסיפר זאת בעיקר העלה בתור חידוש, כי כן שמע ממי שהי' מראשי בית הכנסת האשכנזים ומראשי המתנגדים לבחירתו כן סיפר הרה"ג ר' בצלאל שטערן זצ"ל....

30 הרה"ח חוב"ט ר' יצחק שטערן ז"ל הי' בנו של הגה"צ ר' מנחם זאב שטערן אבד"ק גבעת שאול, חתן הגה"צ ר' מאיר באנעט ז"ל מח"ס ליקוטי מאיר, בן הגה"צ ר' שמואל מרדכי באנעט ז"ל שו"ב טשארדע ומח"ס ליקוטי ש"ם. וראוי לציין אשר ידידות עזה וכנה שר בין רבינו הבר"מ ז"ל לבין ר' יצחק ז"ל כידוע, וכאשר נשא רבינו את הספידו לפני מטתו של ר' יצחק ז"ל ביום ד' תמוז תשד"מ פתח ואמר בהאי לישנא 'צר לי אחי יונתן'.

הר"ר יצחק ז"ל הי' איש חי ורב פעלים, וגם זה להעלות על הכתב דרשות וחידו"ת של רביה"ק הדבר"י ז"ל, ובפרט אצל הביקורים הגדולים של רביז"ל בארה"ק כמ"פ ודרש שם דרשותיו הנלהבות והנחמדים שנכתבו על ידו, וזכה בזה להחיות נפש צדיק מרן ז"ל שנהנה מאוד מזה.

31 הדין תורה בעיר סאטמאר היה סביב הבחירות שהתקיימו על הרבנות בהעיר, והיה תלונות משני הצדדים שהיו זיופים בשעת הבחירות, וע"ז הקימו בי"ד של שבעה רבנים ובוררים, דהיינו ב' רבנים מכל צד, ושלש רבנים באמצע, והד"ת התחיל ביום א' פר' ויקהל שנת תרפ"ט, אז התחיל מושב הבי"ד, וצד הקהל שהתנגד לבחירתו של מרן רביה"ק ז"ל בחרו את הרה"ג מו"ה דוד שפערבער ז"ל אב"ד בראשוב, ואת הרה"ג מו"ה צבי קינסטליכער אב"ד הערמנשטאדט וסעבען, וחסידי רבינו בחרו את הרה"ג רבי אברהם שלמה כ"ץ ז"ל מריסקאווא ז"ל, ואת הרה"ג רבי יקותיאל יודא גראסס ז"ל אב"ד בערבעשט, והשלישים היו הרבנים הגאונים, הרה"ג ר"ש עליאס ז"ל אב"ד סאמאש-אוויואר, הרה"ג רבי יהודה ראזענר ז"ל אב"ד סעקעלהיד, והרה"ג רבי יעקב שלו' קליין ז"ל אב"ד האלמין. - וכך ישבו כששה שבועות ושמעו את כל הצדדים, והיות שהגאון מסעבען זצ"ל השתמט בסוף המושב בי"ד לפני הפסק, אז סילקו את הרב מבערבעשט, וכך נאר רק בי"ד של חמש .

פארשוואנדן געווארן און די זאך האט זיך געענדיגט מיט גארנישט.

האט ער געזאגט פאר מיין זיידן – כ׳דארף נאכקוקן פונקטליך דאס לשון – ׳גלייב מיר כ׳האב כמה פעמים געבעטן דעם בראשובער רב, וואס קען מען טוהן, צי ער איז יא געראכט צי ער איז נישט געראכט, ער – דער קראלער רב – דארף דאך געוואונען׳, די שטאט דארף צו בלייבן א שטאט... האב איך אפגעמאכט און כ׳בין נישט צוריק געקומען צום בוררות און פארטיג .[32] אזוי האט ער פארציילט פאר מיין זיידן, ס׳איז געווען א חידוש, ער האט עס געוואלט פאר איינעם פארציילן. איך האב עס נאכדעם געדרוקט אין זיין ספר.[33]

דומ״ץ דעברעצין: ס׳איז אויך געווען א דריטער ברודער רבי מרדכי, יענער איז געווען אן איידעם ביים קאשויער רב רבי שאול בראך ז״ל.

רבינו: יא, ער איז אוועק אינג.

דומ״ץ דעברעצין: יא, ער איז נאך אוועק פאר די קריג, נאך בחייו פונעם פאטער.

רבינו: דער פאטער האט געדרוקט שפעטער א ספר פון אים.[34]

דומ״ץ דינוב: דער סעבענער רב אין ארץ ישראל האט געהייסן פון די עלטערע גדולים, ער איז געווען א זקן מופלג אין ארץ ישראל, אלע אינגערע רבנים זענען געגאנגען זיך פארהערן ביי אים.

ס׳איז געווען דער טעפליקער רב און ס׳איז געווען דער סעבענער רב ביי די צוויי, אסאך גדולי הוראה היינט האלטן זיך אלס תלמידים פון אים, אזוי ווי דער קאפישער רב האט געמאכט דאהי, עפעם אזא בחינה.

*

וברכו רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן הצלחה רבה און סייעתא דשמיא.

דומ״ץ דעברעצין: כ׳וויל געבן פארץ רבי׳ן א גרוס פון די קינדער פון די אייניקלעך, ר׳ יוסף רוקח (חדב״נ רב דביהמ״ד קול אליהו בקרית יואל) איז ממש א גאון, כ׳זעה אסאך מאל ווען איך רעד אז איך האב נישט וואס צו רעדן, ר׳ יוסף ווייסט שוין אלעם.

דומ״ץ דינוב: דער דעברעצינער דיין געט דא שיעורים פאר די מורה הוראות.

טאקע ר׳ זלמן טייטלבוים (נכד רבינו שליט״א רב דביהמ״ד מנחם זאב בשכונת ויואל משה בקרית יואל) קומט אויך צום שיעור.

דומ״ץ דעברעצין: אין קאנטרי וואו איך בין אין די זומער וואכן זענען דא זייער חשוב׳ע בעלי בתים, מ׳זעהט וואס מיינט סאטמארע בעלי בתים, יעדן טאג פארץ דאווענען, פאר א בלאט גמרא קען מען נישט גיין דאווענען.

רבינו: פון וועלכע קאנטרי רעדט איר?

דומ״ץ דינוב: אין וואודבארן, ס׳הייסט ׳רחבות עסטעיטס׳, דאס איז א קאנטרי נעבן קרית ברך משה, ער איז דער דיין דארט אויפן פלאץ.

ונפרד רבינו ממנו בברכת הצלחה רבה

דומ״ץ דעברעצין: דער רבי זאל געבן א ברכה פאר מיינע קינדער.

כ׳קום יעצט מיט די קינדער פון די שטאט לכבוד די יארצייט.

ס׳איז דאך נאך אין די דריי טעג פון די יארצייט (כ״ו מנחם אב) פון רבי׳ן ז״ל, כ׳האב געטראכט אז ס׳איז אפשר א ראיה פונעם ש״ך, ער ברענגט א שיטה אז ווען די קבורה איז אפגעהרוקט דריי טעג.

רבינו: דער ש״ך (יו״ד סי׳ ת״ב סק״י) זאגט אז ביז די דריי טעג גייט מען לויט׳ן יום המיתה.

דומ״ץ דעברעצין: יא, און מער ווי דריי טעג נישט. דאס איז אפשר א ראיה כלפי דעם וואס מ׳זאגט אז אין די דריי טעג פון די יארצייט קען מען נאך גיין [על הציון]?

רבינו: קען זיין, אבער די וועלט זאגט אזוי, אז ביז די דריי טעג פון די יארצייט....

דער אויבערשטער זאל העלפן, פועל׳טס אלעם גוטס, א גוט געבענטשט יאר און א כתיבה וחתימה טובה, מיט הצלחה און אלעם גוטן תמיד..

---

32 עיי׳ בס׳ מלחמת מצוה החדש בסופו, שכן נזכר בהפסק הדין, וז״ל: ...וישבנו כסאות למשפט במספר ב״ד של שבעה, ולפני ביאתנו שוב שמה לגמור המשא ומתן של הלכה, הודיע אחד מן הב״ד שלא יוכל לבא מחמת עיכוב הסיבה, וסילק עצמו...

אגב עיי׳ בס׳ מפי ספרים וסופרים (על אבות עמ׳ רפ״ז) ...שמעתי ממו״ר הגה״צ רבי צבי קינסטליכער זצ״ל שפעם אחת שהה יחד עם הרה״ק רבי יואל מסאטמאר זי״ע, ובלילה הביט הרה״ק מסאטמאר מבעד לחלון לראות ולבדוק אם אפשר להתפלל מעריב, העיז הגר״ע ואמר בבדיחותא, אינני מבין הלא יכלו כבר כעת להתפלל מנחה, וא״כ פשיטא שאפשר כבר להתפלל מעריב...

33 ספר ׳זמרת יצחק׳ מדברי תורתו וסדר תולדותיו של הר״ר יצחק ז״ל, שי״ל אחר פטירתו ע״י נכדו הרה״ג דומ״ץ דינוב קר״י שליט״א.

34 ספר נאה בשם ׳רב חסד׳ חידושים וביאורים בעניני ברכות, ואביו ז״ל חברו יחד עם ספרו הנפלא ׳מסדר חילוקים ושיטות׳ על סגיות הש״ס.

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מעמד קהלא קדישא

בהיכלי בית המדרש הגדול קרית יואל יצ"ו

יום א' פרשת תרומה שנת תשפ"ד לפ"ק

הרחבת גבולי הקדושה

הרחבת גבולי הקדושה - מצות ישוב ארץ ישראל

ווידער קען זיין בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע האט דער אייבערשטער געזאגט ויקחו לי תרומה. ס'איז באקאנט דער ישמח משה די וואך, נעשה גייט ארויף אויף ארץ ישראל, ווייל אין ארץ ישראל קען מען מקיים זיין אלע תרי"ג מצות, אויך די מצות התלויות בארץ, ונשמע גייט ארויף וועז מ'איז אין חוץ לארץ אין גלות, מ'קען נישט מקיים זיין אלע מצות נאר דורך לימוד התורה. וועז אידן האבן געזאגט נעשה ונשמע, סיי אין ארץ ישראל אוז סיי אין חוץ לארץ, האט דער אייבערשטער געזאגט ויקחו לי תרומה, מ'זאל בויען א בית מקדש מעט, בתי מדרשות פאר לימוד התורה, וואס דאס איז בחינת ארץ ישראל, אזוי ווי ס'איז באקאנט דער מהרש"א (ברכות ח.) זאגט, אז א בית המדרש האט א דין ווי ארץ ישראל על שם העתיד.

די גמרא זאגט (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, אבער נישט אלע בתי מדרשות אין חוץ לארץ וועלן זוכה זיין אנצוקומען קיין ארץ ישראל, נאר די בתי מדרשות ווי מ'האט געלערנט תורה, אוז מ'האט געדאוועט, מ'האט עוסק געווען בתפלה פארן הייליגן באשעפער, מ'האט זיך אוועקגעגעבן בלב ובנפש לשמו יתברך.

דאס בית המדרש ווי אונז געפינען זיך, דאס בית המדרש א מקום שהתפלל בו דער פעטער ז"ל אוז דער טאטע ז"ל, געדינט די באשעפער מיט אלע רמ"ח איברים מיט אלע שס"ה גידין, דאס וועט האבן די זכיה ס'זאל נקבע ווערן אין ארץ ישראל. די הרחבה פון דעם בית המדרש וואס דאס איז בחינת ארץ ישראל על שם העתיד, דאס איז הרחבת גבולי קדושה, אוז ס'איז א בחינה פון ישוב ארץ ישראל.

וועגן דעם בואו ונחזיק טיבותא, מען דארף מכיר טובה זיין פאר די עסקנים, וואס זיי האבן עוסק געווען אוז עבר, אוז די עסקנים וואס זענען עוסק בהווה, אוז די עסקנים וואס זענען עוסק אוז עתיד, מרחיב צו זיין די גבולי הקדושה אין די גאנצע שטאט בכמות ובאיכות, די אייבערשטער זאל זיי העלפן זיי זאלן קענען מוציא זיין מכח אל הפועל, מרחיב צו זיין די גבולי הקדושה מתוך הרחבת הדעת אוז הצלחה מרובה.

יעדער איד וואס געגעבן נדבת המשכן האט געהאט א חלק אין אלעמען

קען נאך זיין נאך א פשט אין דעם מדרש, בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה.

כ׳האב געהערט פון הגאון בעל שבט הלוי ז"ל וואס ער האט נאכגעזאגט פון הייליגן חתם סופר ז"ל, בנוגע לימוד התורה, וואס מ׳דארף לערנען און מ׳דארף חזרן וואס מ׳האט שוין געלערנט, האט ער נאכגעזאגט פון חתם סופר, חזרן איז א סגולה פאר זכרון אז מ׳זאל געדענקן וואס מ׳האט געלערנט, האט ער געזאגט וועז איינער חזר׳ט אויף זיין לימוד, ער חזר׳ט איבער הלכות שבת, איז די סגולה פון זכרון נישט נאר בלויז אויף הלכות שבת וואס ער חזר׳ט יעצט, נאר ס׳איז א סגולה אויף זכרון אויך אויף הלכות בשר וחלב צו הלכות ריבית, און אז מ׳חזר׳ט איבער מסכת בבא מציעא, איז עס א סגולה פאר זכרון נישט בלויז צו געדענקן מסכת בבא מציעא, נאר אויך צו געדענקן מסכת כתובות צו מסכת שבת, וכדומה.

ביים בויען די משכן האבן אידן מנדב געווען געלט, מ׳האט מנדב געווען זהב כסף ונחושת אזוי ווי ס׳שטייט אין די סדרה די וואך, פון גאלד האט מען געמאכט די מנורה, מ׳האט געמאכט דעם ארון, מהאט געמאכט די מזבח הזהב און נאך זאכן. פון זילבער האט מען געמאכט די אדנים און נאך זאכן וואס מ׳האט געמאכט פון זילבער, פון נחושת האט מען געמאכט די מזבח הנחושת און אויך נאך זאכן.

קומט אויס אזוי, וועז א איד האט מנדב געווען א שטיקל גאלד, און ער האט זוכה געווען אז פון דעם גאלד איז אנגעקומען אין די מנורה, א צווייטער איד האט מנדב געווען גאלד און פון דעם גאלד איז אנגעקומען צום ארון, א דריטער איד האט אויך מנדב געווען גאלד, און ס׳איז אנגעקומען צו מזבח הזהב, וואלט דאך לכאורה אויסגעקומען, אז דער איד וואס זיין גאלד איז אנגעקומען אין די מנורה ער האט א חלק אין די מנורה, דער איד וואס זיין גאלד איז אנגעקומען צום ארון דער האט א חלק אין ארון, און דער וואס האט מנדב געווען און ס׳איז אנגקומען זיין גאלד צום מזבח הזהב, ער האט א חלק אין מזבח הזהב.

ניין, באמת איז עס נישט אזוי, א איד האט נישט מנדב געווען געלט פאר די מנורה, און מהאט נישט מנדב געווען פארן ארון, מהאט מנדב געווען פאר נדבת המשכן, און מ׳האט דאס אריינגעבראנגט און די קאסע ווי סאיז געווען א גזבר וואס האט צוזאמגענומען דאס געלט, אלע גאלד און אלע זילבער איז אנגעקומען צו א צענטראלע קאסע, פון די קאסע האט מען עס צוטיילט נאכדעם פאר די מנורה פארן ארון און פארן מזבח, פאר דעם און פאר יענעם, קומט אויס יעדע שטיקל גאלד איז געווארן אין חלק אין איין גרויס קאסע, און פון די קאסע האט מען גענומען פאר אלע חלקים וואס מ׳האט געבויעט, האט יעדער איינער געהאט א חלק אין אלעם, פון זיין גאלד האט מען געמאכט די מנורה, פון זיין גאלד האט מען געמאכט דעם ארון, פון זיין גאלד האט מען געמאכט דעם מזבח וכדומה וכדומה, קומט אויס יעדער איד האט געהאט א חלק אין די גאנצע משכן מיט די כלים, והיה המשכן אחד, די משכן איז אלעם איינס.

קומט אויס די השפעות, די מנורה האט משפיע געווען אזא מין השפעה, די ארון האט משפיע געווען א אנדערע מין השפעה, די שלחן האט משפיע געווען א צווייטע השפעה, די מזבח א אנדערע השפעה, יעדער האט זוכה געווען צו די השפעות קדושות פון אלע חלקים פון אלע כלי המשכן און פונעם גאנצן משכן, חלק כחלק יאכלו.

שטייט אין פסוק (תהלים יט ח) תורת ה׳ תמימה, די תורה איז גאנץ. ס׳איז דא תורה שבכתב און תורה שבעל פה, די יריעות העיזים איז באשטאנען פון פינף יריעות און פון זעקס יריעות. יעדער וואס פארשטייט אביסל פארשטייט, אז די פינף יריעות דאס איז מכוון קעגן די חמשה חומשי תורה, די זעקס יריעות איז מרומז קעגן די ששה סדרי משנה, די פינף יריעות האט מען צוזאמגענייט אינאיינעם סאיז געווארן גרויסע יריעה פון פינף חלקים, די זעקס יריעות האט מען אויך צוזאמגענייט, און ס׳איז געווארן א גרויסע יריעה פון זעקס חלקים סאיז געווארן איינס.

וואס מיינט דאס ארויסצוברענגן? ס׳איז דא חמשה חומשי תורה, וועז איינער לערנט ספר בראשית, איז נישט נאר פשט ער האט די השפעה וואס די ספר בראשית איז משפיע, ניין די פינף יריעות איז צוזאמגענייט געווארן, די תורה הקדושה איז אויך תורת ה׳ תמימה, מ׳נייט צוזאם די פינף ספרים, ס׳איז נישט פינף עקסטערע ספרים, וועז איינער לערנט ספר בראשית איז ער זוכה צו די השפעה קדושה וואס ספר במדבר איז משפיע, די פינף יריעות האט דאס געווייזן אז ס׳איז מחובר, אלעם איז משפיע, די זעלבע די שש יריעות עיזים, ס׳איז זעקס יריעות איינס איז מכוון קעגן סדר זרעים, און איינס איז קעגן סדר נזיקין צו סדר קדשים, מ׳האט דאס צוזאמגענייט, דאס איז געווען צו וויזן אז וועז איינער לערנט מסכת ברכות וואס איז אין סדר

זרעים, איז זוכה צו די השפעה פון סדר מועד, און ער איז זוכה צו די השפעה פון סדר טהרות, ס׳איז אינם.

נאכדעם האט מען געזומען די קרסים און מ׳האט צוזאמגעשטעלט די פינעף יריעות העזים וואס איז געווען אויף אין זייט, און די זעקס יריעות פון די צווייטע זייט, מ׳האט דאס מחבר געווען מיט די קרסים, כדי צו ווייזן אז די תורה שבכתב מיט די תורה שבעל פה דאס איז נישט צוויי באזונדערע תורה׳ס, דאס איז מחובר איינס מיטן צווייטן, ווען איינער לערנט תורה שבכתב איז ער זוכה צו די השפעה פון תורה שבעל פה, ווען איינער לערנט תורה שבעל פה איז ער זוכה צו די השפעה פון תורה שבכתב, דאס איז אלעס צוזאמגענומען, אזוי האט יעדער איד זוכה געווען צו אלע השפעות.

אידן האבן געזאגט נעשה ונשמע, דאס גייט דאך ארויף אויף לימוד התורה, נעשה ונשמע מיינט מ׳זאל לערנען און חזר׳ן, די סגולה פון חזר׳ן איז נישט נאר די סגולה צו געדענקן די איינע מסכת וואס מ׳חזר׳ט יעצט, די סגולה איז צו געדענקן אויך אנדערע חלקי התורה, אזוי ווי דער חתם סופר האט דאס מעיד געווען, מיד אמר הקב״ה ויקחו לי תרומה, יעדער זאל געבן זהב כסף ונחושת, און פון זהב כסף ונחושת וועט מען מאכן א גרויסן משכן מיט כלים, און יעדער וועט זוכה זיין צו אלע השפעות טובות פון אלע כלי המשכן, פון די גאנצע משכן, די קרשים מיט קרסים מיט די אדנים, יעדער זאך האט עקסטער משפיע געווען, אידן וועלן זוכה זיין צו אלע השפעות טובות וואס די משכן מיט די כלים האבן משפיע געווען.

מיט יעדן דאלער האט מען א חלק אין אלע פעולות פון די קהלה

איך וויל זאגן דא אפאר וועדטער צו די עסקני הקהלה, די עסקני העיר פון די שטאט קרית יואל, די אלע וואס ארבעטן איבערגעבן לטובת הרחבת גבולי הקדושה, תורה עבודה וגמילת חסדים.

די פעולות פון די קהלה איז זייער גרויס און זייער אסאך, מ׳בויעט בתי מדרשות, מ׳בויעט מקוואות, מ׳שטעלט אויף א בית הוראה, מ׳שטעלט אויף בתי מדרשים וואו מ׳זאל דאוועגען וואו מ׳זאל לערנען, לימוד התורה עבודת התפלה, מ׳שטעלט אויף א מקוה טהרה, מ׳שטעלט אויף כשרות, מ׳שטעלט אויף הדרכה פאר חתנים און כלות און פאר יונגעלייט, גמילות חסדים, מצות, כשר פלייש, ס׳איז דא זייער אסאך זאכן, מ׳דארף נישט אלעס אויסרעכענען בפרטיות.

קומט אויס אז אזוי, וועז איינער איז מנדב געלט פאר קהל - פאר די צרכי הקהלה, איז די פשט אז ער האט א חלק אין אלע פעולות פון קהל, ער איז מרחיב די גבולי הקדושה, און ער האט א חלק אין אלע הייליגע פעולות אלעס וואס מ׳טוט.

יעדער עסקן האט א חלק אין אלע עסקנות

און דאס זעלבע איז מיט עסקנות, איך קען דאך דעם ציבור דא, ס׳איז דא אן עסקן אויף איין זאך, ס׳איז דא אן אנדערע עסקן וואס ער איז א עסקן אויף א צווייטע זאך, און א דריטער איז א עסקן אויף א דריטע זאך, און אזוי איז דא פארשידענע עסקנים, אבער די תכלית פון די עסקנות איז הרחבת גבולי הקדושה פון קהלא קדישא הדין, קומט אויס אז יעדער נדבן און יעדער עסקן האט א חלק אין אלע חלקים, אין אלע פעולות הקדושות וואס ס׳וועדט געטון דא אין קרית יואל ושכרם הרבה מאד.

וועגן דעם דארף מען מחזיק טובה זיין פאר די ראשי הקהלה און אלע עוסקים בצרכי ציבור באמונה, און זיי זאגן שכרכם הרבה מאוד, אן א גבול אן א קצבה, ויזכו לרב טוב בזה ובבא.

יפה נוף משוש כל הארץ קרית מלך רב

די שטאט, קרתא קדישא הדין קרית יואל איז נתייסד געווארן דורכן פעטער זכרונו לברכה זכותו יגן עלינו אין יאר תשל״ד - יעצט פופציג יאהר.

ס׳איז אדורך פופציג יאהר, מ׳קוקט צוריק אויפן עבר, און מ׳קוקט אויף די הוה, מ׳קוקט אויף די שטאט, און די הצלחה פון די שטאט, א שטאט מלאה חכמים וסופרים, תלמידי חכמים יראי השם, חסידים ואנשי מעשה, בעלי בתים נכבדים, חשובע בעלי בתים, אברכים יקרים, טייערע יונגעלייט, בחורי חמד, ילדי תשב״ר, און חינוך הבנים והבנות, נשים כשרות וצנועות.

קען מען זאגן כמה גדולים מעשה חייא, געבויט אויף פעסטע יסודות, הייליגע השפעות, א הייליגע השפעה שיינט ארויס פון יעדן ווינקל אין די שטאט, א שטאט וואס איז א כלילת יופי, און האט נישט זיין גלייכן אין די גאנצע וועלט בכמות ובאיכות, מיט א געוואלדיגע כח הקדושה והצניעות, נשים כשרות וצנועות.

דא קומט צו פרישע גאסן, פרישע שכונות וועלן באזעצט מיט הונדערטע נייע משפחות, מזעהט דאס

התרחבות גבולי הקדושה פון די שטאט, ימה קדמה צפונה ונגבה, אין די גלילות פון די שטאט און אין די גאנצע סביבה, א ציבור חשוב מאוד קהלה קדישא הדין.

קרית יואל ווערט אנגערופן על שמו וזכרו הקדוש 'קרית יואל', מ'קען זאגן ס'איז באמת פאר אים - זכרונו לברכה - לכבוד ולתפארת.

איך האף צום הייליגן באשעפער, אז ער האט א קורות רוח בעולם העליון פון די שטאט קרית יואל, פון די התנהגות פון די אויפפירונג פון די תושבי קרית יואל והסביבה, און פון אלע אנשי שלומינו די בכל אתר ואתר, סאיז זיכער אז בעולם העליון איז ער מתפלל שטענדיג פאר אלע תושבי העיר והגלילות, זיי זאלן געהאלפן ווערן בכל מילי דמיטב.

אבער ס'איז פארשטענדליך פאר יעדן איינעם, אז דאס איז נאר פאר די וואס פירן זיך כפי רצונו, און מיט דעם איז נישט קיין חילוק פון די תושבי קרית יואל אינעווייניג אין די שטאט, צו די תושבים פון די גלילות וואס איז נתוסף געווארן צו קרית יואל.

דורכן הערן קול תורה ותפלה איז מען מעורר השי"ת זאל הערן אונזער קול תפלה

איך האב געקלערט צו זאגן נאך א טייטש, בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה.

ס'איז דא זייער א הייליג ווארט פון הייליגן קדושת לוי ז"ל (פ' טהרה) ער זאגט אזוי, ס'שטייט אין פסוק (תהלים לד טז) עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם, פרעגט ער וואס הייסט 'עיני ה'', די אויגן פון הייליגן באשעפר כביכול, אדער די אויערן. הקב"ה אין לו דמיון הגוף, די גאנצע דמיון הגוף איז נישט דא ביים הייליגן באשעפער, זאגט מען אויגן אויערן? אזוי פרעגט דער קדושת לוי.

זאגט דער קדושת לוי, ה' צלך, ס'איז באקאנט דאס ווארט - יעדער ווייסט דאס ווארט פון בעל שם הקדוש - אז דער אייבערשטער פירט זיך מיט א מענטש אזוי ווי א שאטן, מ'זעהט ביי א שאטן, ווען דער מענטש וועט אויפהייבן די האנט וועט דער שאטן אויפהייבן די האנט, אז ער וועט אויפהייבן די רעכטע האנט צו די לינקע האנט, וואס ער וועט טון אלעס וועט יענער נאכטוהן, כביכול פירט זיך אזוי מיט א מענטש, וואס דער מענטש טוט, טוט כביכול אזוי, יעדע תנועה וואס א מענטש טוט למטה ווערט דאס למעלה. אויב א מענטש איז מקיים מצות מיט זיינע אויגן, ער ניצט די אויגן אויף הייליגע זאכן, ער לערנט מיט די אויגן, ווערט אין די הייך א ענין פון 'עין', השגחה פון בורא כל עולמים אויף כלל ישראל, און אויב א איד הערט מיט די אויערן קול תורה ותפלה, ווערט נתעורר אין הימל א בחינה פון 'אוזן', לשמוע אל הרנה ואל התפלה, אז דער אייבערשטער זאל צו הערן וואס אידן זענן מתפלל.

זאגט דער קדושת לוי אזוי עיני ה', פון וואו האט דער אייבערשטער אויגן, אל צדיקים וייל צדיקים דינען דעם באשעפער מיט די אויגן, ואזניו פון וואו האט דער אייבערשטער אויערן, וייל אל שועתם, המתפלל צריך להשמיע לאזניו, באנוצט ער זיך מיט די אויערן אויף הייליגע זאכן, אז ער טוט דעם רצון ה' מיט די אויערן, ווערט נתעורר אין הימל לשמוע אל הרנה ואל התפלה.

און איך האב אזוי געקלערט צוצוליגן, מ'מאכט א ברכה ראש השנה לשמוע קול שופר, ס'איז א מצוה צו הערן תקיעת שופר, און דאס איז מעורר למעלה 'שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים'. אז מ'הערט און מ'איז מקיים תקיעת שופר, איז מען מעורר למעלה בחינת אוזן, ס'זאל זיין שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים.

דער אמרי נועם זאגט ויקחו לי תרומה איז בגמטריא קול תפלה. בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, ווען אידן האבן געזאגט נעשה ונשמע, אונז וועל מיר הערן און מיר וועלן הארכן, אונז וועל מיר הערן קול תורה, און אונז וועל מיר הערן קול תפלה, מ'וועט הערן קול תפלה, מ'וועט הערן חזרת הש"ץ, מוועט הערן ווי מליינט אין די תורה, מ'וועט זיך באנוצן מיט די אויערן אויף הייליגע זאכן, מיד אמר הקב"ה, האט דער אייבערשטער געזאגט ויקחו לי תרומה, וואס דאס איז קול תפלה, מ'זאל קומען אין בית המדרש מתפלל זיין, דורכדעם וואס אידן וועלן הערן, איז מען מעורר אוזן למעלה דער אייבערשטער איז שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים.

די פעולות פון די עסקני קהלתינו הקדושה איז נעשה ונשמע, מרבה צו זיין קול תורה און קול תפלה, שעורי תורה פאר בעל הבתים, שעורי תורה פאר אברכים מ'בויעט עקסטערע בתי מדרשות פאר תורה און פאר תפלה, איינס זאל נישט שטערן דאס צווייטע, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, מקבל צו זיין די תפלות פון אידישע קינדער אין די בחינה פון אוזן שומעת.

צרכי בני ישראל מרובים, אידישע קינדער האבן אסאך בקשות צום הייליגן באשעפער, - מ׳דארף נישט זאגן - זה בכה וזה בכה, יעדער איינער ווייסט וואס אים קוועטש און וואס אים דריקט, וואס ער בעט זיך ביים הייליגן באשעפער, כלל ישראל איז מתפלל יעדער איינער אויף בני חיי ומזוני בכלליות ובפרטיות, יעדער איינער זאל זיין געזונט, יעדער איינער זאל האבן קינדער, יעדער איינער זאל האבן ערליכע קינדער, מ׳זאל האבן פרנסה בהרחבה גדולה מ׳זאל טון גוטע שידוכים, און אויך יעדער איינער - מ׳דארף נישט צו זאגן - זיינע פערזענליכע בקשות צום הייליגן באשעפער, אין זכות וואס אידן הערן קול תורה און קול תפלה, וועט דער אייבערשטער צוהערן צו די תפלות פון כלל ישראל בי אלע תושבי עירינו לטב ולחיין ולשלם.

איך וועל נאר ארויסברענגן אונזערע תפלות צום הייליגן באשעפער פאר אלע אידן, פאר אלע תושבי קרית יואל, ובפרט פאר הגאון הצדיק דער דיין זאל זיין געזונט און שטארק שלום אליקים געציל בן דבורה חנה לרפואה שלימה וגמורה במהרה בתוך שאר חולי ישראל.

בענין גזירת החינוך

די מצות הפרשה צו זיין אפגעטיילט פון די גוים

מ׳קען זאגן נאך אויף די מדרש, רש״י זאגט ויקחו לי תרומה וואס איז טייטש תרומה, הפרשה אפשיידונג, וואס מיינט הפרשה, אוודאי ס׳טייטש כפשוטו, אבער ס׳מיינט אויך מקיים צו זיין ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. ס׳איז דא א מצות הפרשה פון אלע עניני התנהגות פון די גויאישע וועלט.

וועז אידן האבן געזאגט נעשה ונשמע, זיי האבן מקבל געווען עול התורה ועול המצות, האט דער אייבערשטער געזאגט די ערשטע זאך, ויקחו לי תרומה, הפרשה, מ׳זאל זיין אפגעשיידט פון די גוי׳אישע וועלט.

בעונותינו הרבים, די ערציאונג׳ס מיניסטעריום דא אין ניו יארק האט זיך פארלייגט אויף די חינוך פון אידישע קינדער, און אנשטאט וואס אונז וויים מיר אז ס׳דארף זיין אן הפרשה ויקחו לי תרומה, ווילן זיי צוגלייכן אונזער חינוך, ס׳זאל זיין ענליך צום גוי׳אישן חינוך, און אויף דעם זענען מיר מודיע, וועז אידן האבן געזאגט נעשה ונשמע האט דער אייבערשטער אונז געזאגט ויקחו לי תרומה, הפרשה, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, צו זיין אפגעטיילט פון די גוי׳אישע וועלט, און מיר זענען מודיע ביי רעגירונג׳ס פירער פון ניו יארק, אונז וועל מיר נישט מקבל זיין קיין הדרכה פון זיי אין חינוך פאר אידישע קינדער, אונז גיי מיר נישט מאכן קיין שום שינוי אין סדר החינוך פון דעם וואס אונז האב מיר מקובל מאבותינו מרבותינו ז״ל, און מיר וועלן מיטן אייבערשטנס הילף קעמפן פאר דעם מיט אלע אונזערע מעגליכקייטן, ולה׳ הישועה.

יעקב אבינו האט מתפלל געווען הצילני נא מיד אחי מיד עשיו, איך האב אזוי מדקדק געווען אין די תפלה, הצילני נא מיד אחי מיד עשיו, רש״י זאגט אין פרשת וירא וועז דער אייבערשטער האט געריעדט צו אברהם אבינו, קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, זאגט רש״י קח נא את בנך, האט ער געזאגט את בנך, וועלכע, איך האב צוויי זוהן, האט ער אים געזאגט את יחידך, האט ער געזאגט יעדער איינער איז א יחיד לאמו, האט ער געענטפערט אשר אהבת, האט ער געזאגט איך האב ביידע ליב, האט ער אים געזאגט את יצחק. יעקב אבינו האט געהאט איין ברודער, וועז יעקב אבינו זאגט הצילני נא מיד אחי, ווייסט יעדער איינער וועמען מ׳מיינט, ס׳איז נישט געווען קיין ספק, פארוואס האט ער געדארפט זאגן מיד ׳אחי׳ ומיד ׳עשיו׳.

נאר ס׳קען זיין אזוי, יעקב אבינו האט מתפלל געווען נישט נאר פאר זיך, נאר פאר אלע דורות העתידים עד ביאת הגואל, יעקב אבינו האט אונז אויך אינזינען געהאט, און ער האט אויף אונז אויך מתפלל געווען. מיד עשיו מיינט מען "יאפעד" וואס זיי פירן זיך אויף אזוי ווי עשיו, מיד אחי מיינט מען די ארגענעזאציע פערלס, וואס זיי זענען גרייט צו מאכן פשרות בעניני החינוך, און אויף דעם האט יעקב אבינו מתפלל געווען הצילני נא מיד אחי ומיד עשיו, פון ביידע.

דער אייבערשטער זאל העלפן, ס׳זאל מקוים ווערן ביי אונז דער מאמר הכתוב וואס מ׳האט געליינט דעם פארגאנגענעם שבת (שמות כג כב) ואיבתי את אויביך, זאגט דער אור החיים הקדוש וזל״ק, כי באמצעות עסק התורה והמצות דורכן עוסק זיין אין תורה ומצות, הנה האדון מיינט מען דעם אייבערשטער, יעקר וועט אויסריסן, שורשי הקליפה וענפיה די שורש פון די קליפות מיט די אלע צווייגן, שהם המסיתים והמדיחים והמבקשים להשפיל דגל התורה. אמן כן יהי רצון.

כי ידעתיו את מכאוביו

די מצב פון די דירות אין קרית יואל

דער גורם צו די שטייגענדע פרייזן

איך האב געוואלט יעצט רעדן צום ציבור גאנץ א אנדערע זאך, זייער א פארווייטאגט ענין וואס טוט מיר זייער ווייַ, איך האב אסאך צער און עגמת נפש, און איך האב נישט קיין מנוחה, דאס איז דער ענין פון די פרייז פון דירות אין קרית יואל והסביבה. כי ידעתי את מכאוביו, איך ווייס און איך פארשטיי - כי ידעתי איז טייטש איך פארשטיי - די ווייטאגן פון דעם ציבור.

דער פעטער ז"ל האט מייסד געווען קרתא קדישא הדין קרית יואל, זיין הייליגער רצון איז געווען אז ס'זאל זיין דירות פאר זיינע תלמידים ואנשי שלומו שומעי לקחו, די וואס פירן זיך כרצונו אין אלע ענינים, זיי זאלן קענען צוקומען צו א דירה, יעדע משפחה, נישט נאר גבירים.

ער איז געווען א חכם מחוכם, ער האט פארשטאנען אז אויב פריוואטע מענטשן וועלן קויפן קרקעות-לאנד ארום קרית יואל, וואס די תוצאה וועט זיין דערפון, דורך דעם וואס א יחיד וועט קויפן לאנד וועט ער וועלן מאכן געלט, וויפיל געלט וויפיל ס'איז נאר מעגליך און דורכדעם וועט טייער וועלן, ס'וועט נתייקר ווערן די שער, און ס'וועט ארויפגיין די פרייז.

בשעתו איז שוין געווען אזעלכע וואס האבן געקויפט קרקעות אין די געגנט, און ער איז געווען זייער ברוגז, ס'איז געווען א גרויסע הקפדה איף דעם - אבער במשך פון די צייט האבן עטליכע יחידים געקויפט קרקעות אין די געגנט פון קרית יואל, נאכדעם מיט יארן צוריק האט מען פארבריטערט די גבולות פון די שטאט קרית יואל, און מ'האט אריינגענומען נאך שטחים אין די תחום פון די שטאט, פארקויפן זיי לאנד פאר אויפגעשרויפטע מורא'דיגע הויכע פרייזן, א געוואלדיגע התיקרות, פאר מיליאנען ממש.

די שטייגענדע פרייזן פון קויפן און דינגען דירות

ס'פארשטייט יעדער איינער, אז אויב די קרקע ווערט אזוי טייער, גייט ארויף די פרייז פון יעדע דירה מיט הונדערטע טויזענטער דאלאר'ן, און ס'איז שוין היינט נישט קיין בושה צו בעטן פאר א דירה אין קרית יואל היפש העכער א מיליאן דאלאר.

איך האב מיך נאכגעפרעגט, איך האב אביסל דורכגעלערנט די סוגיא פון בויען הייזער, איך האב שוין היינט א ידיעה וויפיל ס'קאסט צו בויען א דירה - וויפיל ס'קאסט ווי מ'רופט עס א סקווער פיס - איך קען זאגן ס'איז נישט דא קיין שום געראנטיגקייט צו בעטן אזעלכע הויכע פרייזן פאר א דירה. יעדער איינער איז מייקר השער ווי אזוי ער וויל, מי יאמר לו מה תעשה, ס'איז דאך זיין פריוואטע פארמעגן, ער טוט וואס ער וויל, דאס איז סיי אין קרית יואל, און אפילו אין גלילות פון קרית יואל.

וועז ס'גייט ארויף די פרייז פון קויפן א דירה, פארשטייט יעדער איינער אז ס'גייט ארויף די פרייז פון דינגען א דירה, אלעס איז לעצטענס געשטיגן מורא'דיג.

ממילא פרעג איך, איז דאס געווען די רצון פון פעטער ז"ל וועז ער האט מייסד געווען קרית יואל?, ס'איז זייער א פארווייטאגטע ענין, און ס'געבט נישט קיין מנוחה.

די פעולות לטובה פון די הנהלה הקריה אינעם עבר

מיט יארן צוריק האט די הנהלה פון קרית יואל געטוהן געוואלדיגע גוטע פעולות און די באוואוינטע שכונות, שכונת עצי תמרים, אדער שכונת ברך משה, מ'האט געזעהן צו פארקויפן לאנד פאר די בילדערס - פאר די וואס בויען - פאר נישט קיין טייערע פרייז, א מחיר השוה לכל נפש, הונדערטער אידן האבן געקויפט דירות, און זיי האבן געקענט צוקומען צו א גוטע דירה.

ס'איז אבער געווען אז מ'האט געקויפט - ווי אזוי מ'זאל דאס אנרופן נישט טייער - פאר ביליג, דער קונה האט דאס שפעטער פארקויפט פאר א צווייטן, און דער צווייטער פאר א דריטן, מיט אויפגעשרויפטע פרייזן און ער האט פארדינט פון דעם, מ'האט עס פארקויפט פאר ביליג, און דער קונה האט דאס פארקויפט און ער האט געמאכט רווחים, און אזוי איז אויפגעשרויפט געווארן, ס'איז ארויפגעגאנגען די פרייזן פון דירות אין קרית יואל.

די פלענער וואס מ'האט יעצט פארן עתיד

קודם וויל איך זאגן א בשורה טובה פארן ציבור, איך האף צום אייבערשטן - ס'וועט נאך נעמען אפאר חדשים, אבער דעמאלטס וועט זיך מאכן א געלעגנהייט - מ'זאל מוסיף זיין פרישע שטחים קיין קרית יואל, און דאס ברענגט

א מעגליכקייט צו מאכן עפעס א סדר אין דעם ענין, א סדר אז סיי די משקיעים - וואס מ׳רופט דאס אויף ענגליש ׳די אינוועסטערס׳ - און סיי די וואס בויען זאלן פארדינען, אבער ס׳זאל זיין במדה ובמשורה, מיט א גבול, כדי מ׳זאל קענען צוקומען צו קויפן א דירה אפילו דער וואס איז נישט קיין גרויסע עושר.

איך זאג דאס אראפ אזוי אין איין שורה, אבער דאס אויסצופירן מכח אל הפועל איז אן עבודה רבה, ס׳זאל זיין תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, ס׳איז פארוויקלט אין זייער אסאך פרטים ס׳דארף זיין אויסגעהאלטן לפי חוקי המדינה, קיינער זאל נישט האבן קיין עגמת נפש, מדארף צו פארשטיין און האבן א ידיעה אין פרייזן פון קרקעות, אין פרייזן פון בויען א הויז.

א מסכת בפני עצמה איז דאס בויען נייע שכונות, נעמען א וואלד און אויסהאקן א וואלד און פון דעם מאכן א ישוב, דאס איז גאר אן אנדערע מסכת, מ׳דארף בויען א גאנצע נייע שכונה, נייע גאסן וכל המסתעף, דאס איז זייער א פארוויקלט ענין, נישט יעדער פארשטייט אפילו וואס דאס מיינט, מ׳דארף דאס אזוי צושטעלן אז מ׳זאל קענען צוקומען צו א משכנתא - ווי מרופט דאס אויף ענגליש א מארגעטש פון א באנק - מ׳קען מאכן באגרעניצונגען - אויף ענגליש הייסט דאס ריסטריקשענס - אבער מ׳דארף וויסן ווי אזוי מקען דאס מאכן, סיי אז דאס זאל זיין אויסגעהאלטן געזעצליך, און סיי אז די בענק זאלן דאס וועלן אננעמען.

מ׳דארף צו פארשטיין וואס הייסט די שווערקייטן אין די זאכן, מ׳דארף זעהן אז די אינוועסטערס וואס דארפן אריינלייגן דא אסאך אסאך געלט, אז זיי זאלן קענען מאכן געלט, ווייל אויב מ׳וועט נישט מאכן קיין געלט וועט קיינער נישט אריינלייגן קיין דאלאר, מ׳דארף קענען פארדינען, אבער מ׳דארף אויך זעהן אז די דירה זאל קענען זיין פרייזליך, און דאס איז אן עבודה קשה מאד, פון די זייט און פון די זייט.

איך וויל שטעלן א וועד פון חשובע בעלי בתים, בעלי דעת, בעלי אחריות, וואס זאלן זיך אריינלייגן אין דעם ענין בכובד ראש בהשכל ובדעת, און מיט א גרויסע אחריות פארן גאנצן ציבור פון תושבי קרית יואל, ובפרט פאר אנשי שלומינו חברי קהלתינו הקדושה.

איך האב דא געזאגט א זאך פון מרחיב זיין די גבולים פון קרית יואל און דארט צו בויען נייע שכונות, נייע גאסן. דאס איז א עסק - דער אייבערשטער זאל העלפן אז מ׳זאל דאס קענען אויספירן - דארף דאס געדויערן לכל הפחות דריי יאר, לויט די מבינים וואס פארשטייען אזא מין זאך. און דאס וואס איך רעד יעצט איז מצד ׳וואדבערי׳, אבער צו וואלטן דריי יאר איז זייער א לאנגער זמן.

און מ׳קען זאגן אז אין פיר יאר ארום קען זיך מאכן נאך א געלעגענהייט, אז מען וועט קענען צולייגן פון די אנדערע זייט מצד ׳מאנרא׳.

פעולות וואס מ׳דארף זאפארט טוהן פארן הוה

אבער דאס איז אלעס ווייטער לאנגע זמנים, מ׳דארף זעהן וואס טוט מען יעצט, די וועלט זאגט א וועלטע ׳ביז צו די קרעטשמע דארף מען אויך א טרינק ברוינפן׳.

ס׳איז דא כמה ענינים וואס מ׳קען טון שוין, און איך וויל בעטן פון די הנהלת הקהלה, און די הנהלת קרית יואל, עוסק צו זיין און דעם וויכטיגן ענין תיכף ומיד, דאס דארף צו זיין ראש וראשון פאר אלע ענינים פון די שטאט.

איך האב געהופן אויף אן אסיפה שוין אויף מארגן מיט די לאקאלע עסקנים דא פון די שטאט קרית יואל, דן צו זיין וואס מען קען טוהן, מען דארף אריינטראכטן וואס קען מען טוהן, און וואס זאל מען טוהן. איך האף צום היליגן באשעפער אז מ׳וועט טרעפן א לעזונג פאר אסאך פראבלעמען, פאר די טובה פון אלע תושבי קרית יואל.

איך וועל בעטן דעם אייבערשטן מ׳זאל האבן סייעתא דשמיא, אז מ׳זאל קענען טון גוטס פאר אלע תושבי העיר.

דער פלאן וואס כ׳האב שוין געזאגט פאר א צייט צוריק וועגן בויען דירות, איז עדיין עומד על הפרק, מ׳זיכט נאר אויך נייע זאכן, און א תפלה צום היליגן באשעפער מ׳זאל קענען אויספירן די חדשים וגם ישנים.

איך וועל געבן א מזמור לתודה פארן היליגן באשעפער עד הנה עזרוני רחמיו וחסדיו, אויסצופירן די שאיפה און דעם רצון פונעם פעטער ז״ל, די התרחבת גבולי הקדושה לתפארת פון קרית יואל, דער אייבערשטער זאל אונז ווייטער העלפן בעתיד, מ׳זאל זוכה זיין צו טוהן פעולות גדולות וחשובות לה׳ ולתורתו הקדושה, מרים צו זיין דעם קרן התורה והיראה איבעראל, ובפרט דא אין די הייליגע שטאט קרית יואל לתפארת כל בית ישראל יראי ה׳ וחושבי שמו, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

זאל דער אייבערשטער העלפן אלע תושבי קרית יואל זאלן זוכה זיין צו זעהן תענוג ונחת דקדושה פון אלע זייערע קינדער, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, און מגדל זיין מתוך נחת ושמחה לתורה ולחופה ולמעשים טובים, דער אייבערשטער זאל העלפן ס׳זאל זיין פרנסה בהרחבה גדולה וכל טוב תמיד, ביז דער אייבערשטער וועט העלפן מיר וועלן זוכה זיין צו מקבל זיין פני משיח צדקינו בב״א.

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | **Tel.** 845.774.4040

בס"ד

סדר ערוכת השלחן הטהור
פורים קטן תשפ"ד

לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשֹׂן וְיָקָר

סעודה רבתי לכבוד היום

סיום מסכת חולין

דברי שמחה ובדחנות

שירות ותשבחות בתופים ובמחולות

דברות קודש מכ"ק מרן רבינו שליט"א

היכל הביהמ"ד הגדול והיכלים הסמוכים יהיו מוכנים בתוספות מאות מקומות ופארעטשעם להכיל בקרבו ציבור הגדול כהל אנשי שלומינו בעלי בתים אברכים ובחורי חמד וילדי תשב"ר